

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління
закладом освіти

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
ЗОБРАЖЕННЯ ІСТОРИЧНИХ ПОДІЙ ЗАСОБАМИ
ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА
ЕМБЕР ЄВА СТЕФАНІВНА

Студент(ка) II-го курсу

Освітня програма 013

Спеціальність Початкова освіта

Рівень вищої освіти: магістр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол № _____ / 202_

Науковий керівник:

Коприва Атілла Тиберійович

(кандидат мистецтвознавства, доцент)

Консультант:

Кулін Агнеш Золтанівна

(старший викладач)

Завідувач кафедри _____ :

Біда Олена Анатоліївна

(доктор педагогічних наук, професор)

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 202_

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління
закладом освіти

Кваліфікаційна робота
ЗОБРАЖЕННЯ ІСТОРИЧНИХ ПОДІЙ ЗАСОБАМИ
ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Рівень вищої освіти: магістр

Виконавець: студент(ка) II-го курсу
Ембер Єва Стефанівна

освітня програма 013
спеціальність Початкова освіта

Науковий керівник: **Коприва Атілла Тиберійович**
((кандидат мистецтвознавства, доцент))

Консультант: **Кулін Агнеш Золтанівна**
((старший викладач))

Рецензент: **Тягур Василь Михайлович**
((кандидат педагогічних наук, доцент))

Берегове

2024

Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Pedagógia, Pszichológia, Tanító, Óvodapedagógia, Oktatási Intézményvezetés Tanszék

**TÖRTÉNELMI ESEMÉNYEK FELDOLGOZÁSA A KÉPZŐMŰVÉSZET
ESZKÖZEIVEL AZ ÁLTALÁNOS ISKOLA ALSÓ OSZTÁLYAIBAN**
Magiszteri dolgozat

Készítette: Ember Éva

II. évfolyamos Tanító szakos hallgató

Témavezető: Kopriva Attila

(docens, a művészettudományok kandidátusa)

Konzulens: Kulin Ágnes

(adjunktus)

Recenzens: Tyahur László

(docens, a pedagógiai tudományok kandidátusa)

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	6
I. Az ókor hódításainak alkotásai.....	8
II. A középkori történelmi események ábrázolása.....	19
III. Az újkor történelmi eseményeinek megjelenítése – a Historista művészet. A magyar historizmus fő alkotásai.....	23
III. 1. Ukrán historizmus - a Kozák Mamai.....	37
IV. Az Újkor Európa államait átformáló szabadságharcainak művészete.....	43
V. Modern kor világégései a művészetek eszközeivel bemutatva.....	53
VI. A vizuális nevelés szerepe a kulturális, társadalmi és történelmi kompetencia kialakításában az Új ukrán iskolában.....	71
VII. A történelmi hőstettek és hősök ábrázolására épülő vizuális nevelési tevékenységek az elemi osztályokban.....	76
Összegzés.....	105
VIII. Mellékletek:.....	111
Irodalomjegyzék.....	111
Ábrajegyzék.....	123
Foglalkozástervek.....	135

Зміст

Вступ	6
I. Твори стародавніх завойовань.....	8
II. Зображення подій середньовічної історії.....	19
III. Представлення подій Нового часу - мистецтво історизму. Основні твори угорського історизму.....	23
III.1. Український історизм - козак Мамай.....	37
IV. Мистецтво повстань, що перетворювали держави Європи Нового часу.....	43
V. Представлення світових війн Новітнього часу мистецтвом.....	53
VI. Роль візуального виховання у формуванні культурних, громадянських та історичних компетенцій у Новій українській школі.....	71
VII. Уроки мистецтва у початкових класах, які ґрунтуються на зображенні історичних подвигів та героїв.....	76
Резюме.....	108
VIII. Додатки:.....	111
Список літератури.....	111
Список зображень.....	123
Плани уроків.....	135

Bevezetés

Az embereket, bármely korszakot is vesszük figyelembe, mindig érdekelték a történelmi események, beszéltek róluk, kutatták őket. Engem már gyerekkorom óta vonzottak a korok kiemelkedő alakjairól és azok tetteiről szóló könyvek, cikkek, a fontos történésekről írott beszámolók. Olvasgatva a könyveket, folyóiratokat vagy interneten elérhető publikációkat, gyakran művészeti alkotásokba is „botlottam” illusztráció formájában. Mindezekkel a művészek alátámasztani, prezentálni szerették volna a régmúlt idők eseményeit, valamiféle képet adni az olvasó számára? Érdekes lenne bővebben megismerni, vajon milyen történések ihlették meg a korok alkotóit a művészet bármely területén, hogy azok megjelenjenek a könyvek lapjain, a festményeken, szobrokon, épületeken, a zenében, a filmvászonon, fotókon.

Amikor dolgozatom témáját kellett kiválasztani, elgondolkodtam, hogyan tudnám a művészeti témákhoz csatolni a történelmet, meg lehet e ismerni a történelmi eseményeket a képzőművészeti alkotásokon keresztül. Érdekelnek az ókori uralkodók hadjáratainak megelevenítése, a közép-, új- és modern korok fontos történéseinek ábrázolása, amit munkámban az olvasó elé tárok majd. Szeretném felkutatni, hogyan jelenítették meg kezdetben a történelmi személyeket és a hozzájuk kapcsolódó eseményeket. Továbbá a nemzetállamok forradalmi, szabadságharcai, háborúi milyen formában tűnnek fel a képzőművészetben. Be kívánom mutatni a különböző korok stílusait, a historizmust mint műfajt, hogyan mutatkozik meg a festészetben. Fel szeretném tárni azokat a fontos eseményeket is, amelyeket a világ a fotókon keresztül ismert meg. Mindezeket a történelmi és művészeti szakirodalom feldolgozásával szeretném az olvasónak bemutatni.

Számos kérdés fogalmazódott meg bennem. Kik azok az alkotók, akiket a történelem ihletett meg, milyen formákat használtak? Vajon miért választották a művészek éppen azt az adott eseményt, csatajelenetet vagy személyt, milyen jelentőséggel bírt ez az esemény, mennyire a tényekre alapultak? Talán valamelyik uralkodó, király, császár, hadvezér személyi kultuszát akarták felépíteni, megerősíteni? Mondhatjuk-e azt, hogy a műveikkel híreket közöltek, tudósítottak egy-egy történésről, mint a mai kor újságírói? Mire akartak rávilágítani, mi volt a céljuk: tanítás, nevelés, értékteremtés?

Gyakorló pedagógusként fontos számomra a gyerekek tanítása és a nevelése. Az Új ukrán iskola rendszerében az alsó osztályban egyik kiemelkedő helyet foglal el a kulturális, történelmi és társadalmi kompetenciák fejlesztése. A művészet oktatás területén is találkozhatunk ehhez kapcsolódó témákkal. A Művészet tantárgy keretén belül szeretném megkeresni azokat a lehetőségeket, amelyek segítségünkre lehetnek egy népi hős, egy történelmi esemény vagy helyszín megformálására. Dolgozatomban szeretném megvizsgálni,

melyik korcsoporttal lehet feldolgozni egy adott korszak eseményeit vagy milyen történelmi személyeket tudnak ábrázolni alkotásaik segítségével. Próbálok rávilágítani arra, hogy a gyerekek befogadó képességének megfelelően kiválasztott történelmi téma megihlet, kompozíciók elkészítésére ösztönzi őket. Ezzel ráirányíthatjuk a kisiskolások figyelmét a történelem és a művészet kapcsolatára, ismeretének fontosságára, kutatásra és olvasásra buzdíthatjuk a gyerekeket.

I. Az ókor hódításainak alkotásai.

A művészet története igazából kb.5000 évvel ezelőtt kezdődött az ókori Egyiptomban, a Nílus völgyében. A művészeti tevékenységek formáit, hagyományait mesterek adták át a tanítványoknak, majd az alkotások eljutottak a nézőkhöz, fennmaradtak az utókor számára. Az egyiptomi művészek hatása a görög kultúrára, majd annak befolyása az európaire, tagadhatatlan.¹

Egyiptom elsősorban piramisairól híres, amelyek történelmi emléket állítanak az uralkodóknak vagy a királyi család tagjainak. Ebben a jól szervezett társadalomban még a fáraó életében megépült a sírja, melynek közepén helyezték el az isteni eredetűnek hitt uralkodó múmiáját. E.H. Gombrich „*A művészet története*” című könyvében leszögezi, hogy ezeknek az építményeknek nagy jelentősége volt úgy a fáraó, mint az egyszerű nép körében. A szobrászatban is megjelenik a hatalom képviselőinek ábrázolása, hogy azok fennmaradjanak az örökkévalóságnak. Megmintázták a fáraók képmását, természetesen kemény, az idők próbáját kiálló alapanyagokból. A szobrokat a sírokban helyezték el és hitük szerint így a megmintázott személy tovább élhetett a túlvilágon. Az egyiptomi művészek domborművekkel és festményekkel díszítették a kamrák falait, amelyeket senki sem láthatott, csak a halott uralkodó lelke. E.H. Gombrich szerint a művésznek nem az volt a célja, hogy elvarázsolja a nézőt, hanem életben akarta tartani a megmintázott uralkodó szellemét.²

Bergendi Rita a „*Művészettörténet a kezdetektől az ókor végéig*” című könyvében szintén arról tesz említést, hogy az egyiptomi építészet központjában a vallás és a temetkezés állt. Életükben és haláluk után is a fáraókat istenként tisztelték és végső nyughelyük a piramis volt. Az egyiptomi szobrászatra jellemzően, az uralkodók arcát eszményképpé emelték, méltóságot és hatalmat sugároznak, emellett szigorúan betartották a geometrikus, szimmetrikus formákat, a merevség és frontalitás elvét.³

1. ábra. Khefren fáraó szobra, Kr.e.2540-2505, Kairó, Egyiptomi Múzeum

¹ E.H.Gombrich: „A művészet története”, 2.fejezet, 55. oldal

² E.H.Gombrich: „A művészet története”, 55-58. oldal

³ Bergendi Rita: „Művészettörténet a kezdetektől az ókor végéig”, 2.fejezet, 12-19. oldal

2. ábra. *Városostrom.* Középbirodalom, XII. dinasztia, I. Szenuszert uralkodása (Kr. e. 1956–1911). Közép-Egyiptom, Beni-Haszan, Amenemhat sziklasírja (BH2)

Az egyiptomi előjárók gyakran utánozták az uralkodók építészeti hagyományait, így a saját hivatali helyükön építettek hatalmas, sziklába vágott sírokat maguk és családjuk számára. Ezeket új építészeti elemekkel is bővíthették, de folytatták a királyok halotti templomaiban használt tematikát is. Falfestményekkel, domborművekkel díszítették a sírok belső falait, például harci jelenetekkel vagy városstromokkal.⁴

Az egyiptomi építészet különleges megnyilvánulása az obeliszk, amely a Napistennek, a világ teremtőjének, állított emléket. A templomok előtt úgy emeltették fel, hogy beragyogják a nap első sugarai. Az obeliszk a fáraó és az istenek közötti kapcsolat megtestesítője, a király hatalmát fejezte ki. Ezért arra is szolgált, hogy az uralkodót, mint Amon-Rét, az istenek királyaként tiszteljék. Az egy kőből vagy gránitból kifaragott emlékmű a napsugarak mintájára készült, hieroglif feliratai megnevezték az uralkodót és az eseményt, amelynek emlékére állították. Mindig párosával emeltették a templom bejárata elé.⁵ A legrégebbi obeliszket I. Szeszósztrisz király (Kr. e. 1958 – 1914) emeltette Héliopolisz városában, amely a napkultusz, a vallás központja volt. Az újjáépített város templomának kapuját sfinxek és obeliszkek őrizték. Az obeliszk oldalán a király kartusai és első szed-ünnepét felidéző hieroglifák láthatók.⁶

A kartusok, mint jelek, a III. dinasztiától kezdve jelentek meg. Formájuk nyújtott, oválisra hasonlít, amelynek egyik végét egy függőleges vonallal is lezárták. Arra szolgáltak, hogy az egyiptomi királyok, királynék és néha a családtagok nevét egy keretbe foglalják. Maga a jel az

3. ábra. *I. Szeszósztrisz obeliszkje, Kairó, 20,41 m magas*

⁴ Bács Tamás: „Bevezetés az ókori Egyiptom művészetébe”, 67-70. oldal

⁵ Eduline.hu: Az egyiptomi építészet emlékei.

⁶ Sulinet tudásbázis. Művészettörténet. 7. évfolyam: Középbirodalmi építészet.

4. ábra. III. Thotmesz kártusa, Kairó, Egyiptom

Példaként mutatja be „Naramszin király emlékműve”-t i.e.2270 körüli időkből. Egy jelenetet láthatunk, ahogy a király a letíport ellenség nyakán áll, amely így már az nem tud újra támadni. A körülöttük állók pedig kegyelemért könyörögnek.⁸

Bergendi Rita könyvében ezeket az információkat azzal bővítette ki, hogy Mezopotámiában a palotákat általában színes domborművekkel díszítették. A művészek az egyiptomiakra jellemző stílussal dolgoztak, vagyis szemből és oldalnézetből ábrázolták a háborús jeleneteket. Kőből készült szobraikkal pedig királyaiknak, isteneiknek állítottak örök emléket.⁹

Később az asszír hadjáratok történéseit mutatják be faragott képeken: a hadsereg átkelését a folyón, várostromokat, csatákat, a sok sérültet és halottat. A művészi megvalósítás hasonlít az egyiptomiéhoz, de nem annyira szigorú és merev. E.H. Gombrich szerint, mintha egy 2000 évvel ezelőtti tudósítást látnánk, amelynek érdekessége, hogy a sebesültek és halottak között nem voltak asszírok. Talán már az ókorban is a királyok hatalmuk erősítéséhez a propagandához folyamodtak. Vagy ők is hittek abban, hogy a képmás segíti az egyént a síron túli élet folytatásában. Ezek a művészeti tárgyak a hadvezérek tetteiről, a királyok hódításairól nem

örökkévalóságot és a végtelenséget jelképezte, így az uralkodó nevének fennmaradását biztosította, növelte személyi kultuszát.⁷

E.H Gombrich „*A művészet története*” című könyvében olvashatjuk, hogy az egyiptomi művészet mellett más nagy birodalmak alkotásai is fennmaradtak az utókor számára. Leírja, hogy Mezopotámiában a sírkamrák falát nem festették tele. A sumérok szintén megformázták nagyjaik képmását, emlékműveken ábrázolták királyaik háborúban aratott győzelmeit, a gazdag zsákmányt és a leigázott népeket.

5.ábra. „Naramszin király emlékműve” i.e.2270 körül, Susai lelet: kő,200 cm magas, Párizs.

Louvre

⁷Kákosy László: „Ré fiai. Az ókori Egyiptom történetét és kultúrája”, 222. oldal

⁸ E.H.Gombrich: „A művészet története”, 2.fejezet, 70-73. oldal

⁹ Bergendi Rita: „Művészettörténet a kezdetektől az ókor végéig”, 27-28. oldal

fedik fel a háború valódi arcát, amelyben mindkét fél sorai között súlyos emberi veszteségek vannak.¹⁰

Az egyiptomi és asszír művészek stílusát folytatták a görögök is, tőlük sajátították el a szobrászat és festészet fortélyait, írja E.H.Gombrich. De kiemeli, míg az egyiptomiak teljes mértékben ragaszkodtak őseik tradícióihoz, addig a görögök már új formákkal, ábrázolási módokkal is próbálkoztak, emellett az alakok jól kivehető körvonala továbbra is fontos volt

6. ábra. Asszír seregek egy várat ostromolnak, i.e.883-859 körül, alabástrom relief részlete, Asszurnaszirpál király nimród palotájából, London, British Museum

számukra. Azt festették meg vagy faragták ki, amit láttak és ahogyan látták. Ez a fejlődés forradalmasította a művészetet. A hellén művész már kutatta az emberi test felépítését, formáit, melyet a ruhán keresztül is feltárul a néző előtt. A szobrokból sugárzó erő és a méltóság azért még az elődök hagyományait és a vallásosságot tükrözik. A görög festészetről inkább az antik vázák mintázatából következtethetünk. Ezekben a festett edényekben nem virágokat, hanem bort és olajat tároltak. A vázafestészet elterjedt iparággá nőtte ki magát Athénban.¹¹ Majd a 7. sz.-ban Korinthosz is a vázafestészet központjává vált. A geometrikus formákat fokozatosan felváltja az alakok, illetve az állatok ábrázolása, majd a mitológiai témák, a vadászat, harci jelenetek, a hősök megjelenítése csatában és pihenés közben. A vázákra több sávban, elbeszélő stílusban vitték fel a történeteket. A figurális jelentek leggyakrabban a trójai hősök, Thészeusz és Akhilleusz cselekedeteit mutatják be. Az egyik leghíresebb athéni feketealakos amfóra Exekiasz mester munkája, *Akhilleusz és Aiasz kockajátéka*. Ismert, hogy Akhilleusz a görögök

¹⁰ E.H.Gombrich: „A művészet története”, 2.fejezet, 70-73. oldal

¹¹ E.H.Gombrich: „A művészet története”, 3.fejezet, 75-97. oldal

oldalán harcolt a trójai háborúban. A katonák és a vezérek a csaták közti szünetekben próbáltak pihenni és szórakozni. A vázán látott jelenet ezt mutatja be, ami csak első látásra békés, valójában feszült, mintha a két hős bármelyik percben újra csatába indulna. Ezt bizonyítja Akhilleusz fején a lévő sisak, kezükben a lándzsa. A mester a harcosok mindennapjainak ellentmondásosságát, a harcba indulást, összpontosítást és a kikapcsolódást, a játékot mutatja be.¹²

7. ábra. Exekiasz. *Akhilleusz és Aiasz kockajátéka.* Kr. e. 540-530 körül. Attikai, feketealakos amphora. Mag. 61 cm. Lh. Vulci. Róma, Vatikáni Múzeum

8. ábra. *Odüsszeusz és Aiasz vitája Akhilleusz fegyverei miatt,* részlet, kb. Kr.e.520, Louvre, Párizs

9. ábra. Exekiasz. *Aiasz öngyilkossága,* részlet, (kb.530), Château-Musée, Boulogne sur Mer

A feketealakos vázák közül széles körben ismert *Odüsszeusz és Aiasz vitája Akhilleusz fegyverei miatt.* A motívum cselekménye drámai feszültséget jelenít meg a két görög hős között, elmeséli a róluk szóló mítosz egy részét. A mitológiában olvashatjuk, hogy Akhilleusz halála után Aiasz és Odüsszeusz versengett annak harci fegyverzetéért. Ebben a vitában Odüsszeusz kerekedik felül. Az esztét vesztett Aiasz az ellenség helyett egy birkanyáját végzett ki. Amikor ráeszmélt tetteire, szégyenében végzetes dologra szánta el magát.¹³

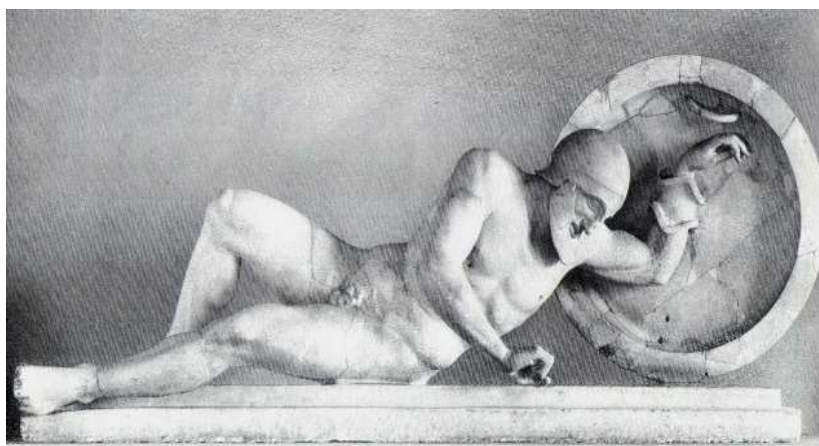
Exekiasz a lélekábrázolás kiváló mestere volt, és ezt a jelenetet láthatjuk a következő művén. Az amforán drámaian ábrázolta Aiasz öngyilkossága előtti pillanatát, a magányt, az elhagyatottságot, a keserűséget. A mester tanítványa, akit Andokidész-festőnek hívnak, fejlesztette ki a vörös alakos vázafestészetet. Ezzel a technikával jóval részletesebben lehet kidolgozni és bemutatni a szereplők alakjait, a velük történt eseményeket. Több híres festőt

¹² Gesztelyi Tamás, Dezső Tamás (főszerk.), Szántó Iván (szerk.): „Ókori és keleti művészet. Oktatási segédanyag. Görög művészet”.

¹³ Dr. habil. Mogyoródi Emese: Antik eszmetörténet. 2. téma. 4.lecke. Archaikus kor.

tartanak számon, akiknek mozgalmas, témáikban, mondanivalójukban változatos vázáik maradtak fent.¹⁴ Ezzel a görög mitológiai hősök, kiemelkedő bátor harcosok nevei, alakjai és tettei nem merültek feledésbe.

A témával kapcsolatban kutatva megfigyeltem, hogy a görög építészet és szobrászat számos műalkotása is kapcsolatos a háborúk, csaták, istenek hatalmi harcának, a hellének diadalának, erejének, hősiességének a bemutatásával. A korai klasszikus korban a görög szobrászatot i.e. 480-455-ben a szigorú stílus jellemezte. A templomokban az isteneknek hatalmas szobrokat állítottak, a homlokzatot domborművekkel díszítették. Az aiginai Aphaia-templom domborművei a trójai háborúból vett csaták történéseit elevenítik meg. A színes rekonstrukción a keleti oldal látható, ahol Athéna buzdítja a görögöket, a szobor nem mozdulatlan, hanem eleven, erőteljes. Az ismeretlen művész a harcos halál előtti pillanatait, az életért való küzdelmét mutatja be. Ezt nemcsak a testbe szűrődött lándzsával tudta kifejezni, hanem a katona egész teste, arcának érzelmei is hitelesen ábrázolják.¹⁵

10. ábra: Az aiginai Aphaia-templom keleti oromzatának haldokló harcosa. Hossza 1,85 m, magassága 64 cm. München, Glyptothek

Az olümpiai Zeusz-templom domborművei több témát dolgoznak fel: az olümpiai sportversenyek eredetét, a hellének történelmének különböző eseményeit. Ezek között van a kentaurok és lapithák harca, amelyet Apollón döntött el, illetve a nem is olyan távoli múlt, a perzsákkal folytatott háború jelenetei és a felettük aratott győzelem ábrázolása.¹⁶

¹⁴ Sulinet tudásbázis. Művészettörténet. 7. évfolyam: A görög művészet geometrikus, orientalizáló és archaikus korszaka. Vázafestészet.

¹⁵ Gesztelyi Tamás, Dezső Tamás (főszerk.), Szántó Iván (szerk.): „Ókori és keleti művészet. Oktatási segédanyag. Görög művészet”.

¹⁶ Gesztelyi Tamás, Dezső Tamás (főszerk.), Szántó Iván (szerk.): „Ókori és keleti művészet. Oktatási segédanyag. Görög művészet”.

11. ábra: *Az olümpiai Zeus-templom nyugati oromzata.* Rekonstrukciós rajz. Eredetije Kr. e. 460 körül készült. Paroszi márvány. Az oromzat magassága 3,30 m, hosszúsága 26,40 m. Olümpia, Múzeum

A Periklész-kori művészet (Kr.e. 455-4310) csúcspontja volt Parthenón épülete, aminek a szobrászati díszítése kiemelkedő. A tervező és a munkálatok irányítója Pheidiasz volt. A déli oldal szintén a kentaurok és lapithák harcát mutatja be még a régi hagyományokat betartva: mesterkélt testtáras, az alakok a szemlélő felé fordulnak, de jól tükrözik a küzdelem hevességét. Egy másik dombormű csoporton, hasonlóan Zeusz-templomához, a görögök és a perzsák háborúja, a barbár népek legyőzése jelenik meg. A nyugati homlokzat az istenek – Athéna és Poszeidón – hatalmi harcát vetíti elénk. Elmondható, hogy a görög templomok homlokzatának díszítése jól átgondolt, a mítoszok, a vallás és a történelem, a földi élet összetartozását mutatják be.¹⁷

12. ábra: *Kentaurok és lapithák harca.* Kr. e. 447-432. Metopék a déli oldalról. Mag. 1,34 m, hossz. 1,27 m. London, British Museum

¹⁷ Gesztelyi Tamás, Dezső Tamás (főszerk.), Szántó Iván (szerk.): „Ókori és keleti művészet. Oktatási segédanyag. Görög művészet”.

13. ábra: *Athéna és Poszeidón versengése.* A Parthenón nyugati oromcsoportjának rekonstrukciója. Kr. e. 438-432. Magassága közepén kb. 3,50 m, hossza 29 m

A görög művészet ebben a korszakban újjáéled, szabadabb, az egyszerű nézőt már maga a műalkotás érdekli. E.H.Gombrich megállapítása szerint, már nem tekintik a hatalom, a politika és a vallás szószólójának. Tovább folytatták elődeik hagyományait, de a szobrok, képek könnyedek, finom mozdulatokat fejeztek ki a háborúkkal sújtott időkben is. Nagy Sándor idejében jelent meg egy új művészeti ág, a portrészobrászat. A nagy hódító mellszobrát Lüszipposz faragta ki, de inkább egy istent ábrázol, nem pedig egy nyughatatlan hadvezért. A Nagy Sándor által alapított birodalom a hellenisztikus művészetet széles körben ismertté és egyedivé tette a világon. Az alkotót kizárólag a munkája érdekli, eltávolodik a vallástól, a mozdulatok, a szereplők erőfeszítéseit kívánja bemutatni.¹⁸

E.H.Gombrich „*A művészet története*” című könyvében megjegyzi a hellenisztikus művészet hatását Rómára. Róma nemcsak Görögországot és Nagy Sándor birodalmát hódította meg, hanem fordulatot hozott az alkotás, az építészet terén is. Nagy jelentőséggel bírt az utókor számára az, hogy ötvözték a görög formákat a római struktúrákkal. A legnagyobb hatással a városok építészetére a diadalívek emelése volt. A birodalom minden pontján diadalkapukat építettek, melyekkel megörökítették hódításaikat és győzelmeiket.¹⁹

Az „*Ókori és a keleti művészet. Római művészet*” című forrásanyagban szintén kiemelik a diadalívek jelentőségét a császári korban. A Római birodalom fénykorában jelennek meg ezek az építészeti új formák, melyek márványból készültek. Felületüket domborművek borították, amelyek a hadvezérek győzelmeit, csatajeleneteket, ostromokat örökítették meg. Feliratokon pontosították, melyik kiemelkedő vezér tetteit ábrázolták. Eleinte egy boltíves átjáró építése, majd három vált elterjedt.²⁰

¹⁸ E.H.Gombrich: „A művészet története”, 4.fejezet, 99-111. oldal

¹⁹ E.H.Gombrich: „A művészet története”, 5.fejezet, 117. oldal

²⁰ Gesztelyi Tamás, Dezső Tamás (főszerk.), Szántó Iván (szerk.): „Ókori és keleti művészet. Oktatási segédanyag. Római művészet”.

A diadalkaput Kr. u. 203-ban emelték a császár és fiai, Caracalla és Geta tiszteletére. Megörökítették a parthusok legyőzését és uralkodásuk 10 éves évfordulóját. A cikk írói szerint, ez az építmény jelképezi a szenátus meghajlását az uralkodó előtt, hiszen ez a hadjárat nem volt annyira sikeres. A diadalív legfontosabb domborművei a háború előkészületeit, jeleneteit, a városok ostromát és megbüntetését, az utolsó csatát, Ktesiphónnak, a parthusok fővárosának, a bevételét és magát a győzelmet ábrázolják, a történelmi helyszínek és dátumok betartásával. A két kisebb átjáró felett helyezték el őket. A lábazon a hadifoglyok láthatóak. A diadalkapu érdekessége, hogy a domborművek elbeszélő jellegűek, értelmezésük alulról felfelé történik. Más hasonló emlékműhez képest itt az emberi alakokat különböző nézőpontból jelenítették meg. Az eredeti feliraton Caracalla módosításokat végeztetett miután megölette testvérét, így csak az öt magasztaló szavak olvashatóak. A diadalív tetején a császár hatfogatú kocsin állt két fia között, őket lovas katonák kísérték. Ez az ábrázolási mód a késő római művészet irányainak fejlődését mutatja.²¹

14. ábra: *Septimius Severus császár diadalíve.* Kr. u. 203. Márvány. Mag. 20,6 m. Róma, Forum Romanum

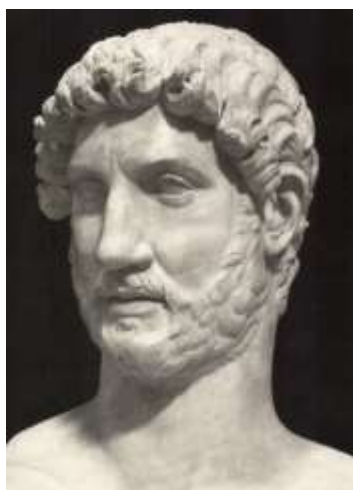
A császárok arcképét, ahogy a görögöknél is, idealizálták, de megjelentek az egyéni jellemvonások is. A szobrászok érzékeltették az uralkodók, vezérek magasabb rendűségét. Az „Ókori és keleti művészet. Római művészet” digitális tananyagból megtudhatjuk, hogy az alkotók a hellenisztikus ábrázolási formákat használták. Az alakok tekintetével, fejtartásával, öltözkéivel ki tudták fejezni az uralkodók egyéni tulajdonságait, a birodalomért tett erőfeszítéseiket. A vad, harcra kész Caracalla császár szobrát Nagy Sándor szobrairól mintázták.²²

E.H.Gombrich könyvéből megtudhatjuk, hogy a császárok mellszobrát nagy tisztelet vette körül. Minden római polgárnak elő volt írva, hogy hódolata és hűsége jelül tömjént égessen a szobor előtt. Itt kezdődtek a keresztény üldözések, mivel hitük ezt nem engedte meg, nem istenként néztek fel rájuk. A császárok képmását a művészek hűen ábrázolták, mintha

²¹ Rómaikor.hu: „Arcus Septimii Severi - Septimius Severus diadalíve”

²² Gesztelyi Tamás, Dezső Tamás (főszerk.), Szántó Iván (szerk.): „Ókori és keleti művészet. Oktatási segédanyag. Római művészet”.

fotográfiát készítettek volna valamely híradás számára, így Augustus vagy Néró arcvonásai teljesen ismertté váltak és maradtak.²³

15. ábra: *Hadrianus mellképe.* Kr. u. 117-138. Márvány. Mag. 62 cm. Róma, Museo Capitolino

16. ábra: *Marcus Aurelius mellképe.* Kr. u. 170-es évek, márvány, Róma, Palazzo Braschi

17. ábra: *Caracalla mellképe.* Kr. u.

A hódítások, harci cselekmények, győzelmek különleges és újszerű ábrázolási formája a római birodalomban – a diadaloszlopok. Az oszlop domborművei a történelmi cselekmények olvasását alulról felfelé irányítja. A Római birodalom fénykorából két ilyen oszlop maradt fenn:

Traianus oszlopa (Kr. u. 114) és Marcus Aurelius oszlopa (Kr. u. 193). Érdekes tény tárult fel előttem, hogy a mind a két emlékoszlop a Kárpát-medencei területeken vívott háborús eseményeket dolgozza fel. Traianus átkelt az Aldunán és Daciában, a későbbi Erdély területén folytatott hódító hadjáratot. Marcus Aurelius Pannoniából

18. ábra: *Traianus oszlopa.* Kr. u. 114. Márvány. Mag. 38 m, a fríz hossza 200 m. Róma

19. ábra: *Marcus Aurelius oszlopa.* Kr. u. 193. Márvány. Mag. 42 m. Róma

²³ E.H.Gombrich: „A művészet története”, 5.fejezet, 121. oldal

indult a markomann-kvád állam ellen, a Dunától északra elterülő vidékre. Míg az első oszlop a katonák mindennapi tábori életét, feladatait, a természetet, majd Traianus császárt ábrázolja, aki buzdító beszédet mond. A másik tele van véres csatajelenetekkel, kíméletlen öldöklés bemutatásával. Ez utóbbi hűen bemutatja az akkori Római Birodalom meggyengülését. Traianus császár oszlopán látható képek a hadjárat fontos eseményeit vázolják fel: a légionáriusok behajózását, a táborépítést és az ütközeteket. A díszítéséből kiragadott másik részlet letről olvasva a táboron kívül gabonát vágó katonákat, a diákok elleni csatát és egy város elesét mutatja be. Ez a műemlék fontos volt a császár számára, mivel így pontos leírást kapott a nép a győztes hadjáratról, a katonák hőstetteiről, mindennapjairól és az uralkodó nagyságáról.²⁴ Traianus az utókornak is szerette volna meghagyni a saját hírnevét, a hősök emlékét, vagy megdöbbeneni a polgárokat.

E.H.Gombrich szerint is az oszlopok állításának célja – megismertetni az emberekkel a hódítás eseményeit, a katonák hőstetteit. Nem a szépségre, a tökéletességre törekedtek a művészek, hanem a valóság, a bátorság, hősiesség megjelenítésére és dicsőítésére. Ezáltal új stílus született, amelyet később más vallások, népek is felhasználtak.²⁵

20. ábra: Traianus oszlopának részlete.

Kr. u.114. Márvány. Mag. 38 m, a fríz
hossza

²⁴ E.H.Gombrich: „A művészet története”, 5.fejezet, 122-123. oldal

²⁵ E.H.Gombrich: „A művészet története”, 5.fejezet, 122-124. oldal

II. A középkori történelmi események ábrázolása.

A római birodalom bukását követte a „sötét középkor”. A háborúkkal, vándorlásokkal, folytonos zűrzavarral tűzdelt századok ténylegesen sötétségbe és tudatlanságba borították az embereket. Nagyon keveset tudnak a történészek arról, milyen volt valójában az átmenet az antik művészet és a mai európai kultúra kialakulása között. Annyi bizonyos, hogy a kódexfestők újdonságot vittek a művészetbe, keveredtek a klasszikus hagyományok az északi népek ősi tradícióival, az ókori eredményekkel. Először beszélnek a művészet történetében arról, hogy az alkotásokon megjelenik az „érzés”. A kódexfestők nem a szépség bemutatására koncentráltak, hanem a hívők tudomására akarták hozni a szent történeteket, az isteni kinyilatkoztatást. Számukra elsődleges szempont volt a lelki tartalom és a cselekmény bemutatása. Nagy Gergely pápától származik az a gondolat, hogy a festménynek világosan kell beszélnie, mivel az írástudatlannak azt mondja el, amit az olvasó embernek az írás, a szöveg. Ezt várták el akkoriban az illusztrátoroktól és a szobrászoktól is. Vagyis az egyház célja a világos, érthető közlés a művészet eszközeivel, ráirányítani az emberek figyelmét a vallási történetek lényegére.²⁶

A kora középkorban a művészetet nemcsak a vallással hozhatjuk kapcsolatba. Az építészek, festők, szobrászok dolgoztak a váruraknak, báróknak és a nemeseknek is. Mivel a várak nagy többségét lerombolták, kirabolták, vagy maga a tulajdonos unta meg a dísz tárgyat, ezért kevés műtárgy maradt fent az utókor számára. De mégis fennmaradt az egyik ilyen kiváló történelmi témájú művészeti alkotás - a bayeux-i kárpit. Ez annak köszönhető, hogy sokáig templomban őrizték. A kárpit képei a normann hódítás eseményeit ábrázolják. Készítésének pontos dátumát nem sikerült meghatározni, de valószínűleg 1080 körül, amikor még részletesen emlékeztek a cselekményekre és a szereplőkre.²⁷

"...Szent Mihály előestéjén Normandiából Pevensy-be érkezett Vilmos gróf, és miután emberei kipihenték magukat, Hastingsnál erősséget emeltetett velük. Harold király, ezt meghallván, nagy sereget gyűjtött, és szembeszállt Vilmossal a vén almafánál. Vilmos azonban nekirontott, mielőtt seregét csatarendbe állíthatta volna. A király még így is bátran harcolt hűséges embereivel együtt, és mindkét oldalon sokan elesetek. Elesett ott Harold király, az öccsei Leofwine eorl és Gyrrh eorl, megannyi jó emberrel együtt, és a franciáké maradt a csatatér, mivel az angolok bűnei miatt Isten ezt megadta nekik.”²⁸

²⁶ E.H.Gombrich: „A művészet története”, 8.fejezet, 157-166. oldal

²⁷ E.H.Gombrich: „A művészet története”, 8.fejezet, 167-169. oldal

²⁸ Novák György, Pándi Lajos (szerk.): „A Bayeux-i faliszőnyeg”,3. oldal

Az 1066. évi történelmi eseményről ezek a sorok olvashatók az Angolszász Krónikában, amikor a franciák, Vilmos vezetésével és pápai áldással a hadjáratra, meghódították Angliát. Mindkét fél nem nagy sereggel küzdött, körülbelül hétezer- hétezer emberrel. Az angolok Harold király vezetésével azért vesztek, mert nem volt lovasságuk, sem íjászaik, hagyományos módon harcoltak – karddal, csatabárdal és pajzzsal. A hatalmas győzelem után Hódító Vilmos Anglia királyává koronáztatta magát Westminsterben, megtörte az angol nemesség ellenállását. I. Vilmos huszonegy évig uralkodott, a trónon fiai követték.²⁹

A szőnyegen feltüntetett jelenetek nem a valós eseményeket mutatják be, hanem inkább normannok szemszögéből vetítenek képet az emberek elé, néhol megmászva a történelmet. Az akkori krónikák célja is Vilmos dicsőítése volt és elrejtése azoknak a cselekedeteknek, amelyek rossz fényt vethetnek rá. A faliszőnyeg készítésére úgy is gondolnak, mint a középkori írástudatlan embereknek szánt tanmesére, aminek természetesen tanulsága is van: még ha keresztény király is valaki, ha hamisan esküszik Isten színe előtt, az elnyeri büntetését.³⁰

A képregényekhez hasonlóan zajlanak a történések a kárpit hímzésein, bár néhol hónapok telnek el egy-egy cselekmény között. A szőnyegen ábrázolták Harold normandiai utazását, vendégeskedését vagy inkább fogságát Vilmosnál, Harold eskütételét Bayeux-ban, visszatérését Angliába, Hódító Vilmos bretagne-i hadjáratát, a Vilmos és Hitvalló Edward közötti szövetséget, Harold hitszegését és királlyá koronázását, a Halley-üstökös megjelenését, ami baljós előjelként van feltüntetve, a hadi előkészületeket, a normann flotta átkelését a Csatornán, a partraszállást, Vilmos haditanácsát, féltestvére, Odo püspök áldását a hadjáratra, a háború borzalmait és a döntő fontosságú hastingsi csata lefolyását, Harold király halálát, az angolok meghátrálását. A kutatók valószínűsítik, hogy a műtárgy utolsó darabja még évszázadokkal ezelőtt eltűnhetett. Szerintük a képek sora bizonyára Vilmos Anglia királyává koronázásával fejeződik be.³¹

21-22.ábra. A bayeux-i szőnyeg, 1080 körül. Harold király hűséget esküszik Normandiai Vilmosnak, majd visszatér Angliába. (A fríz magassága 50 cm, Bayeux, Musée de la Tapisserie)

²⁹ Novák György, Pándi Lajos (szerk.) (1998): „A Bayeux-i faliszőnyeg”, 3-9. oldal

³⁰ Novák György, Pándi Lajos (szerk.) (1998): „A Bayeux-i faliszőnyeg”, 9-10. oldal

³¹ Novák György, Pándi Lajos (szerk.) (1998): „A Bayeux-i faliszőnyeg”, 10-18. oldal

23. ábra. A Halley-üstökös ábrázolása

24. ábra. Normann hajó ábrázolása a falikárpiton

25. ábra. Hódító Vilmos két testvérével, Odo bayeux-i püspökkel és Roberttel

26. ábra. II. Harold angol király elesik a hastingsi csatában

Ez a világhírű egyszerű anyagból készült kézi hímzett szőnyeget a XVIII. századtól vált ismertté. Az ok, hogy ennyi évszázadon át nem figyeltek fel rá, megmenekült a tűzvészek és háborúk alatt, többféle lehet. A művészettörténészek szerint az egyik ilyen lehet, hogy nem állították ki, az emberek egyáltalán nem, vagy alig láthatták. A másik válasz, mivel megjelent az angol-normann arisztokrácia, Normandia Franciaország része lett, így nem volt szükség a propagandára, a normann herceg hadi cselekedeteinek dicsőítésére. További magyarázat lehet, hogy a századokon át a bayeux-i székesegyházban őrzött egy rúdra feltekert faliszőnyeg az embereknek csak évente néhány napig volt látható. Illetve, a kárpit nem tartozik a gazdagon díszített, jó minőségű anyagból készült alkotásokhoz.³²

³² Novák György, Pándi Lajos (szerk.) (1998): „A Bayeux-i faliszőnyeg”, 14. oldal

27. ábra. *The tapestry at its current home in Bayeux, northern France.* Photograph: Handout/Reuters. A kárpit jelenlegi otthonában, az észak-franciaországi Bayeux-ban.

Fénykép: Handout/Reuters

A 70 m hosszú és 45,7-53,6 cm szélességű falikárpiton több mint hetven jelentet ábrázoltak, amelyeket latin nyelvű hímzett szöveg is kísér. Mindezek magyarázatokat fűznek az akkori eseményekhez. A kutatók úgy gondolják, hogy a cselekményeket valószínűleg egy mester rajzolta. A részek hímzésében már többen vettek részt. Színes gyapjúfonallal, többnyire kék, olajzöld, kékeszöld, óarany és téglavörös színekkel dolgoztak. Ezek nem feleltek meg a valóságos színeknek, így a kárpit színezete nem valóságos. A rajzoló mester a perspektíva szabályait sem alkalmazta. Nagyon nehezen lehet behatárolni a szőnyeg készítésének idejét, helyét és megrendelőjét is. Különböző vélemények kerültek napvilágra, de a legvalószínűbb, hogy Odo püspök, Hódító Vilmos féltestvére, rendelte meg a bayeux-i katedrális számára, melynek felszentelése 1077-ben történt. Talán így szeretett volna vissza kerülni testvére kegyeibe. Készítésének helye feltételezhetően Anglia, mert a kutatók az angol hímzési technikát és betűformákat vélik felismerni a szőnyegen.³³

Ahogy Traianus császár oszlopa, vagy az asszír domborművek, a kárpit is egy képes krónikának felel meg. Érthetően, mozgalmasan, az eseményeket jól szemléltetve alkották meg. Az emberek rajta, mintha bábfigurák lennének, nem hasonlítanak a római és asszír alkotók pontos ábrázolási módjához. Mégis a szőnyeg tervezője egyszerű eszközökkel a fontos történelmi időköt, színtereket pontosan, magával ragadóan, tudósítóként tárja a szemlélő elé, amelyet nem felejt el egykönnyen.³⁴

³³ Novák György, Pándi Lajos (szerk.): „A Bayeux-i faliszőnyeg”, 17-19. oldal

³⁴ E.H.Gombrich: „A művészet története”, 8. fejezet, 167-169. oldal

III. Az újkor történelmi eseményeinek megjelenítése – a Historista művészet. A magyar historizmus fő alkotásai

A világ történelmében nagy változások következtek be. A tudósok bebizonyították, hogy a Föld gömbölyű és a Nap körül forog. Ez elindította az új kontinensek felfedezését az európai hajósok által, majd az ismeretlen népek és törzsek leigázását, az országok gyarmatosítását. A reformáció megjelenésével az egyház kettészakadt. A Európa országaiiban a polgárság is politikai hatalmat követelt magának, ami nemzeti forradalmak sorozatához vezetett. A mohácsi csata után Magyarország nagy része a törökök uralma alatt szenvedett. A Királyi Magyarország végvárai és katonái védték a keresztény Európát. Elesett Temesvár, Kőszeg, Szolnok, Drégely, de az egri védők Dobó Istvánal az élükön megállították és visszavonulásra készítették a törököket.³⁵

E történelmi korszaknak, mint bármely kornak, meg voltak a maga stílusirányzatai, amelyek megjelentek a művészeti ágakban. A XIX. századot a historizmus elterjedése jellemezte, bár ellentmondásosan ítélték meg. Ennek az irányzatnak Pevsner írta le az egyik legelfogadottabb meghatározását. Véleménye szerint, a historizmus olyan műfaj, amely fontosabbnak tartja a történelem tanulmányozását és bemutatását, mint a kornak megfelelő új formák és struktúrák kifejlesztését. Úgy gondolta, hogy ennek a kornak nem alakult ki a saját stílusa. Evers, az ismert építész más véleményen volt. Szerinte nem lehet „stílustalannak” nevezni, mert nemcsak a XIX. században, de az előző korokban sem volt ilyen egységes kifejezőmód, mint a historizmus. Erről így nyilatkozott: *„Egyrészt olyan valóság, amely mindig jelen van és bennünket jelenkorunkban is körülvesz, a jelenkor egyik részét alkotja. Másrészt azonban a historizmus egybeesik egy meghatározott történelmi kulturális periódussal, amely a XIX. században kulminált, jelesül az 1830-1890 közötti két emberöltőben.”* Götz számára *„a historizmus egyfajta történelemélményen alapul, amely egyfajta történelmi tudattá tömörül. E történelmi tudat változó, a különféle korokban eltérő.”* Véleménye szerint a historikus műveknél nem az esztétikai és formai szempontok a mérvadóak, hanem az eszmék, ideológiák, az újra átélt történelmi események.³⁶

A művészettörténészek úgy gondolják, hogy ez az irányzat valóban eltér az ismert stílusoktól: nincsenek különleges, egyedül rá jellemző stílus- és formajegyei. Ezeket átveszi más történelmi stílusoktól. Legkiemelkedőbb ágának az építészetet tartják, ennek eredményeként megjelent a belső- és iparművészetben is. A szobrászatban csak az épületek díszítésénél találkozhatunk ezzel az irányzattal. A legszembetűnőbb változás a korszak festészetében történt: a legtöbb ötlet és egyéniség kibontakozása. A művészettörténészek állítják, hogy a XIX.

³⁵ Péntes Ottó: „Történelem alapokon”. A középkor, az újkor kezdete - Ismétlés

³⁶ Németh Lajos: „A historizmusról”, 3. bekezdés

században a historizmus irányzatát követi a hivatalos, reprezentatív festészet, az akadémizmus eszméi jelennek meg a vallásos és történeti témájú képeken, a portrékon, életképeken és a tájképeken is. Az „akadémizmus” kifejezést a festészetben a historizmus segéd meghatározásaként használják. Mint hivatalos és akadémikus művészet, az irányzat minden országban képviseltette magát. Megfigyelhető volt, hogy gyakorta összeolvadt a realizmus és más irányzatok jegyeivel. A historizmuson belül megjelentek a nemzeti törekvések. A német és a magyar historizmus jó példázza azt, hogy ez a korstílus számos ország művészetét nagyban meghatározta, a nemzeti program része volt. Magyarországon a történelmi festészet a szabadságharc leverésétől a kiegyezésig terjedő időszakban méltó alkotásokkal büszkélkedhet.³⁷

A magyar historista festészet kiemelkedő alkotása a millenniumi évfordulóra készült. Ez nem más, mint Feszty Árpád „*A magyarok bejövetele*” című monumentális panorámaképe. A művész 1890-ben Párizsban látott egy panoráma festményt a napóleoni csatáról. Eldöntötte, hogy hazatérve ő is készít egy körképet, amely a bibliai özönvíz történetét dolgozza fel. Apósa, Jókai Mór író a honfoglalás megfestésére bízta. Az ezredforduló méltó megünneplésére készülő körkép bemutatja Árpádot és vezéreit, a magyarok bejövetelét, a magyarság hősi múltjának meghatározó eseményét. Feszty Árpád a történelmi esemény reális ábrázolására törekedett, tanulmányozta az akkori történelmet, néprajzot, az ősi, közép-ázsiai öltözéket, fegyvereket, vázlatokat készített. 1892-ben néhány festőtársával a Vereckei szoroshoz utazott, hogy a körképen valóságosan ábrázolhassa a tájat. A Volóci-völgyben található egyik dombról rajzolták le a Szolyvai-havasokat, a munkácsi hegyet, a Latorca folyó völgyét és a Vereckei-hágót. A 120 m hosszú és 14,5 m széles, 1725 négyzetméter vászon megfestésére 2 éve volt, így több festővel együtt dolgozott, irányította őket. A táj vázlatát átvitték a vászonra, melyen még 2000 alak is helyet kapott. A kivételes hangulatú háttérrel, az égboltot és a felhőket, az előtér szikláit, a szekereket és az ökröket Feszty egyedül festette meg. Az ő keze munkája a vezérek csoportja a dombtetőn, Árpád figurájában magát a művészt ismerhetjük fel.³⁸ A festmény alapja maga a táj, amin megjelennek a történések. A Volóci-völgyet bevilágítják a lemenő nap sugarai. A képen a napot nem láthatjuk, csak a vörös színek és az árnyékok megnyúlása sugallja ezt. A fények sejtelmesek, mintha pára borítaná be a vidéket vagy a nap eltakarná a felhőket. A festmény kompozíciójának érdekessége, hogy a cselekmények színhelye nyugati irány felé tárul ki. A keleti oldal meredek terepe, a felszálló por vagy az alacsony horizont miatt a három eseményt sűrűn és átütően ábrázolták. Ehhez képest könnyedebb a további jeltek bemutatása, kitárul a síkság és az Alföld tiszta égboltja. A kora esti fények és

³⁷ Németh Lajos: „A historizmusról”

³⁸ Száz szép kép – Feszty Árpád: A magyarok bejövetele. A mű születése

a megvilágítás megjelenik a festmény színezetében, a panorámakép jellegzetességeinek megfelelően formálódik, hullámzik. A vásznon leggyakrabban a zöld és a vörösesbarna, az égbolton pedig a szürke és a halványkék árnyalatokat használták.³⁹

28. ábra. Feszty Árpád: *A magyarok bejövetele (részlet)*, 1895, olaj, vászon,
Nemzeti Történelmi Emlékpark, Ópusztaszer

A hatalmas festményt 1894. május 13-án láthatta először a közönség. A táj folyamatosságában 6 fő jelenetet ábrázoltak: a vezéreket a dombtetőn, a lovasrohamot, a fehér ló feláldozását, a tábor vezérét, a nőrablást és a családok bejövetelét. A Feszty körkép osztatlan sikert aratott nemcsak Magyarországon, hanem Európa-szerte is. 1909-ben hozták vissza az európai körútjáról és a Szépművészeti Múzeum adott neki otthont. Sajnos 1944-ben a II. világháború idején az épületet bombatalálat érte és a körkép kétharmad része a tűz martalékává vált. A fennmaradt részt restaurálták és 1995-ben Ópusztaszeren, a Nemzeti Történelmi Emlékparkban állították ki. A gigantikus művészeti remekmű emléket állít az államalapító őseinknek, kikre büszke lehet az egész magyarság.⁴⁰

³⁹ Száz szép kép – Feszty Árpád: A magyarok bejövetele. Műelemzések

⁴⁰ Száz szép kép – Feszty Árpád: A magyarok bejövetele. A mű születése

29. ábra. *Feszty körkép.* Ópusztaszer. Fotó: Bodrogi Attila, 2020

Székely Bertalant tarják az akadémizmus legkimagaslóbb magyarországi képviselőjének és oktatójának. A művész történelmi képeinek sorozatában a várat védő nőkről festett képe kiemelkedő. Az *Egri nők* című festmény több mint egy évtizedig készült, számos vázlatot rajzolt hozzá.⁴¹ Az egri nők hőstettei évszázadok múlva is fennmaradtak, és a fiatal festőben felmerült a vágy, hogy a várat védő asszonyokról festményt készítsen. Az alkotót nagyon foglalkoztatta a téma, hogy rátaláljon a megfelelő kompozícióra. Az egyik levelében arról írt, hogy a százezres török ellen a várat védők kétezres kis csoportja Dobó Istvánnal az élükön hősiességgel küzdött, de ezt a számszerűen nagy fölényt megfesteni nem lehetett. Nagyszerű elgondolás volt, hogy az egri nőket állította szembe a török túlerővel szemben. Vagyis megpróbálta bemutatni az egyenlőtlen harcot a férfiak és a nők között.⁴²

A festő a történelmi pillanatot, egy konkrét eseményt tár a néző elé. De nemcsak ezt szerette volna bemutatni a művész, hanem a túlerővel harcoló „gyöngye” nőket állította középpontba. Székely Bertalan nem gyászoló, szomorú nőket ábrázol a törökök ellen vívott csaták idejéből. Akiket látunk a képen, azok bátor, hősiessé, harcra és önfeláldozásra kész lányok és asszonyok, akik férjük mellett vettek részt a vár védelmében. A festő a vár ostromának legnehezebb pillanatait, óráit ábrázolja, egy heroikus küzdelmet, drámai jelentet mutat be. A kép központi alakja Dobó Katica és a körülötte harcoló védők kisebb csoportja, akik a falakon felkapaszkodó törököket próbálják visszatartani. A lángoló, vörös színek a küzdelem hevességét adják át a néző számára. Az alkotó célja az volt, hogy bemutassa az összefogás

⁴¹ Száz szép kép – Székely Bertalan: Egri nők. A mű születése

⁴² Magyar Nemzeti Galéria: Az egri nők

fontosságát és annak eredményességét. Székely Bertalan *Egri nők* c. művét Szabó Júlia *A XIX. század festészete Magyarországon* c. írásában párhuzamba helyezi más külföldi festők alkotásaival a téma, a történelmi feldolgozás és az ábrázolás terén. Véleménye szerint, Sir David Wilkie *Saragossa védelme* és Delacroix *A szabadság vezeti a népet* híres műve a téma művészeti szempontjából hasonlóak Székely Bertalan festményével.⁴³

30. ábra. Székely Bertalan. *Egri nők*, 1867, olaj, vászon, 227x176,5 cm, Magyar Nemzeti Galéria

A magyar történelmi festészet gyűjteményét gazdagítja Csontváry Kosztka Tivadar *Zrínyi kirohanása (Szigetvár ostroma)* című alkotása. A festő érdekes és kiemelkedő alakja a magyar művészetnek, hiszen gyógyszerész volt, majd 42 éves korától kezd festészetet tanulni, lényegében autodidakta módon. Van Gogh-hal egy azon évben születtek, s bár nem nevezhetők a művészetben kortársaknak, mégis művészetét hozzá mérik. Életében pályatársai nem ismerték el munkásságát, akadémikus szemszögből vizsgálva naiv festőnek nyilvánították. A halála után megrendezett 1930-as kiállításon bemutatták gyűjteményét és felismerték tehetségét, fontosságát.⁴⁴

A *Zrínyi kirohanása (Szigetvár ostroma)* című műve megosztotta a művészettörténészeket, sőt maga a festő sem volt megelégedve vele. A művész élete során nem is volt látható egyetlen kiállításon sem, majd halála után a gácsi gyógyszertár padlásán találtak rá. Festői pályája korai szakaszában alkotta Magyarországon, különös módon nem utazásai közben. Jajcai tartózkodása alatt két új témán gondolkozott - Zrínyi kirohanásának és a Hortobágyi pusztának a megfestésén. Hogy történelmi képéhez inspirációt és motívumokat

⁴³ Száz szép kép – Székely Bertalan: *Egri nők*. A mű születése

⁴⁴ Száz szép kép – Csontváry Kosztka Tivadar: *Baalbek*. Életrajzi adatok

keressen, 1903-ban Szigetvárra utazott. A valós helyszín teljesen ellentétben állt a historikus festészet nagy alkotásaival és magával a hőstett magasztos hangvételű irodalmi műveivel. Németh Lajos szerint a poros kisváros rossz hatással volt a festő nagyra vágyó törekvéseivel.⁴⁵

31. ábra. Csontváry Kosztka Tivadar: *Zrínyi kirohanása*, 1903, olaj, vászon,

82 x 131 cm, Janus Pannonius Múzeum, Pécs

Csontváry nemzeti témájú műve több mint száz évre tekint vissza egyedi, népmesei stílusban. Horváth Viktor prózaíró úgy jellemezte Csontváryt, hogy a művész posztmodern stílusban vegyítette a jelent, a múltat és a mesét. Mérete a téma megjelenítéséhez és a festő későbbi munkáihoz is viszonyítva kicsi. Az utóbbi időkben többen elemezték a képet és úgy gondolják, hogy az alkotás a festő teljesen új szemléletén alapszik, ahol egységben jelenik meg a világ konkrétumai és jelképei, a múlt és a jelen. A művész lefestette az akkor még álló Festetics kastélyt és parkját, szemben vele Szigetvár város központjában található gémeskutat. A festmény jobb oldalán Zrínyi Miklós korhű ruhában egyedül áll a kastély kapuja előtt. A zöld sövény a kastély előtti teret elválasztja a törököktől és mintha színpadra emelné Zrínyi Miklós alakját. Baloldalon a gémeskút körül állnak a törökök. Németh Lajos érdekesen fogalmazott a festményről. Szerinte a kép egy népmese vagy egy bábjáték jelentéire hasonlít. Az előtérben a kastély előtt állnak a magyar katonák és a díszruhába öltözött Zrínyi, akikhez lopkodva közelít egy ravasz török. Csontváry szinte egygé válik a történésekkel és jelez a várkapitánynak, hogy settenkedik a hitvány török.⁴⁶

A képen a historikus festészetnek megfelelően nem látható semmilyen kirohanás, harc, illetve csatajelenet. Senki nem áll ki Zrínyi Miklóssal párbajra. Csontváry képén nem maga a

⁴⁵ Hausner Gábor: Csontváry *Zrínyi kirohanása* című képe irodalmi keretben

⁴⁶ Hausner Gábor: Csontváry *Zrínyi kirohanása* című képe irodalmi keretben.

történelmi esemény a központi elem, hanem a színek, a jelképek és a motívumok. A színek – vakító fehér kastély, a tűzpiros lángoló tető és a narancsos-sárgás horizont – későbbi műveinél is felismerhető. A füstölgő meghajló fa a szomorú véget, a festő lelkiállapotát szimbolizálja. Csontváry sajátos, meghitt, zsánerképhez hasonló művet alkotott. Zrínyi Miklóst, a hőst belehelyezte saját korába, az ezredfordulói háttérbe és a poros kisváros valóságába, egy egyenes vonalakkal körbezárt térbe.⁴⁷

A millenárison kiállított festmények alkotói közül többen Székely Bertalan irányítása alatt fejlődtek és formálódtak. Ennek a kiállításnak a legkiemelkedőbb festménye Benczúr Gyula *Budavár visszavétele a törököktől 1686-ban* volt, ami kétségtelenül nagy hatással volt az oda látogatókra. A festő a képen több alakot szeretett volna ábrázolni, ami az akadémikus festészet jegyeire vezethető vissza. Szakmai tehetsége és tudása megkérdőjelezhetetlen. „Győzelmi induló”-ként jellemzik a hibátlanul megfestett képet.⁴⁸

Benczúr Gyula a magyar akadémikus történelmi festészet egyik legismertebb alakja, aki pályája során több történelmi tematikájú munkával vált híressé és elismertté. Fiatal korától egészen a haláláig nagy figyelmet fordított Magyarország történelmének tanulmányozására. Első ilyen témájú festménye *Hunyadi László búcsúja* volt. A kép sikerét az eszmei mondanivaló, a kompozíció kiegyensúlyozottsága, a színek visszafogott, de mégis kihangsúlyozó használata hozta meg. A többalakos festmény a művész legszebb alkotása és a magyar historikus festészet legmeghatározóbb példája is. Hasonló elismert műve *II. Rákóczi Ferenc elfogatását* megelevenítő kép, a *Vajk megkeresztelése*, mely több változáson ment át a művész politikai álláspontja miatt.⁴⁹ Benczúr Gyula 1885-ben megrendelésre kezdte el nagyszabású kompozícióját, amit a magyar historista festészet utolsó alkotásaként tartják számon és európai viszonylatban is grandiózus mű. Tíz éven keresztül dolgozott rajta. A millenniumi kiállításon elnyerte a Szent István rend díjat. A festmény az Osztrák-Magyar Monarchia történelmi szerepét hangsúlyozza, mivel 1686-1687-ben a magyarok a török uralom alól Lotharingiai Károly és Savoyai Jenő segítségével menekültek meg. Benczúr tanulmányozta az arctípusokat, az akkori viselteket és kellékeket, korabeli metszeteket vizsgált. A figurák csoportjait élethűen és gazdag színezettel ábrázolta, így a kép történelmi szempontból valóságghú érzetet nyújt a szemlélőnek.⁵⁰

⁴⁷ Hausner Gábor: Csontváry *Zrínyi kirohanása* című képe irodalmi keretben.

⁴⁸ Németh Lajos: „A historizmusról”

⁴⁹ Száz szép kép – Benczúr Gyula: *Budavár visszavétele*. Életrajzi adatok

⁵⁰ Száz szép kép – Benczúr Gyula: *Budavár visszavétele*. Műelemzések

A mű középpontjában Lotharingiai Károly áll, aki a felszabadító seregeket vezette. Lováról a földön fekvő török vezér, Abdurrahman budai pasa holttestére ridegen néz le. Az utolsó várvédő parancsnok halálában is tekintélyt parancsol. A kép jobb oldalán a kürtöt fújó lovas a török vezér teste felett magasba emeli a trombitáját. Ezt az alakot tartják a festmény legszebb figurájának. Lotharingiai Károly mögött balról a magyarok, jobbról pedig az osztrák katonák bevonulása látható. Megjelennek a képen Savoyai Jenő, Pálffy János, Bercsényi Miklós, Vak Bottyán, akik a későbbiekben váltak híressé a történelem színterén. Benczúr Gyulát számos kritika érte a császári tábornagy kiemelt szerepe miatt. De a festmény igazi főszereplője a magyar díszruhába öltöztetett Petneházy Dávid, akit sérültként mutat be, s aki vérét áldozta a győzelemért. Kivont karddal gyalogszerrel lépdel a magyar katonák előtt. Benczúr Gyula ezzel a figurával azt jelzi, hogy a magyarok küzdésének és bátorságának nagy szerepe volt a törökök legyőzésében. Lotharingiai Károly kifinomult ruházata, kifogástalan külső megjelenése arra utal, hogy a fővezér nem vett részt a csatában. Ezáltal a képen Petneházy Dávid alakja testesíti meg a hőst. A festő hazafiasságára utal az is, hogy a magyar katonákat szintén a kép középpontjában jeleníti meg. A győzelem ereje sugárzik a képből, átjárja az egész levegőt. Ez a történelmi kép nem csataábrázolás, hanem egy magasztos történelmi eseménynek állít emléket.⁵¹

32. ábra. Benczúr Gyula. *Budavár visszavétele a töröktől 1686-ban*, 1896, olaj, vászon, 356x705 cm, Magyar Nemzeti Galéria

Csontváry Kosztka Tivadar *Zrínyi kirohanása* című meseszerű képével ellentétben Révész Imre alkotásai merőben másak. Életképeket festett az egyszerű népről, a köznapi és a

⁵¹ Száz szép kép – Benczúr Gyula: Budavár visszavétele. Műelemzések

történelmi életet naturalista stílusban ábrázolta. A művészettörténészek fő művének a *Panem!* című képét tartják, amely a magyar kritikai realizmus kiemelkedő alkotása. Több történelmi témájú festményt alkotott: *Petőfi a táborban*, *Petőfi a nép között*, *Menekülők* stb.⁵²

Révész Imre, akinek igazi neve Csebrai Imre, nagyon sok szálon kapcsolódott Kárpátaljához. Szülei válása után édesanyjával Nagyszőlősre költözött. Székely Bertalan és Munkácsy Mihály festőművészeknél tanult, vezetésük alatt dolgozott. Életében számos illusztrációt és festményt készített Petőfi Sándor verseihez. Nagyon sokat utazott. Tanulmányokat és vázlatokat készített az egyszerű falusi emberekről, azok életéről, érzéseikről, amelyek segítettek a további munkájában. A *Panem!* című festmény megalkotása előtt sok időt szentelt az egyszerű falusi emberek életének, szokásainak tanulmányozására. Révész látta, hogy mennyi küzdelemmel járt a parasztok számára a mindennapi betevő megteremtése. A képen a parasztok és feleségeik a mezőn gyülekeztek. Az emberek arcán tisztán látható a fájdalom, a düh és az indulat. Az előtérben álló öregember figurája sokat elmond az egész parasztság életéről. A festmény bemutatja a meggyötört népet, aki változást akar, nem tűri tovább az elnyomást és tettere kész, fellázad kizsákmányolóival szemben. Révész Imre bátran a néző elé tárja a történelmi korszak, az egyszerű emberek nagy problémáit. Hiszen föld nélkül és munka nélkül a nép nem tud létezni, fennmaradni.⁵³

33. ábra. Révész Imre. *Panem!*, 1899, olaj, vászon, 182 x 255,5 cm, Szépművészeti Múzeum, Magyar Nemzeti Galéria

⁵² Magyar vagyok. Galéria. Magyar képzőművészek. Révész Imre. *Panem!*

⁵³ Nagyszőlősi központi járási könyvtár: „Révész Imre, és Nagyszőlős”.

Ebben a korszakban a nép az igazságtalanságot már nem bírja tovább eltűrni. Az 1848-as párizsi forradalom hatására Európa nagy városaiban is lázadások törtek ki, így március 13-án Bécsben, március 15-én pedig Budapesten. Petőfi Sándor, Jókai Mór, Vasvári Pál és Vajda Mihály vezetésével zajlottak az események, a pesti fiatalság követte őket. Követeléseiket 12 pontban fogalmazták meg, Petőfi megírta a Nemzeti dalt. A két írást kinyomtatták és röplapokkal terjesztették városszerte. Majd a Nemzeti Múzeum előtt gyűlést szerveztek, a 12 pontot aláírták a városi tanáccsal. Táncsics Mihályt kiszabadították a fogságból. Mindezek az események nagy hatással voltak Magyarország történelmének további alakulásában, megállíthatatlan folyamatokat indítottak el. Gróf Batthyány Lajost kinevezték miniszterelnöknek, melynek kormánya hamarosan felbomlott. Ezek után Kossuth Lajos segítségével megalakult a magyar hadsereg. A „dicsőséges tavaszi hadjárat” következménye a Habsburgok trónfosztása volt. Az 1849. április 14-én elfogadták a Függetlenségi Nyilatkozatot és Kossuth Lajost választották az ország kormányzó-elnökének. Ferenc József az orosz cár hatalmas hadseregének segítségével leverte a magyarországi szabadságharcot.⁵⁴

Magyarország szabadságharcát számos kiváló alkotáson keresztül ismerhetjük meg. Nemcsak a festők munkái által maradtak fent a történelmi események, váltak híressé és ismertté a hősök, a korszakokat és eseményeket formáló valós és kitalált személyek. A grafikai eljárások közül a könyvnyomtatás elterjedése szintén hozzájárult ehhez. Timkó György írásában érdekes tényt állapított meg. Véleménye szerint, a magyarországi litográfia európai hírnevét az 1848–49-es forradalomnak és szabadságharcnak köszönheti. A 19. században ez a történelmi fontosságú esemény nagy hatással volt a litográfiára. A litográfusok saját, illetve mások keze által készített rajzok és festmények segítségével közismertté tették az eseményeket, a fontos személyeket. 1973-ban Rózsa György és Spira György szerzői páros szerkesztésében megjelent a „Negyvennyolc a kortársak szemével” című könyv. A szerzők 553 képen keresztül mutatják be az olvasónak az akkori történelmi eseményeket, melynek nagy része litográfiai alkotás. A forradalom és szabadságharc bemutatásában a litográfiának jutott a legnagyobb szerep.⁵⁵

Timkó György a magyar mesterek közül *Barabás Miklóst* és *Szerelmey Miklóst* emeli ki, mint a XIX. századi litográfia kiváló mesterét. Barabás a litográfiában Magyarország legnagyobb művésze volt. Kimagaslóan ismerte és művelte az arcképfestés minden műfaját és technikáját. Megfestette Széchenyi István, Kossuth Lajos, Bem József, Petőfi Sándor, Liszt Ferenc, Táncsics Mihály, Vasvári Pál, Vajda János, Jókai Mór, az ifjú Arany János, Kiss Ernő altábornagy, Görgey Artúr arcképét. Az aradi tizenhárom vértanú tablóját is ő rajzolta köre. A

⁵⁴ Péntes Ottó: „Történelem alapfokon”. A középkor, az újkor kezdete - Ismétlés

⁵⁵ Timkó György: „A magyar nyomdászat - történelem egyik fehér foltja: a könyvnyomtatás”, (Harmadik rész), 90-91. oldal

szabadságharc leverése után Londonban élt, ahol kiadta a „Magyarország 1848-49” litográfiai képalbumát. Barabás Miklós litográfiája nélkül az utókor kevés történelmi és irodalmi hírességet ismerne.⁵⁶

34.ábra. Barabás Miklós. *Széchenyi István portréja*, 1860, Kolozsvári Művészeti Múzeum

35.ábra. Barabás Miklós. *Batthyány Lajos képmása*, 1883, olaj, vászon, 137 X 97,5 cm, Magyar Nemzeti Múzeum

36.ábra. Barabás Miklós: A 13 aradi vértanú, 1867, litográfia, Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, Budapest

Thorma János magyar festőművészt is foglalkoztatták e korszak történelmi eseményei és szereplői. Barabás Miklóshoz hasonlóan ő is megelevenítette az aradi vértanúkat. Egész munkásságát végigkísérte az 1848-as szabadságharc és forradalom kezdetének ábrázolása, a *Talpra magyar!* című nagyméretű festmény megalkotása. Majdnem negyven évig, 1898-tól 1937-ig határozta meg életét, munkabeosztását, kutatott, vázlatokat készített a témában. Petőfi

⁵⁶ Timkó György: „A magyar nyomdászat - történelem egyik fehér foltja: a könyomtatás”,(Harmadik rész), 91-92.oldal

Sándor Nemzeti dalának két első erőteljes és harcra buzdító szavát választotta kompozíciójának címéül. Sümegei György szerint, a magyar művészettörténetben ez az alkotás forrott össze a legjobban Petőfi alakjával és a forradalom kezdetével. Thorma 1848. március 15-e legfontosabb jelenetét, a 12 pont felolvasását akarta vászonra festeni. Szándékában állt a levert forradalom eseményeit, eszméit és hőseit dicsérni, magasztalni. Köztük megemlékezni Petőfi Sándorról, halálának 50. évfordulójáról, kinek verseiért egész életében rajongott. Alaposan megtervezte a munkálatokat, rajzokat készített a helyszínen, számba vette az eltérő fényviszonyokat. Bár évekig dolgozott a monumentális képen, mégis elégedetlen volt vele az épületek az oszlopok túlsúlya miatt, így megsemmisítette azt. Hasonlóra a művészettörténetben nem igazán volt példa.⁵⁷

37. ábra. Thorma János: *Talpra magyar!*, 1898-1937, olaj, vászon, 400 x 600 cm,
Thorma János Múzeum, Kiskunhalas

Thorma János hozzálátott egy új *Talpra magyar!* kép megfestéséhez, amelyhez dokumentumokat tanulmányozott, szemtanúkkal beszélgetett, más festők hasonló tematikájú képeit elemezte. Feltehetően Barabás Miklós és Zichy Mihály Petőfit ábrázoló műveit is megfigyelte. Az Egyetem teret választotta a kép cselekményének helyszínéül. A második *Talpra magyar!* képhez több vázlatot készített, figyelembe vette a napszakok változásait, ennek megfelelően a szín- és fényhatások átalakulását a festmény szereplőin. Az épületek között hömpölygő néptömegeből kiemelkedik a mű vezér alakja, Petőfi Sándor. A költő a Nemzeti dal szavalása közben az egyik kezével megragadja a nemzeti zászlót, a másikkal buzdítóan felfelé mutat. Arcvonásai jellegzetesek, fellépése határozott, elszánt. Jókai Mór és Vasvári Pál is

⁵⁷ Sümegei György: „Thorma János Petőfi-képei.”, 52-53. oldal

megjelenik a képen, akik az ifjú forradalmár Petőfit kísérik. Mind a hárman a március 15-ei történelmi jelentőségű nap központi alakjai. A festményen látható, hogy Jókai olvasta fel a 12 pontot és a kinyomtatott változatot Petőfi háta mögött magasba emeli, Vasvári felbuzdította a fiatal egyetemi hallgatókat és a néptömeget a térre vezeti, Petőfi Sándor elszavalja a Nemzeti dalt. Thorma János a társadalmi rétegek sokszínűségét elsősorban a ruházatuk alapján jeleníti meg. A tömeget heves érzelmekkel, tette készségeggel ábrázolja a festő. Érezhető a forradalom vezetői és a pesti nép szoros kapcsolata. A festő ezen a nagy művén majdnem 15 évig dolgozott, folyamatosan elégedetlen volt az alkotással, a formákkal, a színképzéssel. De ebben az alkotási küzdelemben sem vesztette el hitét, hogy munkásságának nagy kompozícióját meg tudja festeni. Munkáját a világháború idején a Debreceni Református Kollégium Könyvtárába rejtette el. Majd 1929-ben tovább dolgozott a *Talpra magyar!* képén, amelyen 15 év munkája jelent meg. A hosszú szünet után, a festmény megalkotásának utolsó fázisában Thorma Jánosban is gyűltek a kérdések, az aggályok. Rétimek vallott erről 1929 nyarán. Még nem tudta, hogy mi fog kialakulni a képből. De azt már látta, hogy nagyon sok munkát kell belefektetni. Majd néhány évvel később szintén Réti Istvánnak írta le félelmét a festmény sorsával kapcsolatosan. Nagy művét csak néhány embernek mutatta meg, és annak első kiállítása már csak a festő halála után történt. Mivel addigra már nem a történelmi festészet dominált, így ez érződött a kép kritikáján és sikerességén. Volt tanítványai és festő társai elismerően nyilatkoztak a képről. Teleki Ralph úgy vélekedett Thorma Jánosról és a kompozícióról, hogy az a kiharcolt szabadság örömteli ünnepének állít emléket. Jeszenszky Sándor szerint Thorma János *Talpra magyar* című festménye egybe forrott a március 15-ei eseményekkel.⁵⁸

Balla Pál, kárpátaljai festőművészt szintén megihlette Petőfi Sándor személyisége, a magyar szabadságharcban vállalt történelmi szerepe. Művészete eltér más kárpátaljai festőétől, mivel ő a filozofikus témákat kereste. Nagyméretű zsánerképeket, portrékat és történelmi képeket készített, a realizmus alapjait követve. Szépirodalmi művek és történelmi események adtak neki ihletett képeinek megfestéséhez. Számos kiállításon vett részt Kárpátalján, Ukrajna más területein és külföldön is. Prihogyko Duska kárpátaljai művészettörténész szerint Balla Pál stílusa szigorú, a 60-as és a 70-es évek képviselője a hazai művészetben.⁵⁹ Petőfi Sándor születésének 200. és az 1848-49-es szabadságharc 175. évfordulója kapcsán Magyarország Ungvári Főkonzulátusán megtekinthetőek voltak Balla Pál a költőről készült képeinek sorozata. A festőművész a Petőfi életének meghatározó eseményeit örökítette meg: az országharó költőt, a Nemzeti dal megírásának estéjét, a szabadságharcost, a nép előtt szavaló forradalmi vezetőt

⁵⁸ Sümegi György: „Thorma János Petőfi-képei.”, 57-62. oldal

⁵⁹ Dupka Görgy - Fuchs Andrea: Kárpátaljai magyar képzőművészek arcképcsarnoka, 20-22. oldal

és rejtélyes eltűnését a segesvári csatában.⁶⁰ A megemlékezésen Fuchs Andrea, a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesületének alapító tagja és titkára elismerően beszélt Balla Pál munkásságáról. Elmondta, hogy a festő Petőfi Sándorról készített műveit a főkonzulátusnak adományozta. Szerinte a tárlaton egyszerre lehet megemlékezni Balla Pálról, Petőfiről és a magyar forradalomról. A kidolgozott klasszikus képeken megjelenik a festő kárpátaljai gyökerei, magyarságtudata.⁶¹

38. ábra. Balla Pál. Részletek Balla Pál Petőfi sorozatából *Petőfi képek*, Magyarország Ungvári Főkonzulátusa. Fotó: Kárpáti Igaz Szó

⁶⁰ Szabó Sándor. Kiállítás: Tisztelgés a forradalom és költője előtt. Kárpáti Igaz Szó

⁶¹ RV. Balla Pál – tárlattal egybekötött ünnepi megemlékezés Ungváron. Kárpátalja hetilap

III. 1. Ukrán historizmus - a Kozák Mamai.

Az ukrán kultúra fejlődésére is nagy hatással volt a történelem alakulása, a Bohdan Hmelnickij vezette szabadságharc és a kozák állam megalakulása. Az ukrán népben kialakult a nemzeti öntudat és fellendült a szellemi élet is. Bár az egyház még mindig jelentősen befolyásolta a kulturális életet, de a kozák vezéreknek a művészetekkel szemben már a világiasabb elvárásaik voltak. A kor művészei, tudósai és írói között egyre több nemes, polgári személy és kozák jelent meg.⁶²

Az ukrán képzőművészet terén először a metszetkészítés kapott nagy lendületet. Számos kimagasló ukrainai történelmi személy portréja készült el rézmetszet segítségével. Majd fejlődésnek indult a világi portréfestészet is. Ezeket a festményeket többségében a kozák vezetők, tisztek rendelték meg, ezért a művészettörténetben kozák portréknak is nevezik őket. Egyik ilyen híres alkotás *Hrihorij Hamalija portréja*, melynek szerzője ismeretlen.⁶³

Ez a festmény az ukrán barokk festészet egyik legjobb alkotása. A kiváló katonai vezető jómódú életet élhetett. Aranyozott köntösben és meggyszínű gazdagon díszített kabátban láthatjuk, aki vidámságot, bátorságot sugároz. Az ismeretlen festő impozáns pózban ábrázolja Hamaliját, háttérben a családi címerrel.⁶⁴

Ezek a festmények nagyon eredetiek voltak, mivel a névtelen művészek különleges módon festették meg a kor eseményeit, szereplőit. A festmények segítségével megismerkedhetünk az ukrán kozákság vezéreivel, a hajdamákok vezetőivel, például Makszim Zaliznyakkal, Ivan Hontával és másokkal. Nem mindennapi mű a *Bohdan az ezredekkel* című kép, hiszen az ukrán nép egyik legfontosabb eseményét ábrázolja, a Bohdan Hmelnyickij vezette nemzeti – felszabadító háborút.⁶⁵

39. ábra. Ismeretlen szerző. *Hrihorij Hamalija portréja*, XVII. század vége, Kijevi Ukrán Művészeti Múzeum

⁶² Maha László: Ukrajna története, 352-353.oldal

⁶³ Maha László: Ukrajna története, 359-362.oldal

⁶⁴ History. Історія України. Пам'ятки архітектури та образотворчого мистецтва. 47. Портрет Григорія Гамалії. Кінець XVII ст.

⁶⁵ O.V.Hiszem, O.O. Martinyuk: Ukrajna története, 260. oldal

Wilhelm Hondius flamand metsző és művész tanúja volt az 1648-as felkelésének. A kozák hetman egész Európa kiemelkedő alakjává vált, így képe nem kerülhette el a művész figyelmét sem. Hondius 1651-ben készített egy metszetet, amely Hmelnickij élete során a leghíresebb portréja lett. Bár azt nem tudni, hogy a hadvezér valóban „modellt állt” a képhez. A 17. század végétől számos más Hmelnickij-kép szerzői Hondius portróját használták mintaként, többé-kevésbé módosították azt. A portrén latin nyelvű felirat látható: „Bohdan Chmielnicki Exercitus Zaporovieñ. Præfectus, Belli Servilis Szerző: Rebelliumq. Cosaccorum et Plebis Ukrayneñ Dux” ("Bohdan Hmelnickij. A Zaporizsjai csapatok főparancsnoka, a parasztháború elindítója, a felkelő kozákok és Ukrajna

40. ábra. Ismeretlen szerző. *Bohdan az ezredekkel*, XVIII. sz., másolat, az eredeti elveszett

népének fejedelme"). Hondius metszetének parodisztikus változata is megmaradt, ahol a hetman kecskeszarvakkal és szamárfülekkel van festve.⁶⁶ Ezt az ábrázolást azért rendelték meg a lengyelek, hogy az ukrán nép vezérért sötét erők képviselőjeként mutassák be. Hmelnyickij nem volt nemesi származású, így gúnyt akartak belőle üzni. Mondhatni, hogy a művészetet már akkoriban is kezdték lejárató információs hadjáratként használni az ellenféllel szemben.

41. ábra. Abraham van Westerfeld művész, Wilhelm Hondius metsző. *Bohdan Hmelnickij portréja*, 1651, Ukrán Nemzeti Művészeti Múzeum, Kijev

42. ábra. Wilhelm Hondius. *Hmelnyickij szamárfülekkel*, 1651, Volodimir Zabolotnyij Építészeti és Építőipari könyvtár, Kijev

⁶⁶ Максим Майоров: Богдан Хмельницький. Гравюра Вільгельма Гондіуса 1651 року.

Ugyanaz a kéz alkotta meg, mint az Európa-szerte híres portrét, csak tollak helyett a sapkán már kecskeszarvak, a fülek helyén számárfülek jelentek meg.⁶⁷

Bohdan Hmelnickij alakja néhány alkotáson keresztül megjelenik a híres ukrán költő és festő Tarasz Sevcsenko művészeti örökségében is. A legkorábban – *Bohdan Hmelnickij halála* (1836–1837), majd a *Kozák lakoma* (1838) befejezetlen rajzán és a *Bohdan Hmelnickij a krími kán előtt* (1857) című vázlaton láthatjuk az ukrán nép nemzeti hőjét. Közülük az első Bantis-Kamenszkij történész elmondásához kapcsolódik, aki egyedülként említi azokat az orosz követeket, akik Hmelnickijhez érkeztek még a halála előtt. Buturlin herceg volt az egyikük. A történész nem feledkezett meg a hetman harmadik feleségéről, Anna Zolotarenkoról, aki a képen a vezér bal oldalán áll. Nehéz beszélgetésre került sor Hmelnickij és Buturlin között, melynek során a herceg azzal vádolta a hadvezért, hogy a moszkvai pártfogók engedélye nélkül segítette a svéd király csapatait. Erre Hmelnickij dühösen azt válaszolta, hogy soha nem fogja megszakítani a kapcsolatait a svéd királlyal.⁶⁸

43. ábra. Tarasz Sevcsenko. *Bohdan Hmelnickij halála*, 1836-1837. Pétervár, papír, tus, 30,8x45,2, Tarasz Sevcsenko Nemzeti Múzeum, Kijev

A képen az a jelenet is látható, ahogy Bohdan Hmelnickij átadja fiának, Jurijnak a hetmanság vezetését és annak jelképét – a buzogányt. Ukrajna történelmének tragikus eseménye volt ez. Ennek szemtanúi voltak a magas rangú tisztek és ezredek, a cár küldöttei, akik tárgyalni érkeztek Hmelnickijhez, Buturlin kormányzó és mások. Sevcsenko mindezt

⁶⁷ ZAXID.NET:Таємниці козацьких портретів. Різні обличчя Мазепи, Хмельницький з рогами та інші секрети від Ольги Ковалевської

⁶⁸ Роксана Харчук: Таємниці Шевченкових малюнків.

részletesen ismerte Bantis-Kamenszkij leírásából. Ez az alkotás mutatja a művész érdeklődését Ukrajna történelme iránt, az ókori antik műalkotások mintái alapján törekedett hitelesen ábrázolni azokat.⁶⁹

A XVIII. században széles körben kedvelté vált *Mamaj kozák* portréja, amely a nemesi magatartás szimbólumává vált. Az ukrán családok védőszentként tisztelték és a szabadságvágyuk jelképévé emelték.⁷⁰ Más megfogalmazásban *Mamaj kozák* képe egy rég eltűnt korszakot elevenít meg. A festményen a puszta közepén egy magára hagyatott, szomorú kozákot ábrázoltak. Búsan emlékszik vissza a régi dicső évekre és látja a jelent - népe keserű sorsát.⁷¹

Az ismert ukrán néprajzkutató Daniló Scserbakivszkij publikációjában részletesen foglalkozik a *Mamaj kozák* népi festményekkel. Kutatásai szerint ezek a képek nagyon népszerűségnek örvendtek, megtalálhatóak voltak a házak falain, a bútorokon, az ajtókon, egész Ukrajna területén a Dontól a Kárpátokig. A Lembergi Nemzeti Múzeum gyűjteményében is szerepel. Érdekes a festmények eredete, honnan jöttek a motívumok, a részletek. Körülbelül 100 féle Mamaj festmény létezik, egyszerűbbek és többalakosak. Mindegyiknél a központi helyet mindig a keresztbe tett lábú kozák figura foglalja el, bandurával, fegyverrel és lándzsához kötött lóval. A kutatók szerint a magányosan ábrázolt Mamaj kozák kép a régebbi, csak később jelentek meg a bonyolult több figurás változatok.⁷²

44. ábra. Ismeretlen festő: *Mamaj kozák*, 19.század

Koszty Serockij részletesen részletesen kifejtette, hogy a *Mamaj kozák* XVII. századi ukrán eredetű festmény. De nem zárható ki az sem, hogy más kultúrából vettek át motívumokat. Minden képnél, legyen az a legrégebbi vagy már újabb, a törökülésben ábrázolt bandurista szinte változatlan, csak a körülötte elhelyezett tárgyak, figurák, cselekmények, művészi motívumok különböznek. A XVIII. századig elterjedt változatokban megjelenik a kozákság arannyal körbe szegezett címere

⁶⁹ І.М. Вериківська: Тарас Шевченко. Енциклопедія життя і творчості. Малеярство. Твори 1830-1839 рр. Смерть Богдана Хмельницького

⁷⁰ Maha László: Ukrajna története, 359-362.oldal

⁷¹ O.V.Hiszem, O.O. Martinyuk: Ukrajna története, 260. oldal

⁷² Данило Щербаківський: Козак Мамай (народна картинка)

is, amely a fa ágán függött a kozák fegyverzet mellett. A művek érdekessége, hogy nem teljesen felelnek meg a kozákság eszméinek harci szellemiségének, a folytonos küzdelemnek a tatárok, törökök, lengyelekkel szemben. A kozákság nevével szorosan egybefonódott Ukrajna leghősiesebb történelmi eseményei, múltja. És ezzel szemben ennek a kozáknak a figuráját az alkotók nem hősként, harc közepette ábrázolták. Túlságosan nyugodt, szinte szendergő pózban, kezében bandúrával, szájában pipával, mellette elhelyezett pálinkával. A ló hiába toporzékol a lábával, ki van kötve a lándzsához. A *Mamaj kozák* festmény nem egy híres kozák portréja, nincsenek egyéni vonásai, sem neve, ő a kozák típus megszemélyesítője. A képen nem egy különleges kozák személyt mutattak be, hanem az egyszerű kozákot, a kozákság hanyatlását, a hősies korszak végét. Az öreg kozák visszaemlékszik a múlt dicsőségére és szomorúan várja, hogy valamilyen állat „elragadja”. A festményeken nem láthatunk kozák csatajeleneteket, mert az akkori ukrán festőkből hiányzott a művészi kreativitás. De az ukrán mester, akinek nem sikerült önálló képet létrehoznia, könnyen átvehetett egy kész kompozíciót, átültethette szülőföldjére, ukrán nemzeti formákat és részleteket csatolhatott hozzá. A kölcsönzött alkotás olyan szép és egyszerű volt, mindenkinek annyira tetszett, hogy sokáig kielégítette az igényt a kozák életről készített festmények iránt. Scserbakivszkij szerint, a festmények alapját képező figurát a keleti művészetből vehették át. Erre több dolog is utal: a búslakodó kozák lábát a törökökhöz hasonlóan keresztbe teszi, továbbá Ukrajna mindig is kapcsolatban állt a keleti népekkel, legyen az kereskedelem, politika vagy háborúk.⁷³

45.ábra. Ismeretlen festő: *Mamaj kozák*, 19.század

A XVIII. század közepétől a *Mamaj kozák* képek új tartalommal bővültek. A festők az eredeti kompozíciót kibővítették a hajdamákok, az ukrán lakosság alsó és középső rétegeinek életvitelével. Több okiratban is utalást találtak arra, hogy a Mamaj név a XVIII. század közepén egy vagy két valós hajdamák vezér neve is volt. Fennmaradt egy festmény az igazi hajdamák Mamaj vezérről, aki a kép bal oldalán ül és bandúrán játszik. Lova egy tölgyfához kötözve áll a kép másik oldalán. A festő a hajdamákok életéből vett jelenetekkel bővítette ki a képet: a haidamakok egy hordó körül ülnek és vodkát isznak, kártyáznak,

⁷³ Данило Щербаківський: Козак Мамай (народна картинка)

táncolnak, húzzák egymás haját és harcolnak, a tűz mellett ülnek, kását főznek, lövöldöznek stb. És mindezek felett Mamaj hatalmas figurája a bandurával uralja a képet. Fontos leszögezni, hogy ezek a jelenetek nem a kozákság életét mutatják be, hanem a hajdamákokét. A XIX. században új elemekkel egészültek ki ezek a népi festmények, amelyek kevésbé érdekesek voltak, némelyek humoros tartalommal bővültek. A század közepén Rihelman rajzai és Ukrajna történelmének kutatása hatására a *Mamaj kozák* festmények némi hősiességet kaptak. A korszak képei egyre jobban eltávolodtak az eredeti népi festményektől. Azt azonban el kell mondani, hogy a nép még mindig szereti, festi, s modern Mamaj példányai tucatjával jelennek meg, emléket állítva az egykori hősi „múltnak”.⁷⁴

46. ábra. Ismeretlen festő: *Mamaj kozák*, 19.század

⁷⁴ Данило Щербаківський: Козак Мамай (народна картинка)

IV. Az Újkor Európa államait átformaló szabadságharcainak művészete

Franciaországban a polgárság harcolt az egyház befolyásával és a feudalista rendszerrel szemben. A párizsiak 1793. július 14-én ostrom alá vették a Bastille börtönét és kitört a forradalom, mely által a nagypolgárság vette kezébe a hatalmat. A forradalom további harcokkal folytatódott, nagy vérengzések által a kispolgárok, a nép vette át a hatalmat.⁷⁵

A művészetben az 1789-es francia forradalom változást hozott, félresöpörte az előző századok sztereotípiáit, nagy érdeklődés övezte a történelmi eseményeket és a hősokeket bemutató alkotásokat. A művészetben a neoklasszicizmus vette át a vezető szerepet. A francia forradalom szereplői a görögökhöz és a rómaiakhoz hasonlították magukat, ami az építészetben és a festészetben is tükröződött. Úgy gondolták, hogy történelmi időket élnek, és ezek az események méltóak a megörökítésre. Ebben a korban a neoklasszicista stílus vezető egyénisége Jacques-Louis David festő volt.⁷⁶

David az 1789-ben kezdődött forradalom idején és utána is, a Napóleon uralkodása alatt aktív politikai életet élt, hivatali tisztségeket töltött be. A *Horatiusok esküjében* című művét a forradalom hírnökének nevezték. 1793-ban a Nemzetgyűlés tagjaként a király halálára tette le a voksát és a szélsőséges Robespierre és Marat mellé állt. Tevékenységét teljesen a forradalmi eseményeknek szentelte, a szervezéstől a művészetéig. Az egyik ilyen fontos történelmi eseményt ábrázoló festménye a *Labdaházi eskü*. A többalakos képen a Nemzetgyűlés megalakulása látható.⁷⁷

47.ábra. Jacques-Louis David. *Labdaházi eskü*, 1791, toll, barna tinta, 66 x 101 cm, Musée National du Chateau de Versailles, Versailles

⁷⁵ Péntes Ottó: „Történelem alapfokon”. A középkor, az újkor kezdete - Ismétlés

⁷⁶ E.H.Gombrich: „A művészet története”, 24.fejezet, 476-485. oldal

⁷⁷ Irodalmi Rádió: D_menü:Jacques Louis David

Portréfestészetében változások mutatkoztak, a szereplők arcképei meghittséget, belső érzelmeket sugároztak. Nagyméretű képei közül kiemelkedik *Marat halála* című festménye. David csodálta és dicsőítette a forradalmárt. Ez a kiváló mű bemutatja az embert, akit meggyőződése miatt öltek meg.⁷⁸

Marat az abszolutizmus híve volt, nagy szerepet játszott XVI. Lajos kivégzésében. A forradalom kitörésekor a szélsőségesek szónokaként lépett fel. Diktatórikus forradalmi eszméit Robespierre és a jakobinusok váltották valóra. Saját újságot adott ki, amelyben terjesztette a nézeteit. Sokszor börtönben ült az írásai miatt, mivel élesen kritizálta a kormányt, a párizsi vezetőket és a Nemzetgyűlést. Javaslatai radikálisak voltak: választójog a nép számára, jövedelemadó bevezetése, a magántulajdon elfogadása. A nép isteníttette őt. Képviselőként szónokolt a Konventben, támadta a mérsékelt gondolkodású politikusokat. A jakobinusok győzelmét ő segítette elő. Bőrbetegsége miatt otthonról politizált, szónoklatokat írt a Konventnek. Saját kádijában több késszúrással gyilkolták meg. Gyilkosa egy fiatal lány, Marie-Anne Charlotte Corday d'Armont volt, aki ezzel a tetteivel a mártírok közé emelte a szélsőséges nézeteket valló Maratot. A jakobinusok kudarca után a fiatal lányt, aki béke és szabadság szellemiségét próbálta visszahozni, teljesen más fényben tüntették fel. Marat megítélése is megváltozott, véreskező gyilkosként emlegették. Több író és festő dolgozta fel ezt a témát. David ábrázolása az egyik leghíresebb, amelyen a forradalmár „szinte szentnek van beállítva”.⁷⁹

48. ábra. Jacques-Louis David. *Marat halála*, 1793, olaj, vászon, 165x128 cm, Belga Királyi Szépművészeti Múzeum

⁷⁸ Irodalmi Rádió: D_menü: Jacques Louis David

⁷⁹ Sulyok Attiláné: Július 13. - Leszűrják Jean-Paul Marat francia forradalmárt (1793)

David realiztikusan ábrázolja barátja halálát, egyfajta emléket állít a kor szomorú eseményeinek. A kép a történelmi valóság és a művész érzéseinek egységes megjelenítése. A tragédia részletei jelennek meg a néző előtt: a saját fürdőszobájában meggyilkolt Marat élettelen teste, a vérző seb, a kés és a gyilkos levele a forradalmár kezében. A portrén jól érzékelhető a szenvedés és a szomorúság. A kád mintha a test szarkofágja lenne, a fadóboz a sírkövet szimbolizálja, amelyen a „A Marat – David” felirat olvasható. A fények erősek, a sötét alapon drámaian előtérbe kerül a fehér vászon és a test.⁸⁰

A képen a forradalom vezetője alakja mártírként jelenik meg a néző előtt. A bőrbetegségben szenvedő Marat a fürdőkádban dolgozott, amelyet egy deszkával takart le. A fiatal merénylő egy kérelmet adott át neki. Amikor Marat alá akarta írni, a lány késsel támadt rá és halálosan megsebesítette. David ezt a nem éppen magasztos jelenetet is kiválóan festette meg, a hősiesség árad belőle. Mivel pályája során tanulmányozta a görög és római szobrászatot, így Marat holttestét méltósággal, szépen sikerült lefestenie. A művész az egyszerűsége törekedett. Megható örök emléket állított Maratnak „a nép barátjára”-nak.⁸¹

Marat halála visszatérő téma a művészettörténetben. Davidhoz hasonlóan Paul-Jacques-Aimé Baudry is feldolgozta ezt a történelmi eseményt, de már más megvilágításban. A franciaországi felkelés után 60 évvel, 1860-ban készített képen már nem Marat a főszereplő, hanem *Charlotte Corday*, a merénylő. A francia forradalom féktelen és könyörtelen vezéralakjának teste mellett ott áll a királypári fiatal lány. Nem futott el, várja a letartóztatását.⁸²

49.ábra. Paul-Jacques-Aimé Baudry.

Charlotte Corday, 1860, olaj, vászon, 203 x 154 cm,
Nantes-i Művészeti Múzeum

⁸⁰ uobjournal.com.: Jacques Louis David festményének leírása "Marat halála"

⁸¹ E.H.Gombrich: „A művészet története”, 24.fejezet, 483-485. oldal

⁸² Art HistoryCo: Charlotte Corday: Paul-Jacques-Aimé Baudry

Edvard Munch, a norvég festészet első jelentős alakja, festő, grafikus. Kiemelkedő alkotásainak témája az események mögötti dráma, a látvány számára nem lényeges szempont. A képekből a csend és a kézzel fogható feszültség árad. Különös elgondolással nyúlt Marat halálának témájához. Jacques-Louis David klasszikus képével merőben más, expresszionista stílusban festette meg. A festményen Charlotte Corday meztelenül ábrázolta, a jelenetből szexualitás árad. Több festményét grafikai változatban is elkészítette.⁸³

50.ábra. Edvard Munch. *Marat halála*, 1906-1907, aláírva 1912, litográfia, papír, 43,7 x 35,4 cm, MW Lassally, Berlin

Az újkort a forradalmak és szabadságharcok szelleme járta át. Franciaországban a fiatal nemzedék és a polgárság elégedetlen volt az ország társadalmi és politikai helyzetével. Úgy vélték, hogy a francia alkotmány veszélyben forog. X. Károly király 1830. július 26-án kiadott rendelete volt a júliusi forradalom kitörésének egyik fő oka, miszerint a király rendeleteket hozhat, személyi kormányt is kinevezhet. A rendeletek korlátozzák a sajtószabadságot, a szabad véleménynyilvánítást. A francia nép és a király merőben másként értelmezték az alkotmány pontjait. Kitört a forradalom, a király lemondott, a fiatalság győzelemre vitte a lázadást. De mégsem voltak olyan erősek, hogy akaratukat teljes mértékben megvalósítsák. Elfogadták Lajos Fülöp királlyá avatását, aki demokratikusnak és népszerűnek tűnt. A „polgári király” végül nem hozta meg a hozzá fűződő reményeket.⁸⁴

A júliusi forradalom előtti és majd az utána időkben is az újságírók, művészek, kiadók és a nyomdászok büntetőjogi felelősségre vonhatóak voltak, pénzbírsággal vagy börtönbüntetéssel is számolniuk kellett kiadványaik miatt. Honoré Daumier francia művész az egyszerű nép köréből származott, akit ez nem riasztott vissza attól, hogy görbe tükröt mutasson az akkori korszak történelmi és politikai eseményeiről. A tehetséges fiatal alkotó hiába volt elismert a párizsiak körében, ő nem távolodott el a munkásosztálytól. 1831-ben készítette el egyik leghíresebb litográfiáját, melynek a *Gargantua* címet adta. Amikor hozzá kezdett a

⁸³ Cultura. A kulturális magazin: 155 éve született Edvard Munch

⁸⁴ Egyetemes történet. IV: A legújabb kor története. Első könyv. Az eszméktől a forradalmakig. Nyolcadik fejezet: A júliusi forradalom

munkához, tudta, milyen kockázatot vállal. A nyomaton a franciák királyát óriási testtel ábrázolta. Tátott szájjal ül a trónon és egy túlméretezett futószalagon, ami a nyelvét szimbolizálja, a munkások pénzét nyeli el. Míg a „polgárkirály” hízik, a francia nép szenved, nyomorban és teljes kizsákmányolásban él. A munkáért Daumiert és kiadóját, Philipont vád alá helyezték, bíróság elé állították és hat hónap börtönbüntetésre ítélték. 1834-re már karikaturistaként dolgozott, számos politikai litográfiát és satirikus illusztrációt készített a *La Caricature* és a *Le Charivari* című folyóiratoknak. Mivel karikatúrái sokszorosító grafikai eljárással készültek, így rengeteg emberhez eljutottak, rávilágítottak az akkori uralkodó és a politikai helyzet igazságtalanságára.⁸⁵

51. ábra. Honoré Daumier, *Gargantua*, 1831, litográfia, 23,5 x 30,6 cm, Yale Egyetemi Művészeti Galéria

Számtalan témát dolgozott fel abból a történelmi korszakból. A „forradalmak évszázadában” jó megfigyelőképességének és a nép mindennapjainak ismeretében jelentős alkotások születtek. Szemtanúja volt az 1830-as és az 1848-as forradalmaknak, a szabad sajtó intézményét eltörlő rendszereknek, Lajos Fülöp monarchiájának és III. Napóleon uralkodásának.⁸⁶

Daumier a XIX. század legeredményesebb művésze volt, munkássága során több portét is készített a júliusi forradalom politikusairól, a képviselőről, bátran bírálta az igazságszolgáltatást, a sajtó- és a szólásszabadság fontosságára hívta fel a figyelmet. De a legtöbb politikai karikatúrát Fülöp Lajos királyról alkotta. A „*Ki ne kezdjete vele!*” című grafikai mű egy nyomdászt állít a középpontba, aki a sajtószabadságot képviseli. Határozottan

⁸⁵ Dr. Claire Black McCoy: Daumier, Rue Transnonain

⁸⁶ Apáti Ildikó. Karikatúra és sajtószabadság. Honoré Daumier, a 19. század krónikása

lép fel az öt fenyegetővel, többek között az esernyőjével hadonászó királlyal. A „*Le a függönnyel, a bohózatnak vége!*” című könyvomon a hatalmasra hízott Lajos Fülöpöt bohócként ábrázolja. A háttérben bekötött szemmel áll az igazság szobra. A király rá mutat, ezzel jelzi, hogy a parlamenti színjátéknak véget vet.⁸⁷

52. ábra. Honoré Daumier, „*Ki ne kezdjeteke vele!*”, 1834, litográfia, 306 x 429 mm, Szépművészeti Múzeum, Budapest

53. ábra. Honoré Daumier., „*Le a függönnyel, a bohózatnak vége!*”, 1834, litográfia, 200 x 277 mm, Szépművészeti Múzeum, Budapest

54. ábra. Honoré Daumier. *Július hőse, 1831. május*, 1832, litográfia, 21,7 x 18,8 cm, magángyűjtemény

Honoré Daumier a forradalom elfeledett hőseit is megörökítette a *Július hőse, 1831. május* című nyomatával. A képen az 1830-as júliusi forradalom elszegényedett veteránja látható. A sérült lábú katona kétségbeesésében készen áll arra, hogy véget vessen az életének. Kabátja foltozott, mezítelen lábbal áll a parlament előtt. A nyaka köré kötelet tekert, melynek végéhez egy nagy követ rögzített. A kövön az „utolsó menedék” felirat olvasható.⁸⁸

⁸⁷ Szépművészeti Múzeum: Kortársunk Daumier

⁸⁸ Apáti Ildikó: Karikatúra és sajtószabadság. Honoré Daumier, a 19. század krónikása

Az 1830-as forradalom ikonikus képe *A zászlók*, más néven *Jelentek 1830 júliusából*, melyet Léon Cogniet francia festő vitt vászonra. A festményen három zászlót láthatunk, melyeket erős szél lobogtat és a harcok füstje veszi körül. Az első fehér zászló a monarchiáé, amely a fekete felhőkből bukkan elő. A másodikat a király jelképénél egy ágyúgolyó lyukasztotta át, a zászló szélén vörös vérfolt jelent meg. Ennél a zászlónál az égbolt már tisztulni látszik. A harmadik zászlót a derűs és tiszta égbolt veszi körül, amely a győzelmet szimbolizálja. A lobogó vásznán egyesül a kék égbolt, a fehér tépett szövet és a hazafiak vérének jelképező vörös szín. A festmény egy nemzet megszületését jelképezi, a művész képzeletében így alakult ki a francia trikolor.⁸⁹

55. ábra. Léon Cogniet. *A zászlók*, 1830, olaj, vászon,
19x24cm, Orléansi Szépművészeti Múzeum

Az 1830-as júliusi forradalom egyik történelmi jelenetét festette meg Eugène Delacroix, francia festő. Ő is, mint korának más fiatal festői nagy odaadást mutattak a görög nép szabadságért vívott harcáért. Alkotásaikban elsőként mutatkoztak a nemzeti és egyéni ismertetőjegyek, a művészi szabadság. Eugène Delacroix festészetére jellemző a téma izgalmas, színes, mozgalmas feltárása, a kontúrok könnyedsége. Leghíresebb műve *A szabadság vezeti a népet* c. képe, amely a szabadság jelképe lett. A párizsi barikádon valós személyek küzdelmét és halálát festette meg. Kivéve a kép főalakja, a trikolor zászlót magasba emelő francia fiatal nő, akinek szimbolikus jelentést adott. A festményen a sötét háttérből világos színekkel emelte ki a forradalmárnőt. Alakja bátorságot, elszántságot, szenvedélyt,

⁸⁹ Musée des Beaux-Arts d'Orléans. Cogniet Léon: Les drapeaux

önfeláldozást, tettekészséget sugároz. A barikádon ábrázolt holttestek a szabadságért vívott forradalom szörnyűségét, irgalmatlanságát, a nagy veszteségeket mutatja be.⁹⁰

56. ábra. Eugène Delacroix. *A szabadság vezeti a népet*, 1830, olaj, vászon, 2,6 m x 3,25 m, Louvre, Párizs

Sir David Wilkie angol festőt is megihlették a forradalom szelleme és cselekményei. Történelmi témájú festményei közül kiemelkedő a *Saragossa védelme* c. olajfestmény. 1825-ben hároméves franciaországi tartózkodása idején egy hosszabb periódust Spanyolországban töltött. Első kézből szerezte információit a spanyolok Napóleon ellen vívott függetlenségi harcáról. Zaragoza városa két hónapig állt ostrom alatt. Don José de Palafox y Melci, akit gerillavezérként tartottak számon, győzelemre vezette a rosszul felszerelt, de annál nagyobb bátorsággal és hősiességgel harcoló egyszerű spanyol népet. Sir David Wilkie Franciaországban találkozott Delacroix-val, akinek történelmi témájú festményei hatással voltak rá. Ezután festette meg a *Saragossa védelme* c. képet, amelyen Agostina Zaragoza, a város szolgálóleánya, meggyújtja az ágyú kanócot. A harcban egy szerzetes is segíti a mindenre elszánt védőket.⁹¹

⁹⁰ Cultura. A kulturális magazin: A romantika festője, Delacroix.

⁹¹ Royal Collection Trust. Sir David Wilkie. The Defence of Saragossa

57. ábra. Sir David Wilkie. *Saragossa védelme*, 1828, olaj, vászon, 94,2 x 141,5 cm, Buckingham-palota, London

A női alak központi helyet foglal a festményen, hasonlóan Delacroix és Székely Bertalan művéhez. Ezen művészek képein látható, hogy a nő nem „gyenge”, hanem lélekben erős, sorsdöntő pillanatokban helyt tud állni, nem hátrál meg, vezetni képes a csatában. A bátorság, a küzdelem, tettekre készség sugárzik a festményekről.

A spanyolok a Napóleon ellen vívott függetlenségi háborút a mai napig hazájuk történelmének legkimagaslóbb eseményének tartják számon, mivel ez volt a francia uralkodó első komoly veresége európai hódító hadjáratában. A császár is úgy gondolta, hogy sikertelenségének fő okozója a spanyolok voltak. A gerillaharcot először ebben a háborúban vetették be. A kegyetlen harc párosult a spanyolok heroikus küzdelmével, amelyben közel egy millióan vesztették életüket. Napóleon seregei elfoglalták a spanyol városokat, ezután a nép körében fegyveres lázadások törtek ki. A madridi felkelés volt a legjelentősebb, amelynek elfojtása 114 lázadó kivégzésével ért véget. Ekkor alakult ki a nemzeti hősiesség legendája. Arturo Perez-Reverte, spanyol író úgy vélekedett a festőről, hogy az a háborús idők szemtanújaként annak kegyetlen valóságát festette meg. Több alkotás is született Goya kezétől, így a „Május másodika”, „Május harmadika” című festmények és „A háború borzalmai” grafikai művek sorozata.⁹²

⁹² Múlt-kor. Történelmi magazin: A Napóleon elleni harcra emlékeznek a spanyolok.

Az „1808. május 2.:Harc a mamelukok ellen” című festménye örök emléket állít a madridi népnek, akik megtámadták a franciák irányítása alatt harcoló zsoldos mameluk lovascsapatot. A társkép, az „1808. május 3.: Madrid védőinek kivégzése” című alkotás a drámai módon ábrázolja kegyetlenség megnyilvánulását a háború alatt. A sötét tónusú kép központjában álló felkelőkre irányul a fény és a puskák csöve is. A szörnyű halált nem kerülhetik el.⁹³

58. ábra. Francisco José de Goya. *1808. május 3.: Madrid védőinek kivégzése*, 1814, olaj, vászon, 268 x 347 cm, Museo del Prado, Madrid

Goya szemtanúja volt az akkori eseményeknek, így a műalkotás a festő lelki fájdalmát, a háború kegyetlensége okozta traumáit jelenítette meg. Munkásságának egyik legkiemelkedőbb alkotása a háború borzalmaira hívja fel a figyelmet, a nép hősiessége új stílusának jellemzője lesz. A kép emberalakjainak két csoportját figyelhetjük meg: a katonákét és a felkelőkét. Elrendezésükben különbözőek: a katonák rendezett sorban láthatóak, a lázadók pedig kaotikus csoportot alkotnak. Az alakok mozdulatai sokatmondóak, a forradalmárok arckifejezései a félelmet, kétségbeesést mutatnak.⁹⁴

⁹³ Nagy Mária: 270 éve született Francisco José de Goya y Lucientes spanyol festő és grafikus.

⁹⁴ Tóth Péter: „Művészettörténet-3- Az újkor művészete”, 11. változatlan kiadás, Mozaik Kiadó, Szeged, 2017

V. Modern kor világgései a művészetek eszközeivel bemutatva

A 19. században lezajló forradalmak és szabadságharcok a nemzetállamok kialakulásához vezettek. Ez számos országban nem ment véres háborúk nélkül. A világban változások következtek be. A gépipar modernizálása lehetőséget teremtett a tömegtermeléshez. Ez elsőként a haditechnikában mutatkozott meg és ez „modern” háborúhoz vezetett. A társadalmi egyenlőség zászlaja alatt szocialista és anarchista politikai szervezetek alakultak ki. A 20. század elején bekövetkezett a monarchiák válsága és bukása. Polgári forradalmak robbantak ki, liberális eszmék terjedtek a polgárság között. Ezt a századot végigkísérték a háborúk, amelyek több kontinensre is kiterjedtek: az I. és II. világháború, a hidegháború, a vietnámi háború, a közel-keleti válság, harc a terrorista szervezetek ellen, vallási háború, a különböző országokban végbemenő demokratikus forradalmak és mozgalmak.⁹⁵

A művészek az I. világháború borzalmait, szenvedést, a testi-lelki nyomorúságot, a pusztítást megörökítették az utókor számára. A képzőművészetben a festők is kihasználták a témát. Báró Mednyánszky László, a magyar festészet legtitokzatosabb alakja is szemtanúja volt a hadi eseményeknek. 62 évesen harctéri rajzolóként volt jelen Galíciában, Szerbiában, Dél-Tirolban. A mélyen humanista művész a háború értelmetlenségét és megrendítő eseményeit, a szenvedést, az emberek kiszolgáltatottságát, a kultúra lerombolását több festményen és vázlaton is megjelenítette. Művei nem hagyományos csatajelentek. Témái között voltak a katonaábrázolások is, amelyek gyakran álomszerűek.⁹⁶

Rengeteg vázlatot készített a harcterről, amelyeket felhasznált a képeihez. Ebben az időszakban alakul ki festészetében a táj, az ember és a cselekmény egysége. Ezt bizonyítják a *Bevonulás*, *Menekülők*, a *Harctéri temetés* háborús témájú alkotásai. Széles körben ismert a *Szerbiában* című festménye, amelyen az expresszionizmus elemei is megmutatkoznak. Az 1914-ben festett képen kopár havas tájat ábrázol, ahol két sebesült katona szenvedése tárul a néző elé. A hóban ülő és fekvő katonákat léckerítés és fatörzsek veszik körül. Az ülő alak kétségbeesetten felfelé vágódva néz. Hasonlít a festő csavargó-ábrázolásaihoz. Szerbiában van a képnek egy kisebb akvarell változata. A művészettörténészeknek nem sikerült megállapítani, hogy melyik készült el korábban.⁹⁷

⁹⁵ Historia Cronológia: Újkor. 2.Modern kor.

⁹⁶ Száz Szép Kép - Mednyánszky László: Csavargófej. Életrajzi adatok

⁹⁷ Száz Szép Kép - Mednyánszky László: Szerbiában. A mű születése

59. ábra. Mednyánszky László. *Szerbiában*, 1914, olaj, vászon, 67,6 x 100 cm, Magyar Nemzeti Galéria, Budapest

Mednyánszky László ezzel a festményével a háború elleni tiltakozását fejezte. A fáradt s meggyötört katonákat élő holttestként ábrázolta. Harctéri képein a szereplők gyakran a sötét háttérből tűnnek ki, de a *Szerbiában* című alkotása ellentétes az előzőekkel. A világos havas háttérből két sötét alak emelkedik ki. A festészetében különleges helyet foglal el ez az alkotás. A halállal való megbékélés ábrázolása megható. Kiváló módon mutatta be az ember és a tér kapcsolatát. A két figura mögött a háttér szinte eltűnik. Mivel a festő az olajfestéket szinte szárazon kezelte, ezért a képpel még lehangolóbb, szomorúbb hatást ért el.⁹⁸

A művészettörténészek a festő képeit két nagy csoportra bontják. Az elsőben a tömegjelenetek és a hadsereg menetelése jelenik meg a képeken. A másik pedig tartalmazza a sérült katonák arcképeit, a foglyokét, a harctéren elesettek képeit. A festő nemcsak saját művészi ihletettségéből kifolyólag festett, hanem rendelésre is. A katonaképek között

60. ábra. Mednyánszky László. *Vonuló foglyok*, olaj, szén, 60 x 75 cm, Janus Pannonius Múzeum, Pécs

⁹⁸ Képzőművészet Magyarországon a kezdetektől a XX. század közepéig. Mednyánszky László

megtalálhatóak a fronton töltött mindennapok és a tábori élet is. Mednyánszky harctéri festményeinek és rajzainak érdekessége, hogy a háttér nyugalmában előtérbe helyeződik az emberi dráma. Ezekben a képekben nemcsak az emberi tragikus sorsokat mutatja meg, hanem kifejti művészi mondanivalóját is. Az eseményekről naplót is írt magyar, német és francia nyelven, de ehhez görög betűket használt.⁹⁹

Mednyánszky László I. világháborús képei között katonákról készített portrék és fejtanulmányok is szerepelnek. A lélek ábrázolása szembetűnő, nagy erővel tör elő a háborút megélt katonák arcvonásain. Láthatóak a küzdelmek, szemeikből drámaiság árad felénk, helyzetük reménytelen, bármelyik pillanatban szembe kell nézzenek a halállal. A háború ideje alatt készített fejtanulmányok sorozatát gazdagítja a *Sebesült katona* című kép. A fiatal hős arcát majdnem teljes nagyságában mutatja be. Tekintete a távolba mereng, kitér a szemlélő elől. Feje be van kötve, a fehér kötés félig eltakarja homlokát. Arckifejezése nyugodt, szinte érdektelen, de szemei feszültséget sugároznak.¹⁰⁰

A katonák arcképeihez ceruzával több vázlatot is készített. Mélyen tisztelte a hadsereg vezéreit, tisztjeit, akikről több olajkép és grafika maradt fenn. De számára elsőbbséget élveztek az egyszerű ismeretlen katonákról szóló történetek ábrázolása, személyiségük bemutatása. A szomorúság, a sebezhetőség, a kényszer, néhol a helyzet ellenére a jókedv is feltűnik az alkotásokon.¹⁰¹

Mednyánszky a *Katonafej* című alkotása szintén a jellemábrázolás egyik példája. A kép az egyszerű, utasításokat követő, ha kell, embert ölő fiatal katonát ábrázolja. A manipulálható ifjú harcos csak parancsokat teljesít, nem gondolkodik. A függetlenségétől és szabad akaratától

61. ábra. Mednyánszky László. *Sebesült katona*, 1916, olaj, falemez, 34,5x23cm, Hermann Ottó Múzeum, Miskolc

62. ábra. Mednyánszky László. *Katonafej*, 1915 körül, olaj, dekli, 48,5 x 38 cm, Deák gyűjtemény, Városi Képtár, Székesfehérvár

⁹⁹ Galla Katalin: Mednyánszky László.

¹⁰⁰ Mednyánszky László: *Sebesült katona* - MúzeumDigitár

¹⁰¹ Száz Szép Kép - Mednyánszky László: Szerbiában. A mű születése

megfosztott fiatal katona szomorú, csüggedt arckifejezése is a háború, az öldöklés értelmetlenségére világít rá.¹⁰²

A művészetben a valóság- és jellemábrázolás egyik eszközeként a *fotográfia* is jelen volt, amit a 19. században találtak fel és elterjedése a század második felére tehető. A kortársak magát a fotót arra használták fel, hogy hű képet adjanak az emberekről, az eseményekről. Előállítási módja miatt az ábrázolás újszerű formájának tekintették. Bodovics Éva írásában olvasható, hogy a fénykép nem ismeri a hazugságot és merően eltér a festészettől és más képkalkotói eljárástól. A fényképészek célja az volt, hogy megörökítsék és az eseményeket, így a fotográfia a tények hű dokumentálásában nagy jelentőséggel bírt. A szerencsétlenségek, szomorú események és emberi sorsok a fénykép segítségével a korábitól teljesen más hatással voltak a nézőkre. Nem csupán bemutatta a valóságot, hanem olyan részleteket tárt fel, amit nélküle nem is vettek volna észre. A fénykép valójában emléket állított az adott eseménynek. De legfontosabb feladata, hogy híreket közöljön.¹⁰³

A forrongó világban a sajtónak és benne a fotónak nagy szerepe volt az események hiteles közlésében. Segítségükkel sok emberhez jutottak el a hírek. Megjelentek a fotóriporterek, akik a történéseket széles körben akarták bemutatni. A háborús események hiteles ábrázolása fellelhető már a 19. század második felétől. Az egyik első korai haditudósító Szathmáry Pap Károly festőművész volt, aki fotókat készített a krími háborúról. Fotóalbumát európai uralkodók lapozták. Sokan követték őt ebben a munkában, úgymint Roger Fenton. Leghíresebb fotója a krími háborúban készült *A halál árnyékában* címmel. Egy útszakaszt

mutat be, amelyet ágyúgolyók borítanak. Mivel akkor még a technika nem volt olyan fejlett, ezért nem tudtak gyors pillanatfelvételeket készíteni. A képek inkább a harcok közötti csendes perceket örökítették meg, beállítottak voltak, ilyenkor kérték meg a katonákat is a pózolásra.¹⁰⁴

63. ábra. Roger Fenton. *A halál árnyékában* (*A halál árnyékának völgyében*), 1855. április 23. Science Society Picture Librar / Europress / Getty

¹⁰² Képzőművészet Magyarországon a kezdetektől a XX. század közepéig. Mednyánszky László. Katonafej

¹⁰³ Bodovics Éva: A pusztulás képei. Katasztrófa-fotográfia a 19. század második felében

¹⁰⁴ Pusztai Virág: Vizualitás és média. 69 -70. oldal

A krími háborúban készültek a történelem első igazi háborús tudósításai képekben. Roger Fenton fényképén egy völgyben, sziklák között kanyargó utat látunk, melyet a lemenő nap sugarai világítanak meg. Az úton fekvő ágyúgolyók a háború borzalmait úgy mutatják be, hogy harci cselekményt, vért és áldozatokat nem láthatunk. De a kép hangulata így is baljós, veszélyre figyelmeztet. A fotós naplójából ismert, hogy másfél órát töltött a helyszínen és az ellenséggel szemben állva készítette a fényképet. Érdekessége, hogy nem egy fotó készült, hanem kettő. A másodikon az út meg van tisztítva az ágyúgolyóktól. A fotótörténészek az okokról több lehetőséget ismernek.¹⁰⁵

Az amerikai polgárháborúban már több fotós is megörökítette a történéseket. Őket követték az USA-ban és Európa-szerte azok a sajtófotósok, akik a korszak „történetírói” lettek. A háborús cselekmények mellett az élet más eseményeit is lencse végre vették. Megjelent egy új műfaj és szakma, a sajtófotós.¹⁰⁶

Az I. világháború fényképeken

Az I. világháború hadszínterein már több haditudósító is dolgozott. Fontos volt számukra a pillanat ábrázolása és a harcok hiteles közvetítése, ezt a technika fejlődésének köszönhetően meg is tették. A Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma körülbelül száz ezer fényképet tart számon, amelyek az I. világháború borzalmait mutatják meg. A gyűjtést már 1915-ben elkezdték a Honvédelmi Minisztérium utasítására. A történelmet vizuálisan megörökítő gyűjteményben helyet foglalnak a katonák kiképzését, a harcokat, a betegek ápolását és a hátországot bemutató képek. Számos fotóalbum is dokumentálja az akkori történelmi időket. Témájuk változatos, megtalálható a gyalogságról, haditengerészetről, a légierőről és az egészségügyről beszámoló fényképeket. Minden fotó központi alakja az ember, a katona, a küzdő harcos, akinek az élete ilyen módon fennmarad. Ezek a pillanatképek őrzik a történelem nagy eseményeit.¹⁰⁷

Az I. világháborút megörökítő fotók közül kiemelkedőek Grausz Sándor tartalékos főhadnagy felvételei. Ezek készítésük technikájában különböznek a hagyományos fényképektől, mivel kéknyomat eljárással jöttek létre. Grausz Sándor 1915-1917 között a 66. gyalogezreddel Olaszországban szolgált és itt készítette a felvételeket. A művészi fotóin láthatóak a katonák mindennapi élete, a menetelés, a fegyverek szállítása, az ágyúállások, a

¹⁰⁵ Hernádi Levente: Manipulált kép a halál árnyékának völgye?

¹⁰⁶ Pusztai Virág: Vizualitás és média. 70 -71. oldal

¹⁰⁷ Magyar Múzeumok: MúzeumTrip 25. Háború a lencsén keresztül, avagy betekintés a Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívumába

pihenőidő, az elhunyt bajtársak a drótkadályok között, a KRn és a Mrzli Vh hegységek magas havas csúcsai, a hóban rejtőző barakkok.¹⁰⁸

64. ábra. Grausz Sándor. *A cs. és kir. ungvári 66. gy. ezd. (olasz front), O-M 1916 M. 22,5 cm aknavető a Krn tetőn / cs. és kir. Péter Ferdinánd főherceg nevét viselő 66. számú gyalogezred, leltári szám: 56233, Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma, Budapest*

65. ábra. Grausz Sándor. *A cs. és kir. ungvári 66. gy. ezd. (olasz front), gyalogság felvonulás hegyi terepen / cs. és kir. Péter Ferdinánd főherceg nevét viselő 66. számú gyalogezred, 1915-1917, leltári szám: 56232, Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma, Budapest*

Az I. világháború igazi hőseinek nevét nem ismerjük. A dokumentumok csak számadatokat tartalmaznak, de a haditudósítók fényképei megőrizték a hősök emlékét. A fotók nemcsak a tiszteket, a vezéri kart vagy az államok vezetőit mutatják be, hanem a sorkatonák mindennapjait, szenvedését, elszántságát. Általuk megismerhetjük az akkori fegyvereket, lőszerket. De feltárnak előttünk a lövészárkok, a letarolt vidék, az egyszerű emberek sanyarú sorsa. Emlékezhetünk azokra az emberekre, akik harcoltak és meghaltak az I. világháborúban. Aki megnézi ezeket a fényképeket, átélheti a kor emberének életét, mindennapjait.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Magyar Múzeumok: MúzeumTrip 25. Háború a lencsén keresztül, avagy betekintés a Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívumába

¹⁰⁹ A. J. P. Taylor: Az első világháború képes krónikája

Az I. világháborúban a csatajelenetek festése nem terjedt el a képzőművészetben. Ennek oka a fotográfia fejlődése és elterjedése volt. A hadszíntereken megjelenő fényképezőgépek mindent megörökítettek, ami a háborúval kapcsolatos volt: szárazföldi-, vízi- vagy légi csatát, a katonák megpróbáltatásait, a halottakkal borított mezőket, temetőket, a hátországot. Nagy felelősség hárult azokra, akik a hadifotósok és civil emberek által készített rengeteg fotó közül kiválogatták a sajtóban megjelent fényképeket. A háborúban nagy szerep jutott a médiának.¹¹⁰

66. ábra. Posgay Miklós. *Tüzérek ágyúval az I. világháborúból.* 1916, fotópapír, 6 x 9 cm, archív fotó, leltári szám F 2461, Thorma János Múzeum, Kiskunhalas

Az embereknek információra volt szükségük és ezt a lapok olvasásából, vagy hallomásból szerezték meg. A történésekhez csatolt fénykép kiegészítette, illetve tette azt egésszé. A fotók a szöveghez képest nagyobb hatással bírtak a közönségre. Ezért a nyomtatott sajtó minél több képet jelentetett meg az újságcikkek illusztrálásához. Ezzel kívánták az olvasók figyelmét felhívni az eseményekre, azok szereplőire.¹¹¹ Megjelentek a kisfilmes gépek, amelyek segítették a sajtófotósok munkáját. A magyar Friedmann Endre nevét a világ később Robert Capaként ismerte meg. Őt nevezik a mai sajtófotózás atyjának, öt háborút is megjárt a gépével és közvetített a harcokról. Megrendítő képei által a világ megismerte a háborúk borzalmaikat, a harcok hőseit. Tudósított a spanyol polgárháborúról, a japán-kínai háborúról, a II. világháborúról, az izraeli és az indokínai harcokról.¹¹²

A spanyol polgárháború fényképeken

Az 1936. júliusában kitört spanyol polgárháborút sok történész a II. világháború főpróbájának tartja. Ez volt a modern kor egyik legvéresebb kimenetelű polgári felkelése, amelyben több nagyhatalom is részt vett tanácsokkal, illetve katonai erővel és eszközökkel. A

¹¹⁰ Mai Manó Ház: Válogatás a II. világháború leghíresebb fotóiból (18+)

¹¹¹ Pusztai Virág: Vizualitás és média. 47 - 48. oldal

¹¹² Pusztai Virág: Vizualitás és média. 71. oldal

győztes Franco tábornok szövetségre lépett Hitlerrel és támogatta a második világháború idején. Az áldozatok száma több százezer.¹¹³

Robert Capa fotóival 1936-tól gyakran számolt be a spanyol polgárháborúról. Az egyik itt készített képe nemzetközileg is ismertté tette őt. *A milicista halála* című fényképén azt a pillanatot örökítette meg, amikor halálos lövést kapott az egyik kormánypári katona. Maga a fotó a spanyol polgárháború jelképévé vált.¹¹⁴

A fényképezés történetében nem található még egy olyan kép, amely hasonló pillanatot ábrázolna. A kor

leghíresebb háborús fotójaként tartják számon. A felvételen az látszik, ahogy a milicista lefelé fut a domboldalon, a lövéstől hátra dől, és mielőtt a földre esne, elejti a fegyverét. Capa fényképe egy olyan egyszerű embert, katonát mutat be a nézőknek, aki kiállt az eszméiért, a szabadságért és életét adta érte.¹¹⁵

67. ábra. Robert Capa. *A milicista halála*. Cerro Muriano, Cordoba, 1936. szeptember 5., leltári szám 67.21, Magyar Fotográfiai Múzeum, Budapest

A Picture Post magazin 1938. december 3-án a spanyol polgárháborús eseményeket, a támadásokat, az erőszakot, a küzdelmeket, a hétköznapi hősokeket, önfeláldozásukat, bátorságukat Robert Capa 26 darabból álló fotósorozatával mutatta be. Bár Capát „a világ legnagyobb háborús fényképészének” nevezték, ő mégis egész munkásságával éppen ellenezte azt.¹¹⁶

¹¹³ Múlt-kor. Történelmi Magazin: Máig kiható a spanyol társadalomra a 20. század egyik legvéresebb polgárháborúja

¹¹⁴ Pfsztner Gábor: Robert Capa fotói a spanyol polgárháborúról (1938)

¹¹⁵ Pfsztner Gábor: Robert Capa: A milicista halála, 1936. szeptember

¹¹⁶ Pfsztner Gábor: Robert Capa fotói a spanyol polgárháborúról (1938)

68-69. ábra. *Picture Post* magazin, December 3, 1938 (részlet)

A II. világháború fényképeken

A II. világháború újra lángba borította a világot. Az összes nagyhatalom részt vett benne, más-más földrészen, sok csatamezőn és fronton vívták. Mit hagyott maga után? Több millió halottat, romba döntött városokat és falvakat, felperzselt országokat és megnyomorított lelkű embereket.

A fotóriporterek is bevonultak a seregbe, egyenruhába bújtak és kivették részüket a csapatuk életében. Fényképeikkel valósan és megkérdőjelezhetetlenül archiválták a háborút, a pusztítást, a könyörtelenséget, a brutalitást. A fényképek bizonyítják, hogy egyaránt szenvedtek a katonák, a civil felnőttek és a gyerekek.¹¹⁷

A történelmi dokumentumok olvasása során csak elképzelni tudjuk a múlt eseményeit, a fénykép segítségével valóban látjuk azt. „*A fénykép megmásíthatatlan*” – e szavak voltak olvashatók a haditudósítók kiállításán 1943-ban Budapesten. A tudósítók feladata nemcsak a történelmi cselekmények dokumentálása, hanem a harci szellem fenntartása, a buzdítás és a sajtó informálása volt. Több képet vagy fotósorozatot művészi alkotásként tartják számon, magas színvonalon vetítik elénk a háború borzalmait.¹¹⁸

Toni Frisser amerikai fotográfus 1935-ben úgy nyilatkozott, hogy ő nem fegyverrel, hanem fényképezőgéppel vadászik. A II. világháborúban az Amerikai Vöröskereszt önkénteseként Angliában tevékenykedett és képein rögzítette a háború szörnyűségeit. A híres fotográfus W. Eugene Smith 1942-től készített fotókat a harcokról. Saját életét is kockáztatta egy hiteles jó fényképért. Így 1945-ben megsérült, amikor a bajtársak fedezékbe húzódtak,

¹¹⁷ Mai Manó Ház: Válogatás a II. világháború leghíresebb fotóiból (18+)

¹¹⁸ Stark Tamás: Hadak útján. Fényképalbum, Corvina Kiadó, Budapest

Smith pedig nem tette. Haditudósítóként Robert Capa is jelen volt a második világháború eseményeinél. „Hagyományt teremtett a háborús fotóriportázsban” – írta róla a *Fotografia Italiana* folyóirat. Döbbenetes, rendkívüli fotókat készített a normandiai partraszállásról. Capa a *Life* Magazin felkérésére dokumentálta az eseményeket, amikor az amerikai hadsereg első nagy csatáját vívta meg Európában.¹¹⁹

Az eseményeknek ő maga is részese volt, hiszen egy amerikai hadihajón érkezett a Normandiába. A partraszállás első pillanatától kezdve fényképezett, mivel az első csapatokkal lépett a szárazföldre. A bombázás, a robbanások, a rengeteg motor zúgása, a sok elesett katona holtteste a vízben – ez a háborús valóság vette Capát közre. Egyik legismertebb felvétele a történelekről az, amikor egy osztag fut a vízben a part felé, bár ellenséges gránátok fogadták őket. Ezek a katonák igazi hősök voltak. Bátran, céltudatosan, a győzelembe vetett hittel indultak a németek ellen. Később Capa azt mondta, nagyon korai volt az idő ahhoz, hogy jó képeket készíthessen a 20. század egyik legfontosabb történelmi eseményéről és a hétköznapi hőökről, mindent szürkeség borított. De mégis ezek a felvételek a leghíresebbek, az egész világon ismerik őket. A

fotósorozatnak egy technikai probléma miatt csak egy kis része maradt fenn, pontosan 11 darab fénykép. Ezeknek a képeknek a segítségével átérezhetjük azoknak a hőöknak a napját, megpróbáltatásait, akik szembe szálltak a német haderővel.¹²⁰

70. ábra. Robert Capa: *Normandy. June 6th, 1944*, Robert Capa, International Center of Photography, New York

A pillanatokat közvetlenül a frontvonalakon örökítette meg. A csatateret mögé is „benézett”, fényképezett. Fontosnak tartotta, hogy ne csak magát az eseményt rögzítse, hanem az előzményeket és a következményeket is. Úgy gondolta, hogy a háború sosem az első lövéssel kezdődik, és nem ér véget az utolsóval. Ezek a fotók mély emberszeretetről árulkodnak és lenyűgöző példái a fotóriporter és haditudósító munkájának. Híressé váltak szavai: „*Ha nem elég jók a képeid, nem voltál elég közel*”. Jellemző volt rá, hogy katonákat és partizánokat, a

¹¹⁹ Mai Manó Ház: Válogatás a II. világháború leghíresebb fotóiból (18+)

¹²⁰ Spéder Zsófia: D – Day – Robert Capa fotói a normandiai partraszállásról (1944 június)

hétköznapi pillanatokot, csatákat ábrázoló fotói a szereplők szemszögéből fotózta. Együtt érző volt, ott volt az emberekkel, nagyon közel hozzájuk.¹²¹ Indokínában 1954-ben munka közben halt meg, taposóaknára lépett. Túl közel ment az eseményekhez. Testvére úgy emlékezett meg róla, mint aki a különleges élete során a vizuálitás segítségével bebizonyította, hogy az ember sok mindent kibír és a nehéz helyzetekben is győzni tud.¹²²

A csatákat a **71. ábra.** Robert Capa: *Amerikai katonák, Normandia, 1944* hétköznapi hősök, az *június-július*, Robert Capa, International Center of Photography, egyszerű katonák vívták New York

a hadszíntereken. Több frontvonalon arattak győzelmeket a szövetségesek és a szovjet hadsereg is. 1945. februárjában az Iwo Jima-i több napos ütközetben az amerikai tengerészet és légierő vette át a hatalmat a csendes-óceáni kis szigeten. Joe Rosenthal fotója azt a pillanatot dokumentálta, amikor a hosszú és véres küzdelem után az amerikai tengerészgyalogosok egy kisebb csoportja felállítja az Egyesült Államok zászlaját a szigeten, a Suribachi hegy tetejére. Valójában a fotón a második zászló kitűzését láthatjuk, mivel az elsőt szereplő túl kicsi volt, de ettől még a történelmileg fontos jelent nem megkomponált. Ezért a pillanatot a katonák nagyon sokat küzdöttek, a zászló kitűzése lélektanilag is rendkívül fontos volt számukra és a világ számára is. Reményt adtak a világháború megnyerésére. A fotó a hősiesség és bátorság szimbólumává vált. Ugyan ebben az évben Rosenthal ezért a fotóért Pulitzer-díjat kapott.¹²³

¹²¹ CAPA AT MUSEO CAMERA: Iconic photographs by Robert Capa.

¹²² Kincses Károly: Robert Capa

¹²³ Snoj Péter: Katonátörténelmi fotók nyomában...(4.rész)

72. ábra. Joe Rosenthal. *Győzelmi zászló kitűzése Iwo Jima felett, 1945.*

február 23.,fotó, National Archives and Records Administration,
Washington

A II. világháborúban nagy áldozatok árán végül győztek a szovjetek és a nyugati szövetségesek. 1945. április 25-én a német fővárost körbe zárták a szovjet seregek. Ádáz, véres harc folyt Berlinért. Április utolsó napjaiban már pusztító tűzben lángolt a Reichstag. Ez a hitleri Németország bukását jelentette. Május 2-án Berlin a Vörös Hadsereg előtt letette a fegyvert. Németország május 8-án kapitulált a szovjet, amerikai és angol seregek előtt. A világ ünnepelt.¹²⁴

A sajtót bejárta a máig híres fotó, amikor a Reichstag tetejére egy szovjet katona kitűzi a vörös zászlót. A sarló-kalapácsos szovjet lobogó a fasizmus felett aratott győzelem szimbólumává vált. A fényképet Robert Capa hadifotós kollégája, a szovjet Jevgenyij Haldej készítette. Bár úgy vélik, hogy május 2-án Haldej beállított momentumokat fényképezett, mivel ő maga vitte a helyszínre a zászlót és kérte fel a fiatal katonákat a fotózásra. A frontfotós 36 felvételt csinált, a legjobbakat kiválasztották és színes változatban is megjelentek. Ez semmit sem vesz el a kép lényegéből, hiszen a szovjet haditudósító rengeteg felvétele örökítette meg a háború szörnyű napjait, ott volt a nagyvárosok elfoglalásánál. Ezzel a fotóval a régen várt győzelmet szerette volna meghagyni az utókornak.¹²⁵

¹²⁴ D.Major Klára: Lángoló világ. A második világháború története, 151-154. oldal

¹²⁵ Stier Gábor: A szovjet Capa

73. ábra. Jevgenyij Haldej. *Szovjet zászló a Reichstag felett,*
1945. május 2., fotó

Az 1956-os forradalom fényképeken

A II. világháború utáni évek sem voltak csendesek a fegyverektől. A magyarországi 1956-os szabadságtörekvések szintén a sajtófotósok látókörébe kerültek. A világban komoly érdeklődéssel követték az eseményeket, hiszen a II. világháború után ez volt az első nagy véres áldozatokat követelő forradalom. Körülbelül 150 sajtós jutott be a „vasfüggöny” mögé zárt kis országba, amelynek népe a függetlenségért vívta keserű harcát. A forradalom napjait és annak

74.ábra. John Sadovy. *Szabadságharcosok a Corvin köznél álló ISZU-152-es szovjet rohamlövegeken.* Balra a Kilián laktanya, a háttérben kíváncsiskodók gyűrűjében egy tornyát vesztett szovjet JSZ-3-as nehézharckocsi, Budapest, 1956. október vége, fotó.

leverését a nyugati sajtó képviselői fotóikkal vitték szét a világban. A legismertebbek és a Life magazin fotósorozatai. A sorozatokat John Sadovy, cseh származású fotós készítette, aki az elsők között jutott be az országba. Ő és társai folyamatosan életveszélyben voltak, Sadovy maga is megsérült fényképezés közben. De ez nem hátráltatta abban, hogy fotózzon és hiteles képet adjon a világnak a magyarországi történésekről. A magazinban nem egy-egy külön álló képet közöltek le. Sadovy úgy gondolta, hogy az események

súlyosságát csak a sorozatok által ismerhetik meg az emberek. Sok fénykép részletes képaláírással jelent meg a Life-ban, hogy még hitelesebben mutathassák be a budapesti vérengzéseket. Sadovy fotósoroztai egyedülállóak, nagy jelentőségük van a magyar 56-os forradalom történelmi eseményeinek megőrzésében. A sajtófotózás kiemelkedő fényképei közé tartoznak. Sadovy fotói az egyszerű és ismeretlen emberek bátorságát, küzdelmét, reményét és bánatát mutatják be. A világ számos országában jelentek meg a magazinok oldalain, így komoly szerepe volt és van a történelem megismerésében, az áldozatok emlékének megőrzésében.¹²⁶

A magyarországi fotósok is megörökítették ezeket az eseményeket. A fiatal diákság tüntetése indította el az ellenállást. Ez a hatalommal való békés szembenállás fegyveres összecsapásokkal folytatódott. Az október 25-ei nap komoly és tragikus fordulatot hozott

75.ábra. Bojár Sándor. *Budapest, 1956. október 25.*
Szovjet harckocsik és békésen tüntető tömeg a
Parlament előtt, fotó, MTI

magával. A békésen tüntető tömeg közé lőttek az ÁVH csapatai, kb. százan vesztették életüket. Ez a cselekmény kihívta a nép haragját és visszafordíthatatlan véres események sorozata következett be. A forradalom meg akarta szüntetni a kommunista rendszert, leváltani a Rákosi vezette pártot, megszüntetni a szovjetek befolyását az országirányítására. Az 56-os forradalomnak a szovjet csapatok vetettek véget, ami nagy áldozatokat követelt.¹²⁷

A vietnámi háború fényképeken

A II. világháború befejezése után egy újabb, az emberiség történelmének harmadik legvéresebb háborúja, a vietnámi háború vette kezdetét, ami 1955-től 1975-ig tartott. Több millió áldozat, elpusztított falvak és városok maradtak utána. A történészek szerint folytatódott az első indokínai háború, amelynek a következménye a francia gyarmatosítás megszűnése volt. Győzött a Vietkong elnevezésű függetlenségi mozgalom, akiket a kommunista államok

¹²⁶ Farkas Judit Antónia: A képek, amelyek bejárták és megosztották az egész világot. A Life magazin 1956-os fotói

¹²⁷ Sulinet.Tudásbázis: Az 1956-os forradalom – összegző áttekintés.

támogatták. Az ország a különböző vezetők politikai eszméi miatt mégis kettészakadt, háborús összecsapások kezdődtek az északi és déli területek között. Az északiak Szovjetuniótól és Kínától kaptak segítséget, a déli fegyveres erőket pedig az Egyesült Államok támogatta először tanácsadókkal, majd nagy létszámú katonai erővel. Kegyetlen, embertelen pusztítás zajlott Vietnám területén.¹²⁸

A fotóriportereknek hatalmas felelősség és munka volt az események megörökítése és archiválása. Valóságosan mutatták be az újságokban és a folyóiratokban a háború szörnyűségeit, rombolást, az öldöklést, a kétségbeesést. Ráirányították az olvasók figyelmét az egyszerű fiatal amerikai katonák és a civilek sorsára. Ők voltak az áldozatok, de egyben a háború hősei is. Az emberekre óriási hatással voltak ezek a tudósítások. A megdöbbentő fotók elősegítették a háború és az öldöklés elleni tüntetések kirobbanását. Az amerikai és külföldi országok állampolgárai az újságok lapjain már nemcsak számadatokkal találkoztak. Látták a reménytelen, kilátástalan helyzetben lévő katonákat és egyszerű hétköznapi embereket. A fényképek által a világ sokaknak megismerte a nevét.¹²⁹

Henri Huet az első haditudósítók között volt, akik fényképeket küldtek a harcokról. *A kudarc* című ikonikus fotója 1967. június 17-én készült Saigon mellett. A vietkongok megtámadták az amerikai sereg egyik csapatát. A felvételen azt láthatjuk, ahogy James E. Callahan szanitéc elkeseredetten küzd egy katona életéért. Huet végig fotózta az egész folyamatot, ahogy Callahan próbálja újraéleszteni a földön fekvő bajtársát. Az arca és a szemei mindent elárulnak: a reménytelenséget, az elkeseredettséget, a hiábavaló küzdelmet, a fájdalmat. A fotós több társával együtt Vietnámban halt meg egy ellenséges támadás következtében. Huet egyik kritikus azt nyilatkozta, hogy a kép az egész vietnámi háborút egyetlen pillanatba foglalta össze. A fotóriporter felvételei a valóság borzasztó és kegyetlen arcát mutatták a világnak, teljesen ellentétben álltak az amerikai kormány propagandájával.¹³⁰

76. ábra. Henri Huet. *A kudarc*,
1967.június 17.,fotó

¹²⁸ Harmat Árpád Péter: A vietnámi háború története (1955-1975)

¹²⁹ Révész Béla: Tíz híres fotó a vietnámi háborúról

¹³⁰ Révész Béla: Tíz híres fotó a vietnámi háborúról

Nick Ut fotós 21 évesen már riporterként dolgozott az AP hírügynökségnek. Pulitzer-díjas fotója *A napalmos lány* kimagasló a vietnámi háborúról készítette fotók közül. A fénykép 1972. június 8-án készült Trang Bang falu napalmbombázásakor. Rohanó gyerekek tűntek elő a hatalmas füstből. Sírva, fájdalomtól eltorzult arccal futottak a katonák és a sajtósok felé. Ezeket a szívszorító pillanatokot örökítette meg. A gyerekek égési sérüléseket szenvedtek. A legsúlyosabb sérüléseket a kilencéves Phan Thi Kim Phuc szenvedte el, akit Nick Ut kórházba vitt. A kislány életét megmentették, 17 műtéten esett át.¹³¹

77. ábra. Nick Ut. *Napalm Girl*. *A napalmos lány*, 1972. június 8, fotó, AP Images, Pulitzer-alapítvány múzeuma

Kim Phuc későbbi visszaemlékezéseiben elmondta, hogy a bombázásra ébredt. Családjával a templomban bújtak el a harcok elől. A tűz nagyon gyorsan terjedt, karján a ruha azonnal kigyulladt, le sem tudta venni magáról. Családjával együtt menekültek a tűzből és a füstből. Kisöccse belehalt az égési sérülésekbe. Ő elájult a fájdalomtól. A fotósok először sokkot kaptak a történésektől, aztán segítségükre siettek, vízzel locsolták őket. Nick Ut csak néhány felvételt csinált, hogy segíthessen rajtuk. Először fel sem fogta, mi is az, amit fotóz. A fénykép előhívásakor értette meg Nick Ut, hogy milyen megrendítő pillanatot dokumentált. A kínoktól eltorzult arcok, a meztelen kislány és az összeégett test ennek a háborúnak a legszörnyűbb jeleneteit örökítették meg, az ártatlan civilek és az gyerekek értelmetlen szenvedését. A fotós bizonyos volt abban, hogy képe nem fog megjelenni a sajtóban, mivel Amerika ellen fordíthatja az olvasókat. Horst Faas haditudósítónak köszönhetően mégis megjelentek és a világ megismerte a vietnámi borzalmakat, a civil áldozatok sebezhetőségét,

¹³¹ Révész Béla: Tíz híres fotó a vietnámi háborúról

kiszolgáltatottságát. Ez a fotó megváltoztatta az amerikaiak és a világ hozzáállását a háborúhoz.¹³²

A kínai tüntetések a fényképen

Az egyszerű hétköznapi emberek hőstetteinek megörökítése a fotók által tovább folytatódott, A 20. század történelmi eseményeinek dokumentálásában az 1989-es kínai tüntetések is helyet kaptak. Kínában százezrek emelték fel hangjukat a demokrácia, a jogállamiság, a sajtószabadság és a korrupció ellen. A megmozdulások 1989. április 15-én kezdődtek Pekingben a Tienanmen téren, ahová a Pekingi Egyetem diákjai gyűltek össze Hu Jao-pang vezető halála miatt. A felszólítások ellenére a tüntetések nem csitultak, sőt a polgárság és a munkások is csatlakozott hozzájuk. A diákság eszméi az egész országban szétterjedtek. A kormány hadiállapotot hirdetett és június 4-én véres leszámolással, megtorlásokkal vetett véget a tömegmegmozdulásoknak. Katonai erők és harci eszközök menetoszlopa jelent meg a pekingi utcákon. A fővárosban az emberek élő láncot alkottak, barikádokat emeltek. A katonaság városszerte válogatás nélkül lőtt, kiürítették a Tienanmen teret is. Máig nem tudni, hogy hányan estek áldozatul a véres összecsapásoknak és az utána következett megtorlásoknak. Ezekről az eseményekről a külföldi tudósítók csak a szállodájuk ablakából sikerült néhány fotót készíteni. A világszerte ismert kép a „tankemberről” június 5-én készült, amikor egy ismeretlen hétköznapi ember a tankok elé állt.¹³³

Kezében bevásárlószatyor és aktatáska, így állt percekig a férfi a páncélosok előtt. A magányos tüntető egy rövidke ideig visszatartotta a tankoszlopot,

78. ábra. Stuart Franklin. *Tienanmen tér, Peking, Kína, 1989. június 5.*, fotó, Magnum Photos

¹³² Múlt-kor. Történelmi Magazin: 40 éves a vietnámi háború legsokkolóbb fotója

¹³³ Helsinki figyelő. Presshelsinki. 1989-1990: A „tankember” sem tehetett csodát – Kína 1989-ben

amely a diákok felé tartott a Tienanmen térre. Stuart Franklin és más tudósító a szállodai szobájuk ablakából fotózták az eseményeket. A riporterek és fotósok felsőbb utasítás miatt nem mehettek ki az utcára, nem hagyhatták el a szállodai szobákat. Az akkor hatalmon lévő vezetők már előre megtervezték a tüntetések leverését. Ezért Franklinnak csak a magányosan álló civilt volt lehetősége fotózni. Akkor még nem is gondolt arra, hogy ez a fénykép a kínai nép szabadságvágyának és reménytelen törekvéseinek a jelképévé válik. A kép a megmozdulások szétverése és a tér megtisztítása utáni napon készült. 2003-ban a Life magazin szerkesztői azon 100 fotó közé választotta be, amelyek átalakították a világ szemléletét. A történelmi jelentről többen is felvétel is készítettek, csak más szemszögből. Ezeket a híres képeket a Capa Központban állították ki 2014-ben. A Kontaktok című kiállításon Franklin emlékezett vissza az akkori eseményekre és a fotók készítésének körülményeire. Elmondta, hogy a fotósorozat kronológiája az 1989. június 4-ei reggel eseményeinek. Stuart Franklin úgy véli, hogy ezek a fotók a kínai nép ellenállásának ikonikus képeivé váltak, a szörnyű erejű kínai állammal való szembeszegülést jelképezik.¹³⁴

¹³⁴ Pfsztner Gábor: Tank Man – képek a Tienanmen térről (1989.június 5.)

VI. A vizuális nevelés szerepe a kulturális, társadalmi és történelmi kompetencia kialakításában az Új ukrán iskolában

Az elemi osztályokban a művészeti oktatás és nevelés a gyerekek életkori sajátosságaihoz igazodik. Az alkotások megfigyelésére, megértésére, a „szépség” felismerésére irányul. A művészeti nevelés egyik célja, hogy segítse a gyerekeket a képi információk feldolgozásában, az őket ért hatások vizuális ábrázolásában. Fontos eleme, hogy a tanulókat alkotásra ösztönözze, formálódjon az egyéni látásmódjuk. A művészet hatással van a gyerekek személyiségének, ízlésének, szemléletének és etikus viselkedési formáinak alakulásában. Az emberi kultúra értékeinek bemutatása, megismertetése, a hagyományok ápolása és továbbadása szintén alapvető része ennek az oktatási-nevelési területnek. A kisiskolások aktívan részt vesznek a művészet órákon, amelyeknek fő komponense maga a gyakorlati tevékenység. Bodóczy István szerint a vizuális nevelés csak akkor eredményes, ha az információk már a kérdésben is megtalálhatóak, az eredményt a gyakorlati tevékenység útján kapjuk meg és a feladatnak pedig több megoldása is létezhet.¹³⁵

A vizuális nevelés nemcsak a tanulók személyiségének fejlődésében nyújt segítséget, hanem kiszélesíti a gyerekek látókörét a kultúra területén. Fejleszti az alkotói képességeiket és kompetenciákat, új dolgok megismerésére, a problémák felismerésére és azok megoldására, gondolkodásra ösztönzi a tanulókat. A készségek és képességek tanórai fejlesztése tervezett, az államilag kidolgozott programoknak és követelményeknek megfelelő. A tanítónak ismernie kell az alkotói folyamatokat, a fejlesztendő kompetenciákat, a gyerekek életkori sajátosságait és egyéni képességeit. A differenciált módszerek alkalmazása a legcélszerűbb. Az órákon a kisiskolások kezdettől fogva egyéni alkotói tevékenységet folytatnak, ami fokozatosan fejlődik, összetettebb munkafolyamatokká válik. Az esztétikai és művészeti kompetencia a tanulók oktatásának fontos része, amelynek fejlesztése nemcsak a tanórákon, hanem az órán kívüli foglalkozások keretén belül is megvalósítható. A színház- és múzeumlátogatások, a helyi népi kultúrát bemutató különböző foglalkozások, projektalapú tevékenységek szintén hozzájárulnak a vizuális nevelési célok eléréséhez. Ezeknek a páros vagy csoportos munkáknak a végeredményei lehetnek rajzok, festmények, plakátok, albumok, számítógéppel készített bemutatók. Az alkotói folyamatok lényege, hogy esztétikai szempontból színvonalas munkák szülessenek, illetve a helyi, nemzeti kulturális hagyományokat tükrözzék.¹³⁶

¹³⁵ Borbélyová Diána, Mészáros Tímea, Nagyová Csilla: A vizuális nevelés elmélete és gyakorlata az alapiskola alsó tagozatán, 15-18.oldal

¹³⁶ Borbélyová Diána, Mészáros Tímea, Nagyová Csilla: A vizuális nevelés elmélete és gyakorlata az alapiskola alsó tagozatán, 31-32.oldal

A 6-10 éves gyerekek alkotói képességére élményei, a család, a körülötte lévő világ, az óvodai, majd az iskolai környezet van hatással. A legfontosabb a család, mivel elsősorban abban a közegben szocializálódik a gyermek. Minél több inger éri őket, annál több elképzelése, képi „meséje”, ábrázolni valója van. Az oktatási intézmények feladata, hogy minden kisdíáknak, főleg az egyhangú környezetből jövő gyermekeknek minél több alkalmat biztosítson a fejlődésre, tehetségük bemutatására. Ezért a tanítónak meg kell tervezni, hogyan és milyen eszközökkel, élményekkel, ráhatásokkal tudja motiválni a kisiskolásokat, érdekessé tenni az alkotás folyamatát. A műalkotások bemutatása, a versek és mesék olvasása, énekek és zenék hallgatása, bábfigurákkal való játék, fotók megfigyelése és a látottak-hallottak megbeszélése, a tevékenységhez használatos eszközök és technikák kiválasztása, mind hozzájárulnak a tanulók figyelmének és érdeklődésének felkeltéséhez. A gyerekek alkotó kedve tovább fokozható csoportos munkával, vagy konkrét egyénre szabott feladatokkal. A tanító feladata kizárólag a technikai segítségnyújtás, nem pedig a kép elkészítésének folyamata. Helyet kell adni a tanulóknak az önkifejezésre, az új dolgok megalkotására, saját stílusuk kibontakoztatására. Kreativitásuk akkor fejlődik a legjobban, ha kísérleteznek a színekkel, formákkal, eszközökkel, így különleges alkotások jöhetnek létre.¹³⁷

Az „Új ukrán iskola” koncepcióban hasonlóképpen fogalmaztak a vizuális neveléssel kapcsolatban. A program alkotói nagy hangsúlyt fektetnek a tanulók kulturális kompetenciájának kialakítására. Ez a különböző művészeti alkotói munka során érhető el, vagyis a rajz, a zene és más művészeti ágak segítségével. Fontos elem, hogy az alkotás során a tanulók felismerjék és fejlesszék a tehetségüket, önkifejezésüket. Az „Új ukrán iskola” művészeti oktatási terület célja, hogy formálja a tanulók kulturális és más kompetenciáit, megismerjék a művészet és más alkotói tevékenységeket, tiszteljék a nemzeti és a világ művészetében fennmaradt örökséget. A tantárgy keretein belül a gyerekek megismerik a művészeti ágakat, értelmezik, bemutatják a képeket és a szereplőket, ezáltal kifejezik érzelmeiket, megtanulják értékelni a művészeti alkotásokat. Az alkotói tevékenység során megismerik önmagukat, képességeiket. A rajz, a zene és más művészeti ágak segítik a tanulók vizuális és asszociatív gondolkodásának fejlődését.¹³⁸

A művészeti oktatás programjában az ének-zene, a rajz és más művészeti ágak integrált tanítása jelenik meg. A tantárgy legfontosabb feladata, hogy kialakítsa az alapvető fogalmakat a művészeti ágakról és fajokról, a zene és vizuális művészet nyelvéről és kapcsolatáról más

¹³⁷ Borbélyová Diána, Mészáros Tímea, Nagyová Csilla: A vizuális nevelés elmélete és gyakorlata az alapiskola alsó tagozatán, 34-37.oldal

¹³⁸ Державний стандарт початкової освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87

művészeti ágakkal, úgymint a koreográfiával, színházzal, filmművészettel, cirkusszal és rajzfilmekkel. A program fontos részei: a művészeti alkotások felfogása, elemzése, mondanivalójának magyarázata, a mű esztétikai értékelése, továbbá a gyakorlati tevékenységek, a tanulók önkifejezése a művészet nyelvén. A kisiskolások a gyakorlati tevékenységek során művészi tapasztalatokat, alapismereteket szereznek. A tanórákon a pedagógus feladata, hogy fejlessze a gyerekek általános alkotói képességét, gazdagítsa érzelmi körüket, a környezetük esztétikai kialakításának igényét, formálja ízlésvilágukat, felkeltse érdeklődésüket a művészetek iránt. Figyelmet kell fordítani a tanulók kreativitásának, önálló munkájának és személyiségének fejlődésére. A tanórákon a játékos módszerek és technikák kapnak fő hangsúlyt, amelyek serkentik a tanulók kreatív és asszociatív gondolkodását. A Művészet tantárgy oktatása során a tananyag tartalma a rendszeresség, folytonosság, linearitás és integráltság elvét követi. A művészeti nevelés témakörei osztályok szerint van felosztva:

1. osztály - „A művészet ABC-je”,
2. osztály - „A környezet szépsége a művészetben”,
3. osztály - „Az ember ábrázolása a művészetben”,
4. osztály - „A kultúra világa és remekművei”.

Minden évben a felsorolt fő témák köré koncentrálódnak az oktatási folyamat összetevői: a művészeti alkotások értelmezése és bemutatása, a gyakorlati alkotói tevékenység, a művészeti fogalmak szótára, stb. ¹³⁹

Ljudmilla Maszol módszertani könyvében a művészet integrált oktatásának három típusát nevezi meg: a tematikus csoportosítás, az esztétika és művészet összekapcsolása, a komplex integráció. Ez a fajta integrálási módszer különböző feladatokon keresztül valósul meg, a művészet befogadásától egészen az alkotói tevékenységig. Az első típus a közös témán alapul, ami magába foglalja a környező világ ábrázolását a művészetben. Az esztétika és a művészetismeret integrációja a különböző művészeti fogalmak összehasonlítását, közös vonások kiemelését és elsajátítását jelenti, vagyis az esztétikai, a műfaji és képzőművészeti nyelvezet megismerését. A komplex integráció egyesíti mindkét csoport eszközeit, elemeit és teszi egésszé. Az integrálás során bekapcsolhatóak más összetevők is, mint például a zenei aláfestés és a párhuzamok. ¹⁴⁰ Például, a 2. osztályban a képzőművészeti témákhoz kapcsolódnak a rajzfilmek, a színházi képek, a koreográfia, a zene. A 3. osztályban nagy hangsúlyt fektetnek a lírai, hősi, a fantasztikus és a komikus szereplők bemutatására a

¹³⁹ Л.М.Масол. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво» у 1-2 класах на засадах компетентнісного підходу», 41-46. oldal

¹⁴⁰ Л.М.Масол. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво» у 3-4 класах на засадах компетентнісного підходу», 87. oldal

művészeti alkotásokon keresztül. A tananyag tartalma, a témák, művek és szereplők kiválogatása e fogalmak körül koncentrálódik. A tankönyv belső borítóin lényegre törően és érthetően szemléltették mindezt.¹⁴¹

A témakörök és a technikák minden osztályban változatosak. Az alsó osztályos Művészet tankönyvek segítik a tananyag széles körű bemutatását. Az illusztrációk, legyen az festmény, rajz, szobor, népi iparművészeti tárgyak, fotók, mind az új fogalmak mélyebb megismerésére szolgálnak, felkeltik a gyerekek kíváncsiságát, ötleteket adnak a saját egyéni alkotásaikhoz. Ezek által tudják megkülönböztetni a művészeti ágakat: a festészetet, szobrászatot, építészetet, iparművészetet, a színházat, táncművészetet és a rajzfilmet. A tankönyvek lapjain fontos szerepet kap a népi kultúra, a nemzeti motívumok és hősök bemutatása. Ezáltal megtanulják a gyerekek tisztelni és megbecsülni a saját és más nemzetek művészetét. A hagyományok ápolása, a népi kultúra és hősök megjelenítése az alkotásaikon természetessé válik számukra.

Az iskolai művészet órákon a pedagógusok gyökereket adhatnak a tanítványaiknak a népi kultúra, a történelmi események és hősök bemutatásával, szárnyakat pedig az alkotás örömeivel, a kreativitásuk kibontakoztatásával tehetik meg. A hősök és bátor cselekedeteik bemutatása nemcsak Olvasás, illetve a Felfedezem a világot órán lehetséges. A művészeti alkotások – festmények, szobrok, grafikák – vagy a fotók alkalmat adnak arra, hogy a gyerekeknek megismerjék a múltat, saját és más népek történelmének szereplőit, a cselekményeket. Megtanulják tisztelni a múltbéli hősök emlékét, értékelni az igazságosságot, szabadságot, a békét, amiért ők küzdöttek.

A Művészet tantárgy oktatásában mindez legjobban a 3. osztályban jelenik meg, ahol négy témakör is foglalkozik a hősökkel: *Hősiesség a művészetben, Hősök a rajzfilmekben, A kozákok nemzettsége örökké fennmarad, Dicsőségünk, szépségünk és nagyságunk.*¹⁴² A tanulók a zene, a rajzfilmek, a festmények, szobrok, domborművek és érmék segítségével megismerkednek a történelmi és népi hősökkel. Nemcsak a múlt hőseit fedezik fel, hanem a mai kor emberét, a nemzet büszkeségét, például a tűzoltót, az űrhajóst is. Ez nem zárja ki azt, hogy a tanító többi osztályokban ne tudná beiktatni a múlt történéseinek vagy szereplőinek bemutatását a képzőművészet eszközeivel.

Az 1. osztályban *Vidám utazás különböző színházakba és filmszínházba, a Mesés elbeszélések* vagy *A művészetek útján Európába* témák alkalmat adhatnak a nemzeti hősök

¹⁴¹ Л.М.Масол. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво» у 3-4 класах на засадах компетентнісного підходу», 101-102.. oldal

¹⁴² Масол Л.М., Гайдамака О.В., Колотило О.М.: Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 3 класу з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти).

megismerésére, egyszerű kompozíciók, tárgyak készítésére.¹⁴³ A 2. osztályban *A mi édes Ukrajnánk, mint a fülemüle dala* című ének-zene és rajz órákhoz csatolni lehet a kobzán vagy bandurán játszó népi hősök bemutatását. Az iparművészet mint fogalom megismerésekor a gyerekek láthatják, hogy nemcsak virág- vagy állatmotívumokkal díszítették az emberek a mindennapi életükben használt tárgyakat, az otthonukat, hanem a hősök portréival is. A *Művészeti utazás Európába* című órák alatt az alsó osztályos tanulók megismerhetik a nagyvárosok híres és különleges épületeit, szobrait, amelyek leggyakrabban valamelyik történelmi személyt vagy eseményt ábrázolnak.¹⁴⁴ Hasonlóképpen be lehet vinni a népi hősök ábrázolását a 4. osztályban a *Művészet és egészség. Üdvözljük Ukrajnában!* óra gyakorlati részébe. Ebben az osztályban az *Utazások országokba és kontinensekre* témakörben virtuális körúton vesznek részt a tanulók, hiszen a zene, a tánc, a képzőművészeti alkotások segítségével megismerik számos ország kultúráját és remekműveit. A Művészet tankönyvek lapjain elméletben kirándulhatnak Európába és más távoli országokba, megnézhetik a képtárakat, kiállításokat, színházi darabokat.¹⁴⁵ A tanító kreativitása hozzájárul ahhoz, hogy az ajánlott gyakorlati munkák mellett a kisiskolások egy kicsit betekintsenek a különböző népek történelmébe, megismerjék a nemzeti motívumokat. Ezek között vannak a szlávok, a magyarok, a románok, a moldávok, krími tatárok és görögök is. Lehetőség nyílik arra, hogy a régi idők hőseit, akikkel a gyerekek talán már találkoztak Olvasás vagy Felfedezem a világot órákon, változatos technikákkal elevenítsék meg. Minden osztályban a program és a tankönyvek által ajánlott gyakorlati tevékenység, az eszközök és technikák kiválasztásánál egy adott témakört más szemszögből is meg lehet vizsgálni. Olyan festményeket, szobrokat vagy fotográfiákat is be lehet mutatni, amelyek a különböző népek történelmét és hőseit ábrázolják. Ezzel kiszélesítjük a gyerekek látókörét, fejlesszük a kulturális, társadalmi és történelmi kompetenciájukat.

¹⁴³ Масол Л.М., Гайдамака О.В., Колотило О.М.: Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 1 класу з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти).

¹⁴⁴ Масол Л.М., Гайдамака О.В., Колотило О.М.: Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 2 класу з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти)

¹⁴⁵ Масол Л.М., Гайдамака О.В., Колотило О.М.: Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 4 класу з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти)

VII. A történelmi hőstettek és hősök ábrázolására épülő vizuális nevelési tevékenységek az elemi osztályokban.

Dolgozatom témájának gyakorlati részéhez több órát vezettem le a Kaszonyi Arany János Líceum alsó tagozatában. Kutatásom célja, hogy megvizsgáljam, melyik osztállyal lehet feldolgozni egy a program vagy tankönyv által ajánlott, illetve az általam választott történelmi eseményt. Keresem a választ arra, hogy a gyerekek befogadó képességének megfelelően kiválasztott történelmi téma vajon motiválja a gyerekeket, az alkotások átadják e az esemény vagy a hős mondanivalóját. Szeretném ráirányítani a figyelmüket a történelem ismeretének fontosságára, kutatásra és olvasásra buzdítani őket.

Az integrált Művészet órákon a gyakorlati tevékenységeket igyekeztem a dolgozatom témájához kapcsolni, különböző technikákat alkalmazni, vagy azok kombinációit. A történelmi események és hősök, a kulturális értékek megismerése az „Új ukrán iskola” koncepciójának, a hazafias nevelésnek és a társadalmi kompetencia fejlesztésének része. Mindezt a gyerekek életkorának, befogadó képességének és fejlettségi szintjének megfelelően kell eléjük tárnunk. Jól átgondolt előkészítő munkát kellett végezni ahhoz, hogy egy kompozíció megszülethessen. Figyelembe kellett venni az adott osztály Művészet tantárgyának programját, milyen technikákat ismernek már a gyerekek, mi az, amit el kell sajátítaniuk. A gyerekek kíváncsiságát fel kellett kelteni az általam megtervezett témához, eseményhez vagy hős megismeréséhez. A kisiskolások nagyon érdeklődőek, szeretik a történeteket, legendákat és meséket, azok szereplőiről szívesen készítenek rajzokat, akvarell képeket, applikációkat, gyurmafigurákat, emléktárgyakat. Az órákon nemcsak a kézügyességük fejlődik, hanem az emlékezetük, gondolkodásuk, képzelőerejük, megfigyelőképességük. Megpróbálják térben és időben elhelyezni a cselekményeket és a szereplőket, átadni a mondanivalójukat. Kísérleteznek anyagokkal, színekkel, formákkal és technikákkal. Voltak olyan betervezett alkotások, amelyek egy órát vettek igénybe. Más projekthez pedig két órára volt szükség:

- a téma felvetése és ismertetése a képzőművészeti alkotások és az irodalmi művek, a történelem segítségével, előkészületi munkák,
- gyakorlati tevékenység, a kompozíciók elkészítése.

Az órákon a szemléltetéshez és az ismeretek átadásához, a képzőművészeti tárgyak tanulmányozásához a digitális eszközök nagy segítséget nyújtottak.

A 2-3. osztályban levezett foglalkozások általános bemutatása. Téma: „A kozák Mamai ábrázolása a művészet eszközeivel”

A 3. osztályban a hősiesség bemutatása a művészet eszközeivel több témát is érint. Az órák során rajzfilmek, festmények, szobrok és reliefek segítségével a gyerekek megismerkednek a kozákok nemzetségével, bátorságával. *A kozákok öröksége örökké fennmarad* című témát bővítettem ki a híres Kozák Mamai népi hős bemutatásával.¹⁴⁶ A 2. osztályban szintén ennek a kozáknak az ábrázolását tűztem ki célul, csak más technikával. Úgy gondoltam, hogy *A mi édes Ukrajnánk, mint a fülemüle dala* című témához megfelelően lehet csatolni a bandurán játszó kozák hős megjelenítését. Ebben a témában az integrált Művészet tantárgy keretében az ének-zene órán a gyerekek megismerik a népi hangszereket, ahol a kiemelik a bandurát, az ukrán népzene jellegzetes hangszerét. Szobor és népi festmény is megörökíti a hangszert és a muzsikust. A zenész itt nem más, mint a nép képviselője – a kozák.¹⁴⁷ Mindkét csoporton a tanulóknak prezentáció segítségével mutattam be a kozák Mamai hős történetét, az őt ábrázoló népi festményeket. Majd következtek a gyakorlati tevékenységek: a 2. osztályban applikáció készítése, a 3. osztályban a kozák Mamai festése hagyományos akvarell technikával. Mind a két osztályban az volt a célom, hogy megismertessem a gyerekekkel a Kozák Mamai, a népi hős alakját, szerepét az ukrán emberek életében, fel tudják ismerni a festményeken, iparművészeti tárgyakon, szobrokon, a hős ábrázolása a művészet különböző eszközeivel.

Applikáció készítése mértani alakzatokkal és természetes anyagok felhasználásával a 2. osztályban. „A kozák Mamai”

A 2. osztályban levezetett foglalkozás témája – *A kozák Mamai*. Ezt a témát kapcsoltam össze *A természet sokszínűsége* fejezet *A mi édes Ukrajnánk, mint a fülemüle dala* című ének-zene és rajz órákkal.¹⁴⁸ Ezeken az órákon szobrok és népi festmények, képek segítségével a tanulók már megismerkedtek az ukrán népzene alakjával és a hangszerekkel, a festményeket díszítő mintákkal, a dekoratív művészettel.

Az óra feladata – az ukrán népi hős, a kozák Mamai megismerése és ábrázolása applikáció segítségével, színes papírból kivágott mértani alakzatok és természetes anyagok felhasználásával. A téma feldolgozásához *1 foglalkozásra* – 45 percre volt szükség.

¹⁴⁶ Масол Л.М., Гайдамака О.В., Колотило О.М.: Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 3 класу з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти), 36-39.oldal

¹⁴⁷ Масол Л.М., Гайдамака О.В., Колотило О.М.: Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 2 класу з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти), 82-85.oldal

¹⁴⁸ Масол Л.М., Гайдамака О.В., Колотило О.М.: Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 2 класу з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти), 82-85.oldal

Az óra célja:

- A kozák Mamai, a népi hős bemutatása, a tanulók megismertetése számukra új történelmi szereplővel a népi festmények segítségével. Applikáció készítése, a kozák Mamai ábrázolása mértani alakzatokkal és természetes anyagok felhasználásával.
- Megtanítani őket a művészeti ágak megkülönböztetésére, mint a szobrászat, a festészet és az iparművészet.
- Fejlesztani a megfigyelőképességet, a művészi látásmódot, a kreativitást, a kéz ügyességet, a finom motorikát, a pontosságot, a képzeletet, a logikus gondolkodást, a kommunikációt a művészeti alkotásokon keresztül.
- A történelem és a népi hősök iránti érdeklődés felkeltése, azok megismerése a művészeteken keresztül.

Ezen az órán szerettem volna megismertetni a gyerekekkel az ukrán kozák Mamai történetét, ki is volt ő a nép szemében, mit jelentett a számukra, hogyan ábrázolták a népi festők. Továbbá megpróbáltuk elemezni a festményeket: mi bennük a közös, mi a különbség. Bemutattam nekik, hogyan jelent meg Mamai a hétköznapi tárgyakon, a házak falain. A hős ábrázolásához a mértani alakzatokat választottam, mivel a 2. osztályban a gyerekeknek tudniuk kell felhasználni ezeket az alakzatokat a díszítő minták tervezéséhez és kivitelezéséhez.

Az órákhoz szükséges eszközök: festmények reprodukciói a kozák Mamai népi hősről, grafit és színes ceruza, vonalzó, színes papír, rajzlap, száraz falevelek, olló, ragasztó, multimédiás eszközök, prezentáció, a tanító bemutató kompozíciója.

Az osztály rövid jellemzése: A Kaszonyi Arany János Líceum 2. osztálya 12 tanulóból áll. Érdeklődők, figyelemmel kísérik a tanító beszédét, a látottakat vagy hallottakat vissza tudják mondani, szeretnek a mesék, történetek hőseiről alkotásokat készíteni. A technika vagy a művészet órákon aktívan dolgoznak, bár a kéz ügyességük még fejlődésben van. A gyakorlati feladat során tudják követni a tanító utasításait, fegyelemmel kapcsolatos problémák nincsenek.

A foglalkozás menete

A foglalkozás I. részében a gyerekek előkészítették a szükséges eszközöket: grafit és színes ceruzákat, vonalzót, színes papírt, rajzlapot, ollót, ragasztót. Ezután felidéztük, mit tudnak a népi hangszerekről. A tankönyv illusztrációin bemutatták a bandurát, ez egy népi festményen és egy szobron látható (82.oldal).¹⁴⁹ Ehhez kapcsoltam hozzá az új anyagot, prezentáció segítségével bemutattam a gyerekeknek a kozák Mamait, aki bandurán és kobzán játszott, dalokat énekelt az ukrán kozákok hősi múltjáról.

¹⁴⁹ Масол Л.М., Гайдамака О.В., Колотило О.М.: Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 2 класу з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти), 82.oldal

Több népi festményt is láthattak, megfigyelték a hasonlóságot, a színeket, hogyan ábrázolták őt a művészek. Majd megbeszéltük, hogy az ukrán nép védőszentként tisztelte Mamait, megfestette a ház falaira, tányérokra, kancsókra, az ő alakját faragták ki az ablakok díszítésére. Megtudták, hogy a mai napig nagy tisztelet övezi az ukrán nép körében, szobrokat állítanak neki, festmények készülnek róla. A prezentáció során felhívtam a figyelmüket arra, hogy külön kell választani a kozák népi hős ábrázolását a művészeti ágakban: a festészetben, szobrászatban és az iparművészetben.

79.ábra. Prezentáció bemutatása a 2.osztályban

Az, hogy egy kompozíciót mértani alakzatok segítségével készítsék el, nem volt ismeretlen a gyerekek számára. Már az előző témáknál, az *Utazás távoli országokba* és a

80.ábra. „Kozák Mamai”.

A tanító bemutató kompozíciója

Kukkantsunk be a színházba órákon dolgoztak ezzel a technikával.¹⁵⁰ A másodikosoknak feltettem a kérdést, hogy szerintük a kozák testrészeit milyen alakzatokból lehet megalkotni. A tanulók elképzelték magukban az emberi test felépítését, kiválasztották a formákat és elméletben összerakták a kozák Mamai alakját: a feje kör alakú, a felső teste négyzet, a karok és a lábak téglalap vagy háromszög.

A gyakorlati részben a 2. osztályos tanulók megfigyelték a kész applikációt, a formákat, az elemek összehangolását, a díszítést. Majd következett a munkafolyamat megbeszélése. Folyamatos útmutatás és a matematika órán használt mértani alakzatok segítségével megrajzolták a testrészeket és a bandurát, majd kivágták és összeillesztették. A gyakorlati rész folytatódott a környezet kialakításával természetes anyagok felhasználásával. A tölgyfa jellegzetes formájú leveleit néhányan azonnal felismerték. A gyerekek a kompozíció magát a tölgyfát egy vagy két levéllel ábrázolták. A munkafolyamat utolsó szakasza az ing díszítése, a fej részeinek felrajzolása filctollal.

¹⁵⁰ Масол Л.М., Гайдамака О.В., Колотило О.М.: Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 2 класу з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти).

Reflexió. Megfigyelések és vélemények a foglalkozással kapcsolatban

A 2. osztályos tanulók még nem találkoztak a kozák Mamai népi hős alakjával, nem ismerték a történelmi múltját. Az óra tervezésekor érdekelt, hogy ez a népi hős mennyire kelti fel a gyerekek figyelmét, vajon megértik, melyik korban élt és mit képviselt. Azt kell mondanom, hogy a kisiskolások figyelmét felkeltette a téma, érdeklődve hallgatták a történetét. Fejlődött az időbeli látásmódjuk, történelmileg jobban be tudják már határolni, hogy a tankönyvben is látott népművészeti alkotások mikor keletkeztek és kiket ábrázolnak. A prezentáció során jól megfigyelték a kozák Mamai jellegzetes ruháját, környezetét. Fejlődött a képzeletük, a megfigyelőképességük, a kommunikációs képességük a művészeti alkotások segítségével. Az óra folyamán meg tudták különböztetni, milyen a művészeti ágak segítségével ábrázolták az alkotók a kozák Mamait. Összehasonlították és kiemelték a közös vonásokat a szobrászati, képzőművészeti vagy az iparművészeti alkotásokon. Az applikáció készítésekor használt mértani alakzatok mérése, megrajzolása és kivágása a tanulók nagyobb részénél nem jelentett nehézséget, kisebb segítséggel megoldották a feladatot. Azonban voltak olyanok, akik a méréseknél nagyobb segítségre szorultak. Ezeknek a tanulóknak az alakzatok kivágásakor a munkájuk pontatlanul sikerült. A munkafolyamatok során ügyeltünk a balesetvédelmi szabályok betartására, az olló helyes használatára a vágás közben. Elmondható, hogy ezek a feladatok elősegítik a tanulók matematikai kompetenciájának a fejlesztését, a logikus gondolkodást, fejlődött a kez ügyességük és a finom motorikájuk is. Tervezéskor és az alakzatok ragasztásakor figyelmet fordítottak az elemek elhelyezésére. A tölgyfát egyesek megpróbálták kivágni színes papírból, de az ágakat nem sikerült szépen kivágni. Számukra nehézséget jelentett volna a fa és a kisméretű tölgylevelek papírból való kivágása. Ezért mindenki az ősszel gyűjtött tölgyfalevéllal dolgozott, aminek a ragasztása nehezen ment. Tapasztalatom szerint, a száraz ragasztók erre a célra nem megfelelőek. A gyerekek nagyon tetszett és jól megjegyezték, hogy a kozák Mamainak jellegzetes, hosszú felfelé ívelő bajusza van. Az alkotások díszítését rájuk bízom, egyedül végezheték a bandura és a ruházat mintájának megrajzolását. A mintázatra külön nem kellett felhívni a másodikosok figyelmét, hiszen már ismerik az ukrán visivánkát (вишиванка). A gyerekek nagy odaadással dolgoztak egész idő alatt, folyamatosan kommunikáltak velem, felszabadultan viselkedtek, de nem a fegyelem rovására. A kész applikációkat örömmel mutatták be osztálytársaiknak, pozitívan beszéltek mások munkájáról. Véleményem szerint, a 2. osztályos tanulóknak megtértették, hogy a múlt hőseiről is készülhetnek jelenkori alkotások, amihez a művészeti ágak és technikák segítségül szolgálnak.

81.ábra. A 2. osztályos tanulók kész munkái. „Kozák Mamai”

„A kozák Mamai” című kép festése hagyományos akvarell technikával a 3. osztályban

A 3. osztályban tervezett alkotói munka témája – „A kozák Mamai” ábrázolása. A program és a tankönyv a *Lírai szereplők és legendás hősök művészeti utazása* témakörben ajánlja az ukrán történelem hőseinek bemutatását a művészet eszközeivel. *A kozákok nemzetsége örökké fennmarad* című Művészet órákon tanultakat szerettem volna kibővíteni ezzel a gyakorlati munkával. Az ének-zene és rajz órákon a gyerekek már megismerkedtek a kozákokkal, azok történelemben kiemelkedő vezetőivel. A festmények reprodukciói, a szobrászati alkotások, a domborművek, a dalok és a rajzfilmek szereplői által közelebb került hozzájuk az ukrán nép múltja és hősei.¹⁵¹

Az óra feladata – az ukrán népi hős, a kozák Mamai megismerése a népi kultúrán keresztül és ábrázolása hagyományos akvarell technikával.

A téma megvalósításához *2 Művészet órára* (45-45 percre) volt szükség.

Az óra célja:

- a tanulók ismereteinek kibővítése az ukrán kozákságról, bemutatni a nép szabadságszerető szellemének megtestesítőjét – a kozák Mamait;

¹⁵¹ Масол Л.М., Гайдамака О.В., Колотило О.М.: Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 2 класу з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти), 36-39.. oldal

- segíteni a tanulókat felismerni az ukrán népművészet jelentőségét a nemzeti kultúra fejlődésében;
- a gyerekek tanulják meg lerajzolni a kozák Mamait;
- kiválasztani a megfelelő eszközöket a kép elkészítéséhez, festéséhez;
- saját gondolatok kifejezése a műalkotásokkal való kommunikáció során;
- a figyelmesség, a megfigyelőképesség, a művészi ízlés, a szépérzék, a vizuális képzelőerő, a formaérzék fejlesztése;
- felkelteni a tanulók figyelmét és érdeklődését a hagyományok és történelem iránt;
- az ukrán népi kultúra és történelem iránti tiszteletre való nevelés.

Az órákon szerettem volna elmélyíteni a 3. osztályosok tudását az ukrán kozákságról, bemutatni annak megtestesítőjét a népművészetben. A népi kultúra fejlődésére hatással voltak az ismeretlen alkotók festményei, fafaragásai, iparművészetben használt mintái. A kozák Mamai ábrázolása a népművészetben kiemelkedő helyet foglal el, népszerűsége a mai napig töretlen. Ezért szerettem volna a gyerekeknek bemutatni az ukrán nép hőseit, a szabadságszeretet megtestesítőjét – a kozák Mamait. Ebben a témakörben a 3. osztályos tanulók a hősök megelevenítéséhez már dolgoztak színes ceruzával, filctollal, képkockákat készítettek a Guruljborsócska (Котигорошко) rajzfilmhős arcának hangulatváltozásairól, megrajzolták Oka, Grája és Tura alakját a „Kozákok” című rajzfilmsorozatból, a tankönyv kreatív feladatként ajánlotta egy vidám kozák ábrázolását só-liszt gyurma és guás festék segítségével. Megismerték a kozákokat a szobrok és festők képein.¹⁵² Én szerettem volna a népi festményekhez hasonlóan hagyományos akvarell technikát alkalmazni a kozák Mamai, a nép védőszentjének a megelevenítéséhez.

Az órákhoz szükséges eszközök: prezentáció a kozák Mamait ábrázoló népi képekkel, grafit ceruza, akvarell festék, ecsetek, filctoll, rajzlap, vizespohár, multimédiás eszközök, a tanító bemutató kompozíciója.

Az osztály rövid jellemzése: a Kaszonyi Arany János Líceum 3. osztályába 21 tanuló jár. A gyerekek nagyon érdeklődőek a történelem és a hősök iránt, szeretnek olvasni róluk vagy meghallgatni a tanító elmeséléseit, megfigyelőképességük és felfogóképességük jó, az osztályban a művészetek bármelyik ágához pozitívan állnak hozzá, az órákon nem tapasztalhatóak magaviseleti problémák. A kezűességük változó, a legtöbbnek a koruknak megfelelő, az órákon a munkafolyamatok végzése aktívan zajlik.

¹⁵² Масол Л.М., Гайдамака О.В., Колотило О.М.: Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 2 класу з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти, 32-39. oldal

A projekt megvalósításához előkészítő Művészet órára volt szükség. *Az óra célja:* tanulók ismereteinek bővítése az ukrán kozákok történetéből, bemutatni a népi hőst – a kozák Mamait, segíteni a tanulóknak abban, hogy felismerjék az ukrán népművészet jelentőségét a nemzeti kultúra fejlődésében, lerajzolni a kozák Mamait, kommunikáció a művészeti alkotások segítségével.

A feladat 2. része szintén Művészet óra keretein belül valósult meg. *Célja* – az egyéni kompozíciók megfestése hagyományos akvarell technikával, a kontúrok kiemelése, a képek bemutatása és elemzése, kiállítás megszervezése.

A foglalkozások menete

Az első Művészet órán gyerekek felelevenítették, mit tudnak a kozákságról. A gyerekekkel összesítettük, hogy milyen művészeti ágakban jelentek meg az ukrán nép hősei: festészet, szobrászat, népművészet, szépirodalom, filmek, rajzfilmek. A könyvekben, versekben, dalokban, festményeken és szobrászati alkotásokon, a rajzfilmek szereplőin keresztül már megismerték a gyerekek a kozákokat. A festmények közül a tanulók megemlítették a tankönyvben látható reprodukciót, amelyen a zaporozsjei kozákok levelet írnak a török szultánnak (Ilja Repin *A zaporozsjei kozákok levelet írnak IV. Mohamed szultánnak*). Majd összehasonlították a rajzfilmszereplőkkel és a szoborcsoportokkal a külső jellemvonásokat, elmondták, szerintük mennyire hasonlítanak Oka, Grája és Tura a képzőművészeti alkotásokon látható kozákokhoz.¹⁵³A gyerekek kiemelték, hogy a ruházat, a fegyverzet, a hajviselet és bajusz, a harci szellem ábrázolása minden alkotáson hasonló. Prezentáció segítségével bemutattam a tanulóknak, hogyan ábrázolták a népi festők kozák Mamait, megnézték a róla készült festmények reprodukcióit. Közben a gyerekek feladata az volt, hogy megfigyeljék a képeken milyen hasonlóságokat fedeznek fel.

Az óra második részében a kozák Mamai alakjának megrajzolása következett grafit ceruzával. Mivel a 3. osztályos tanulóknak már van gyakorlata az emberi alakok rajzolásában és festésében, ezért közösen fogalmaztuk meg a rajz elkészítésének folyamatát. Kiemeltük, hogy a kép szereplője a kozák Mamai, ezért

82.ábra. A tanító bemutató kompozíciója.
„Kozák Mamai”

¹⁵³ Масол Л.М., Гайдамака О.В., Колотило О.М.: Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 2 класу з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти, 36-38. oldal

öt az előtérben a középpontban kell majd elhelyezni. Felsorolták, hogy mi kerül majd még az előtérbe és a háttérbe.

A következő Művészet órán folytattuk a projekt megvalósítását – „*A kozák Mamai*” festése hagyományos akvarell technikával. A prezentáció segítségével felelevenítettük a kozák Mamiról tanultakat. A kép festése előtt újra megbeszéltük a népi festményeken látott színeket és árnyalatokat, mely színeket használták leggyakrabban Mamai ábrázolásakor, a képek sötét vagy világos tónusúak, realisztikus vagy meseszerű ábrázolási módot fedeztünk e fel a festményeken. Figyelmet fordítottunk a kozák Mamai öltözkékének a színezetére és díszítésére. Kiemeltük a reá jellemző felismerhető külső jegyeket – a fekete hosszú bajuszt és a fején a kozák hajviseletet. A gyakorlati munka folyamatát frontális munkaformában rögzítettük. Az irányított beszélgetés alatt hagytam, hogy a tanulók maguk állítsák fel a folyamatok sorrendjét. A kész munkák kiállítása után a tanulók megállapították az ők által készített alkotások és a népi festmények közötti hasonlóságokat, mint például a színhasználat, azok tónusai, a főhős környezete és eszközei. Összegeztük a munkafolyamatokat és elmondták, hogy a kontúrvonalak alkalmazása az akvarellal festett képeken még jobban kiemeli a szereplőket, a tárgyakat és a közeget.

83.ábra. A 3. osztályos tanulók kész munkái. „*Kozák Mamai*”

Reflexió. Megfigyelések és vélemények a foglalkozással kapcsolatban

A 3. osztályos tanulók az I. félévben megismerték a hősök, a hősiesség és bátorság ábrázolását a művészetben. Ehhez különböző művészeti ágak és technikák voltak segítségükül. Az általam tervezett kompozíció szinte a témák folytatásaként csatolható volt az osztály művészeti programjához. A gyerekek tudását új ismeretekkel gazdagítottam, kibővítettem jártasságukat

az ukrán népi kultúra és a kozákság, mint a szülőföldjüket védelmező szabad harcosok témákban. A tanulók meggyőződtek arról, hogy a művészet szoros kapcsolatban áll a történelemmel, rajta keresztül meg lehet ismerni az eseményeket és a hősokeket. A projektet prezentálással kezdtem. A bemutató alatt a harmadikosok figyelemmel hallgatták a beszámolómat a népi festményekről, a kozák Mamai személyéről. Megfigyelőkéességüknek köszönhetően felismerték a bemutatott reprodukciók, a fa farágások és iparművészeti tárgyak közös pontjait, a kozák Mamai alakjának jellegzetes vonásait. A gyerekek szerint, a népi hős a festményeken és tárgyakon bánatos arccal ül. Ezáltal a képek hangulata szomorú. Elmondtam nekik, hogy valóban ez volt a célja az ismeretlen festőknek, mivel a kozák Mamai szomorúan emlékszik vissza a kozákság dicső múltjára, amikor számos csatában bizonyították bátorságukat, a hazájuk iránti hűségüket. A képek és Mamai története felkeltette az érdeklődésüket. A kompozíció megvalósításán végig aktívan dolgoztak, igyekeztek betartani az utasításaimat. A ceruzarajz elkészítésénél a kozák Mamai ülő alakjának megrajzolása nehézségekbe ütközött, így azt lépésről lépésre bemutattam a táblán. Az egyszerű gömbölyű formák segítettek a hős alakjának megjelenítését a rajzlapon. A második Művészet órának a lényege maga a festés volt. A színek kiválasztásában nem volt szükség segítségre, mert a gyerekek a prezentáción látott képek alapján próbálták használni azokat. Akadtak olyan gyerekek, akik saját elképzelésük szerint használták a színárnyalatokat, nem pontosan úgy követték a munkafolyamatokat. De ez a végeredményre nem volt negatív hatással. A jó megfigyelőkéességüknek köszönhetően szinte minden rajzon felismerhetőek a kozák Mamai ivóedényei, sapkája, kardja, lándzsája és kürtje. A jobban rajzolók még a lovát is ábrázolták a képen. Meglepő volt számomra, milyen részletességgel emlékeztek a reprodukciókon látott elsődleges és másodlagos elemekre, színezetre, a kozák Mamai történelemmel való kapcsolatára. A gyerekek a gyakorlati munka során ügyeltek a rendezett munkaterületre, figyeltek egymásra és a tanító beszédére. Fegyelmezési problémák nem merültek fel, aktívan és odaadással dolgoztak.

Az 1-4. osztályokban levezetett foglalkozások általános bemutatása. Téma: „A magyar szabadságharcokhoz (Rákóczi szabadságharc és az 1848-as forradalom) kapcsolódó történelmi személyek ábrázolása a művészet eszközeivel”

Az „Új Ukrán Iskola” (HYIII) művészeti oktatásának programjában le van írva, hogy az alsó osztály tanulóinak meg kell ismerni más népek és nemzetek kulturális örökségét, művészetét, tisztelni kell azokat. A kisiskolások kulturális kompetenciájának fejlesztése több ágon zajlik, mégpedig más nemzetek hagyományainak és szülőföldünk művészetének a megismerése, befogadó és toleráns hozzáállás más népek művészete iránt. Továbbá az egész életen át tartó tanulás kompetenciája csak a kutatás, olvasás, a megismerés által alakítható ki a gyermekekben. Mindebben segítenek a művészeti oktatás tartalmi vonalai: a gyakorlati tevékenységek, a művészeti alkotások befogadás, értelmezése és előadása, kommunikáció a művészetben keresztül. Ez az oktatási ágazat a tevékenységen, a játékos formákon, az integráláson, a gyermek személyére orientált megközelítéseken alapszik.¹⁵⁴ Ennek fényében, a kárpátaljai magyar gyerekek az iskolákban az ukrán kultúrával és alkotásokkal párhuzamosan megismerkedhetnek a nemzeti hagyományokkal és a népművészettel is. Például, a 4. osztályos Művészet tankönyv *A gyermekeid vagyunk, Ukrajna!* című témakör lehetőséget ad a gyerekeknek arra, hogy vendégségbe utazzanak a szláv népekhez, a magyarokhoz, románokhoz és moldávokhoz, a krími tatárokhoz és a görögökhöz. Megismerik az Ukrajnában élő más nemzetek sokszínű művészi világát, hagyományait és kiemelkedő hőseit is.¹⁵⁵ Mivel integrált oktatásról beszélünk, ezért az ének-zene órákon tanulhatnak magyar népdalokat, gyermekdalokat és játékokat. A művészeti tevékenységeket a magyar olvasás óra témáihoz is lehet kapcsolni. A tanítónak lehetősége van ezeket a saját tantervébe beiktatni.

Minden nemzetnek megvannak a hétköznapiakból kiemelkedő ünnepnapjai. A márciusi hónap a magyar nemzet számára fontos, mivel március 15.-én megemlékeznek az 1848-1849-es forradalom kitörésének napjáról. Erről a történelmi eseményről, annak szereplőiről olvashatnak a gyerekek a Magyar nyelv és olvasás tankönyvben. Ének-zene órán népdalokat hallgathatnak és tanulhatnak. Célszerűtlen ki, hogy a Művészet órát integrálom a Magyar olvasás órával. Szerettem volna mind a négy alsó osztályban megvalósítani egy projektet, ami kapcsolódik ehhez az eseményhez, illetve jobban megismerjék a szereplőket, a szabadságharc hőseit. Az 1. osztályban tervezett foglalkozás – *Huszár portréjának ábrázolása applikáció segítségével*, aminek megalkotása egy Művészet órát igényel. A 2. osztályban tervezett

¹⁵⁴ Типова освітня програма для 1-2 класів, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 року № 743-22.

¹⁵⁵ Масол Л.М., Гайдамака О.В., Колотило О.М.: Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 2 класу з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти), 6-52. oldal

Művészet óra – *Kokárda rajzolása mértani alakzatok segítségével és annak festése pontozás technikával.* Továbbá kollázs készítése a kivágott kokárdákból. Ehhez szintén egy órára van szükség. A 3. osztályban a téma – színes ceruza rajz készítése „*Huszar a lovon*” címmel. A tervezett idő 45 perc, egy Művészet óra. A 4. osztályban kidolgozott projekt – *Kollázs készítése a magyar szabadságharcok (Rákóczi szabadságharc és az 1848-as forradalom) történelmi szereplőiről,* amihez két Művészet órára van szükség. A téma megvalósításához csoportmunkát terveztem: 1. csoport a Rákóczi szabadságharc szereplőit elevenítik majd meg, a 2. csoport pedig az 1848-1849-es szabadságharc ismert alakjaival fognak dolgozni. Megismerkednek a kurucokkal és labancokkal, a magyar huszárokkal és az osztrák császári katonákkal. Itt a feladat a hősök megrajzolása, kifestése hagyományos akvarell technikával, kivágása és kollázs készítése csoportonként. Minden osztály munkáiból kiállítást szervezünk, így emlékezve a magyar nemzeti ünnepre és a népi hősekre. Mind a négy osztályban a gyerekek Magyar olvasás órán szerzett ismereteire, az elolvasott történetekre és a megtanult versekre alapoztam.

Huszar ábrázolása applikáció segítségével az 1. osztályban

Az 1. osztályban levezetett Művészet óra témája - *Huszar portréjának ábrázolása applikáció segítségével.* A tankönyv témái közül be lehet csatolni a *Vidám utazás különböző színházakba és filmszínházakba* vagy a *Mesés elbeszélések* című foglalkozásokhoz. Ezek az órákon a gyerekek megismerkednek a rajzfilmek és a színházi darabok hőseivel, megformázzák őket gyurmából, applikációt vagy rajzot készítenek róluk, lefesthetik őket. Virtuálisan ellátogatnak egy bábszínházi előadásra, újbabokat tervezhetnek.¹⁵⁶ Március folyamán az 1. osztályosok hallhattak más hősekről is. Megismerkedtek több tavaszi versükkel, köztük Donászi Magda *Március 15.* című versével is. Megtudták, hogy a magyar nép számára a tavasz nemcsak a melegebb időt hozta el, hanem ez a hónap a szabadság hónapja is. Március 15-én megemlékeznek a forradalom és szabadságharc kitöréséről. A tanító bemutatta a gyerekeknek a bátor katonákat – a huszárokat. Így a Művészet óra gyakorlati feladatához adott volt a magyar népi hősnak, a huszárnak az ábrázolása.

Az óra feladata: huszar ábrázolása applikáció segítségével, színes ceruza vagy filctoll használata a kompozíció részleteinek befejezésekor, a biztonságos viselkedési és balesetvédelmi szabályok betartása az olló használata során. A kompozíció elkészítéséhez egy Művészet órára volt szükség (35 perc).

¹⁵⁶ Масол Л.М., Гайдамака О.В., Колотило О.М.: Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 1 класу з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти), 88-93. oldal

Az óra célja:

- A tanulók megismertetése a történelmi szereplővel – a huszárral, annak jellegzetes vonásaival, öltözetével, megfigyelni a színeket és formákat.
- A huszár portréjának elkészítése színes papírból applikáció segítségével.
- Fejleszteni a gyerekek kézügyességét, a megfigyelő- és finom motorikus képességét, a pontosságot a mérés és vágás során, a gondolkodásukat, az önállóságukat, a kreativitást, a kommunikációt, az együttműködést, a szépérzékét, a kulturális és társadalmi kompetenciákat.
- A történelmi hősök iránti érdeklődés felkeltése, a művészet és az olvasás iránti szeretetre való nevelés.

Ezen az órán fel akartam hívni a gyerekek figyelmét a művészet, a szépirodalom és történelem kapcsolatára. Be szerettem volna nekik mutatni, hogy nemcsak lerajzolni lehet egy történet vagy mese szereplőit, hanem applikáció segítségével is megtehetik azt. Ezzel fejlődött a művészi látásmódjuk, képzeletük is.

Az órákhoz szükséges eszközök: képek a huszárokról, rajzlap, színes papír, olló, ragasztó, vonalzó, mértani alakzatok, grafit és színes ceruza, filctoll, a tanító bemutató kompozíciója, multimédiás eszközök.

Az osztály rövid jellemzése: A Kaszonyi Arany János Líceum 1. osztálya 12 tanulóból áll. A tanulók szeretik a Művészet és Technika órákat, aktívan dolgoznak bármilyen alkotói feladat során. Az értelmi szintjüknek megfelelő mesék és történetek lekötik a figyelmüket, érdeklődve hallgatják azokat, ki tudják emelni a szöveg főhőseit. A képeket jól megfigyelik, meglátják a jellegzetes formákat, színeket, ábrázolni tudják a rajzaikon is. A csoport kézügyességének fejlődnie kell, néhány gyereken ez meglátszott a vágás során. A tanárral folyamatosan kommunikálnak a munkafolyamat végzése alatt, örömmel dolgoznak, büszkén mutatják be kompozíciójukat másoknak.

A foglalkozás menete

A szervezési rész után frontális beszélgetés folytattam az elsősökkel. Kíváncsi voltam arra, hogy vajon emlékeznek a Magyar olvasás órán tanult tavaszi versekre, a költőkre, a tavaszi ünnepekre. Elmondtam nekik, hogy a magyar nép egyik legnagyobb ünnepe a március 15-e, mert akkor kezdődött a szabadságharc. Ennek a harcnak megvoltak a maguk szereplői: a nép, a huszárok, Petőfi Sándor, a költő, akinek verseivel már találkoztak. Képeken bemutattam Petőfi

84.ábra. A tanító kész kompozíciója. „Huszár portréja”

Sándort és a huszárokat. A számítógépen megnéztünk néhány képet, rajzot, újbábot a huszárokról. A gyerekek megfigyelték és elemezték a huszárok, elemezték az öltözkét és csákóját, bajuszát. Bemutattam az általam készített kompozíciót, melynek formáit is színeit elemeztük. Az 1. osztályosoknak már vannak alapismereteik a mértani alakzatokról. Az óra gyakorlati részében ezeket a matematikai ismereteket használtuk fel méréskor és az elemek elkészítéséhez. Felismerték, hogy az arc és a csákó négyzet alakú, a kokárda három színű körből áll, a csákón található díszítő csík pedig téglalap formájú. A bajuszt sablon alapján rajzolták meg. A kész elemeket fokozatosan ragasztották fel, illesztették egymáshoz.

Reflexió. Megfigyelések és vélemények a foglalkozással kapcsolatban

Az 1. osztályos tanulók már ismerik az applikálás technikáját, a mesék, történetek hőseiről már készítettek rajzot, vagy gyurmafigurát. Az új ismeret, amit ezen a Művészeti órán kaptak az, hogyan készítsenek portrét mértani alakzatok és applikáció segítségével. Továbbá meg szerettem volna figyelni, hogy csak a mesék hőseire kíváncsiak a gyerekek, vagy a versekben olvasott történelmi szereplőkre, például a huszárokra is. A foglalkozás elején

85.ábra. A tanító magyarázata a 1.osztályban

bemutatott képek felkeltették a figyelmüket, nagyon érdekelte őket, hogyan néztek ki a huszárok, jól kiemelték az öltözkük, a sapkájuk és arcuk jellegzetes vonásait, színeit és formáit. Örömmel és aktívan dolgoztak egész órán, folyamatosan kommunikáltak a tanítóval. A munkafolyamatokkal lépésről lépésre együtt haladtunk, így minden gyereknek sikerült elkészíteni a kompozíciót. A mértani alakzatok felismerése, megrajzolása nem okozott problémát a gyerekeknek. Ami nehézség volt a számukra, az a bajusz megrajzolása, ezért sablont használtunk. Folyamatosan figyelni kellett az olló biztonságos használatára, a pontos vágási szélek kialakítására. Ebben még fejlődnie kell az osztály nagy részének. Minden folyamatnál figyelmeztettem a gyerekeket a színes papír gazdaságos felhasználására is. Az óra levezetése előtt átgondoltam a munkafolyamatok levezetését. Úgy döntöttem, hogy nem azt az

utat választom, amikor minden elemet kivágunk a huszár portréjának ábrázolásához, majd következzen a tervezés és a felragasztás. Az applikáció elkészítésének ez a módja számukra még nehéz, a sok elem összegyűjtése majd illesztések betartása a tanulók zömének gondot okozna. Az elsősök nehezebben tudnak rendet tartani a munkasztalon, így az elemek összekeverednének a színes papírdarabokkal. Az óra végén látott kész munkák meggyőztek arról, jó módszert választottam azzal, hogy közösen lépésről lépésre haladtunk mind a rajzolás, vágás és ragasztás estében. Mindenyerek büszkén mutatta be alkotását és úgy nyilatkoztak, hogy további hasonló applikációt szeretnének készíteni.

86.ábra. Az 1. osztályos tanulók kész munkái. „Huszár portréjának ábrázolása”

Kokárda rajzolása mértani alakzatok segítségével és annak festése pontozás technikával a 2. osztályban. Kollázs készítése kokárdákból

A 2. osztályban levezetett Művészet óra témája - *Kokárda rajzolása mértani alakzatok segítségével és annak festése pontozás technikával*. A gyerekek már ismerik a tavaszhoz kapcsolódó ünnepeket, Magyar olvasás órán hallottak és olvastak Petőfi Sándorról és a magyar szabadságharcról. A március 15-e közeledtével az iskola falain belül is találkoztak az ünnephez kapcsolódó kiállítással, ahol a forradalmi jelképek és szereplők voltak láthatóak. Felkeltette érdeklődésüket a kokárda, hogy miért nem hagyományos módon ábrázolták a zászlót. Ezért választottam a Művészet óra témájául a kokárda rajzolását és festését. Elgondolkodtam, milyen technikát is alkalmazzunk. A gyerekek már ismerik a hagyományos akvarellal való festést, az ujjakkal és tenyérrel való festést, a foltok szétfúvásával és a fröcsköléses módszerrel is dolgoztak már. Számukra a pontozás technika még ismeretlen, így ezzel az új festési eljárással is szerettem volna megismertetni őket.

Az óra feladata: kokárda rajzolása mértani alakzatokkal, annak kifestése pontozás módszerével, a kokárda kivágása és kollázs készítése.

Az óra célja:

- röviden megismertetni a tanulókat a kokárda történetével, melyik történelmi eseményhez kapcsolódik,
- kokárda megrajzolása mértani alakzatok segítségével és kifestése pontozásos technikával,
- a kész munkák kivágása és kollázs készítése,
- fejleszteni a kézügyességet, a pontos és precíz munkát, a kreativitást, a szépérzékét, a művészi látásmódot, a gondolkodást, a csoportban való munkát,
- az iskolai környezet díszítése,
- történelmi események iránti érdeklődés felkeltése, a nemzeti kultúra tisztelete.

Az órához szükséges eszközök: rajzfüzet, grafit ceruza, vízfesték, vizes pohár, fültisztító pálcika, mértani alakzatok, olló, blutack gyúrható ragasztó, a tanító kész kompozíciója, képek a szemléltetéshez.

A foglalkozás menete

A 2. osztályban szintén frontális beszélgetés zajlott arról, hogy milyen tavaszi ünnepekről olvastak a Magyar olvasás órán, illetve találkoztak e az iskola folyosóin az olvasottakhoz kapcsolódó kiállítással vagy képekkel. A gyerekek egymás után mondták el, hogy Petőfi Sándorral és kokárdákkal találkoztak az olvasási munkatankönyvben és a főépület folyosóján. Elmondták, hogy tanítójukkal beszéltek a március 15-ei ünnepről, a szabadságharc kitöréséről.

Az óra további részében képeken bemutattam Petőfit és a márciusi ifjakat, akik ezen a napon kokárdát viseltek. Ismertettem a gyerekekkel a kokárda történetét és a színek jelentését.

Az általam készített kokárdát közelebbről mutattam meg a gyerekeknek. Felfedezték, nem hagyományos ecsetvonásokkal van kifestve, hanem sűrűn egymás mellé festett pontokkal. Ismertettem velük, hogy ezt pontozásos vagy pöttyözéses módszernek hívják. Ők már több technikát alkalmaztak az alkotási folyamatok során. Nagyon kíváncsiak voltak erre az új technikára is. A kokárda megrajzolása előtt elemeire bontottuk azt. Felfedezték, milyen mértani alakzatok szükségesek a kokárda ábrázolásához. A matematika órán használt mértani alakzatokat és vonalzót használtunk a kokárda megrajzolásához. A munkafolyamatok során a tanulók maguk választották ki, mely alakzatok lesznek a legmegfelelőbbek. Elmagyaráztam és bemutattam a pontozásos

87. ábra. A tanító bemutató kompozíciója. „Kokárda”

festési módszert, amihez fültisztító pálcikát használtunk. Precíz munkára volt szükség, ügyelni kellett arra, hogy a vonalakon belül maradjanak, szorosan egymás mellé kerüljenek a pontok, elegendő festék legyen feloldva. A kész munkák száradása után körbe vágtuk a kokárdákat. A tanulók azt hitték, hogy ki fogják tűzni a mellükre azokat.

88. ábra. Az órán használt segédeszközök.

Elmondtam nekik, az óra további feladata, hogy méltóképpen fogadjuk az ünnepet, ezért

feldíszítjük az osztályterem melletti folyosót. A kis kokárdákból a falra kirakunk egy nagyot. Az ötlet megtetszett a gyerekeknek. Először a tervezéssel foglalkoztunk, majd minden gyerek felhelyezte a falra a saját kicsi kokárdáját. A másodikosoknak nagyon tetszett a kész kollázs, büszkék voltak magukra. Az óra végén összegeztük a munkánkat, mi újat tanultunk a történelmi események jelképeiről és a festési módokról.

89. ábra. A 2. osztályos tanulók munkáinak kiállítása. „Kokárda”

Reflexió. Megfigyelések és vélemények a foglalkozással kapcsolatban

A 2. osztályos tanulók már tájékozottabbak voltak a március 15-ei ünneppel kapcsolatban, mint az elsősök. Az értelmi szintjük és megfigyelőképességük is nagyobb, ezért az őik figyelmét és érdeklődését felkeltette az iskola főépületében megrendezett kiállítás képei, iskolatársaik munkái. Amikor felvettem a Művészet óra témáját, azonnal lelkesedve várták, hogy ők is készíthessenek hasonló kiállítást. Az óra folyamán koncentráltan, ügyesen dolgoztak. Figyeltek a tanító beszédére, magyarázatára, a bemutatott képekre, elemeire tudták bontani a kokárdát, megnevezték a mértani alakzatokat, amelyek segítségével szolgálnak az alkotás folyamán. A mértani alakzatokkal percek alatt megrajzolták a kokárdát, megkönnyítette a munkájukat ez a

rajzolási mód. Azért választottam a mértani testekkel való munkát, mert ebben a gyerekeknek már van tapasztalatuk a Matematika és a Művészet órai tevékenységek során. Továbbá a fő hangsúlyt a pontozásos festési technika elsajátítására szerettem volna fektetni. Megfigyeltem azt, hogy ehhez a módszerhez csak az akvarell és a guás festék alkalmazható, mivel azok erősebb színű nyomot hagytak alapon. Eleinte nem sikerült olyan szépen azok munkái, aki sok vizet használtak a festék feloldásakor. A fültisztító pálcikákat többször le kellett cserélni, mert a vatta nagyon átázott. Voltak kísérletező tanulók is, akik leszedték a pálcikákról a vattát, hogy kisebb pontokkal dolgozhassanak. Két tanuló pedig kipróbálta, hogyan lehet az ecset másik végével festeni. A próbálkozások sikerrel jártak. Időt kellett szánni a munkák száradására, kivágására is. Az olló használatánál betartották a pontos és precíz vágási széleket, fegyelmezetten dolgoztak, betartották a balesetvédelmi szabályokat. A kollázs készítése maga a munkák kiállítása volt, csak más formában. Ezt az óra utáni szünetben sikerült megvalósítani. Itt csoportban dolgoztak a gyerekek: a kokárda felső részén az egyik csapat, a másik pedig az alsó rész kialakításán. A felragasztáshoz blutack gyúrható ragasztót használtunk. A pontozásos festési technika és témaválasztás nagyon tetszett gyerekeknek. Úgy vélem, hogy a tanulók megértették, hogy a történelmi eseményeket és a hozzá tartozó jelképeket be tudják mutatni a saját alkotásaikon keresztül.

Ez bizonyítja a tanulók munkája, lelkesedése, öröme az óra után. A kiállítás megszervezéséhez az 1. osztályos tanulók is csatlakozni szerettek volna, így az ő munkájukból is néhány felkerült a kokárdák mellé a falra.

90. ábra. Az 1. és 2. osztály közös kiállítása.

Színes ceruza rajz készítése a 3. osztályban „Huszár a lovon” címmel

A 3. osztályban levezetett Művészet óra témája – „Huszár a lovon”, amelynek kifestéséhez színes ceruzát kell majd használni a gyerekeknek. Ez a korosztály a tanév során már több kompozíciót is készített a történelmi és népi hősekről. Festés hagyományos akvarell technikával, színes ceruzával, gyurmázás, portré készítés – ez mind szerepelt már a gyakorlati tevékenységek alatt. Tanulmányozták a szobrokat, domborműveket, festményeket, amelyek segítségükre voltak az alkotási folyamat során. A hőseket ábrázolták meseszerűen és realiztikusan is. A 3. osztályban a tanulóknak már tudni kell saját elképzelés alapján is megrajzolni a hőseket, legyen az kitalált, vagy akiről olvastak egy szépirodalmi művet. Az általam kiválasztott témát a Magyar olvasás órán tanultakhoz kapcsoltam. A *Tavaszi ünnepeink* témakörben a harmadikosok olvastak a március 15-ei ünnepről, annak szereplőiről, verset és népdalt is tanultak róluk.¹⁵⁷ Így az olvasottak alapján a gyerekeknek már volt elképzelésük a huszárokról, a szabadságharc hőseiről.

Az óra feladata: a „Huszár a lovon” című kép rajzolása és kifestése színes ceruzával, ember és állat ábrázolása mozgás közben.

Az óra célja:

- megismertetni a tanulókat a magyar szabadságharc katonáival – a huszárokkal,
- egyszerű kép megrajzolása olvasott művek alapján és elképzelés szerint,
- huszár rajzolása a lovon és kifestése színes ceruzával, a satírozás és összemosás technikák megismerése és alkalmazása színezéskor, kontúrok kiemelése,
- fejleszteni a rajzolási készséget, a készségességet, a színezés technikáját, a képzeletet, a kreativitást, a gondolkodást, a megfigyelőképességet, a szépérzékét, a térbeli látásmódot, a kommunikációt az alkotások segítségével,
- az olvasás iránti szeretetre, a nemzeti ünnepek és hősök iránti tiszteletre való nevelés.

Az órához használt eszközök: rajzlap, grafit és színes ceruza, filctoll, sablon a ló megrajzolásához, képek a huszárokról, a tanító bemutató kompozíciója, multimédiás eszközök.

Mivel a harmadikosok szeretnek olvasni és rajzot készíteni a történetekhez, mesékhez, ezért a Magyar olvasás és Művészet órai tevékenységet vontam össze. Emlékeztük jó, így nyugodtan alapozhattam az elmúlt olvasás órákon tanultakra. Az órán rá szerettem volna vezetni a gyerekeket arra, hogy a művészet, a szépirodalom vagy a népköltészet szoros kapcsolatban állnak egymással. A rajz elkészítéséhez egy Művészet óra (45 perc) elegendő volt.

¹⁵⁷ Lator-Perduk Ilona, Perduk János: Magyar nyelv és olvasókönyv. Tankönyv a magyar oktatási nyelvű általános középfokú tanintézetek 3. osztálya számára (két részben), II. rész, 91-93. oldal.

A foglalkozás menete

A 3. osztályban levezetett foglalkozás elején beszélgettünk arról, mit olvastak a közelgő márciusi ünnepről a Magyar olvasás órákon. A tanulók elmondták néhány mondatban, mit tudnak a március 15-ei ünnepről, kik voltak azok, akik vezették a szabadságharcot, kiknek a nevére emlékeznek. Meghallgattuk a *Megütik a dobot* című népdalt, amelynek szövegével már megismerkedtek az olvasás órán. Ebben a nótában utalnak a harcba induló katonákra, huszárokra, akikről képeket néztünk meg. A tanulók megfigyelték a huszárok öltözetét, annak színezetét. Megállapították, hogy a huszárok lovas katonák voltak.

91. ábra. A tanító bemutató kompozíciója.

„Huszár a lovon”

A gyakorlati rész elején bemutattam az általam készített rajzot. Felhívtam a tanulók figyelmét arra, hogy az óra célja között a saját elképzeléseik megvalósítása is szerepel, illetve a lap teljes felületét fel kell használni a rajzolás közben. Közösen felállítottuk a munka menetét. A legfontosabb a történelmi szereplő elhelyezése a térben, jellegzetes vonásainak, a ruházat színezetének megtartása volt. Az állat ábrázolásában sablont is lehetett használni azoknak a tanulóknak, akiknek a kez ügyessége kevésbé fejlett. A környezet kifestésekor emlékeztettem a harmadikosokat a satírozás módszerére, amivel egyenletesebben tudják felvinni a ceruza vonalait a lap nagyobb felületeire. A kész munkákat az osztályterem melletti folyosó falán helyeztük el. A harmadikosok örömmel mutatták be egymásnak és kisiskolás társaiknak saját munkájukat.

92. ábra. A 3. osztályos tanulók kész munkái. „Huszár a lovon”

Reflexió. Megfigyelések és vélemények a foglalkozással kapcsolatban

A 3. osztályos tanulók már foglalkoztak a hősök megjelenítésével. A téma megbeszélésekor azonnal felvetették, hogy van hasonlóság az ukrán kozák Mamai és a magyar huszár között. Mind a két történelmi szereplő a népe szabadságáért harcolt, lovas katonák voltak, külsejükben pedig a hosszú bajusz is közös pont. Arra is emlékeztek, hogy a kozák Mamai bajsza lefelé ívelt, de a képeken látható huszáré pedig felfelé. Többször rajzoltak már emberi figurát és állatot külön-külön, de a mai óra feladata számukra új volt. A hős ábrázolása a lován, továbbá megpróbálni a mozgást is megjeleníteni, nem volt egyszerű. Ezért is használhattak sablont a mozgó állat lerajzolásához. Ez megkönnyítette azok munkáját, akiknek a kezűgyessége fejletlenebb. A sablon használata azért is volt jó elképzelés, mert így a gyerekek bátrabban álltak neki a kompozíció elkészítéséhez, önbizalmat adott nekik, végül örültek, hogy az ők rajzaikról mások is pozitívan beszéltek. A munkafolyamatok lépéseit betartották, ha kérdésük volt, nemcsak hozzám fordultak bizalommal, hanem az osztálytársakhoz is. A ceruzarajz készítésekor igyekeztek betartani az előtér és háttér arányait, a perspektíva szabályait. Színezéskor bemutattam nekik, hogyan kell egyneművé varázsolni a ceruza vonalait, a sátirozás módszerével kevesen volta tisztában. Majd ezt lehetett fokozni azzal, hogy összemossuk a vonalakat egy papírdarabbal. Ezek a technikák tetszettek a gyerekeknek, mert szebbé tették a vonalak vezetését a rajzon. Fejlődött a szépérzékük, a kezűgyességük és a finom motorikájuk is. A gyerekek számára bebizonyosodott, hogy szoros kapcsolat van a képzőművészet, az irodalom, a népzene, népköltészet között. Általuk meg lehet ismerni a történelmi eseményeket és a hősöket. Az óra végén mindenki örömmel mutatta be a rajzát és kiállítást rendeztünk belőlük. A szünetben az iskola folyosójának falán helyeztük el a képeket, így tovább

gazdagították a
harmadikosok a
március 15-re
szervezett 1-4.
osztályos tanulók
alkotásainak
bemutatóját.

93.ábra. Az 1-3. osztályos tanulók kiállítása az iskola épületében

Kollázs készítése a magyar szabadságharcok (Rákóczi szabadságharc és az 1848-as forradalom) történelmi szereplőiről a 4. osztályban

A foglalkozás terve

A 4. osztályos tanulók a Művészet órákon már ki tudják választani a kompozíciókhoz szükséges anyagokat és eszközöket, technikákat. A tanév során különböző alkotásokat készítenek papírból, természetes anyagokból, gyurmából. Ismert számukra a csendélet, a portré, a tájkép, a hétköznapi jelenetek, az állatábrázolás, az irodalmi művek szereplőinek megjelenítése. Síkon és térben is tudnak sokrétű kompozíciót összeállítani a különböző festészeti vagy más technikákkal.¹⁵⁸ Ennek tudatában választottam a projekt témáját és a kivitelezéshez felhasznált technikákat.

A 4. osztályban megtervezett művészeti projekt – *Kollázs készítése a magyar szabadságharcok (Rákóczi szabadságharc és az 1848-as forradalom) történelmi szereplőiről*. A megvalósításához két Művészet órán keresztül dolgoztak a gyerekek. A Magyar olvasás órák *Emlékezzünk régiekről* című témakör szövegei és versei a magyar nép hőseit és a szabadságért vívott harcát mutatták be a negyedikeseknek. Részletesebben megismerkedtek a munkácsi vár védőivel, II. Rákóczi Ferencsel, a turulmadár legendájával, a márciusi ifjakkal és az akkori történésekkel.¹⁵⁹ Ezeket az eseményeket és a szereplőket szerettem volna közelebb hozni a gyerekekhez, hogy jobban elképzeljék és maguk előtt lássák az akkori időket. A történelmi szereplők kollázsának elkészítéséhez csoportokat alakítottunk ki. A tanulóknak nemcsak a magyar népi hősokeket kellett ábrázolni, hanem az ellenséges tábor is.

Az órák feladata: a szabadságharcok hőseinek és az ellenség képviselőinek megrajzolása, kifestése hagyományos akvarell technikával, kivágása és kollázs készítése csoportonként.

A projekt célja:

- a magyar szabadságharcok jellegzetes szereplőinek mélyebb megismerése és ábrázolása, megkülönböztetése, csoportosítása korok szerint,
- a korok katonai ruházatának megfigyelése és megjelenítése,
- a történelmi szereplők portréjának elkészítése hagyományos akvarell technikával vagy színes ceruzával,
- az alakok portréjának kivágása és kollázs készítése korok és ellenséges táborok szereplői szerint,

¹⁵⁸ Типова освітня програма для 3-4 класів, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 року № 743-22.

¹⁵⁹ Lator-Perduk Ilona, Perduk János: Magyar nyelv és olvasókönyv. Tankönyv a magyar oktatási nyelvű általános középfokú tanintézetek 4. osztálya számára (két részben), II. rész, 79-96. oldal.

- a történelmi események és szereplők bemutatása kollázs segítségével,
- a történelmi zászlók megfigyelése és ábrázolása a kollázson,
- csoportban való munka, az együttműködés fejlesztése,
- a kézügyesség, a rajzolási készség, a megfigyelőképesség, az emlékezet, a gondolkodás, a képzelet, a szépérzék, a kommunikációs képesség fejlesztése,
- feltárni a történelem, a szépirodalom és a művészet közötti kapcsolatot,
- a történelmi hősök iránti tiszteletre való nevelés, az alkotásra való ösztönzés.

Az órához szükséges eszközök: rajzlap, A3-as lapok, grafit ceruza, színes ceruza, akvarell festék, ecset, vizes pohár, vonalzó, olló, ragasztó, blutack gyúrható ragasztó a történelmi szereplőket ábrázoló képek.

Az osztály jellemzése: A Kaszonyi Arany János Líceum 4. osztálya 29 tanulóból áll. A csoporton belül vannak nagyon jó kézügyességgel rendelkező gyerekek, egy része ebben fejlesztésre szorul. Felfogó képességük jó, be tudják fogadni a látottakat és olvasottakat, képzeletük fejlett. A tanító beszédét figyelemmel követeik és vissza tudják adni saját szavaikkal, kommunikációs képességük jó. Érdeklődnek a történelmi események és a szereplők iránt, szívesen rajzolnak képet róluk. Az alkotás öröme minden gyereknél megfigyelhető.

A projekt két Művészet órára volt tervezve. *Az első óra célja és feladatai:* megismételni a magyar szabadságharcok hőseiről tanultakat, elmélyíteni az újabb információkkal, megfigyelések végzése a bemutatott szemléltetőkön, az alkotói csoportok kialakítása, a csoportmunka feladatainak kiosztása, a történelmi szereplők alakjának megrajzolása, a színezés elkezdése. *A második Művészet óra célja és feladatai:* csoportmunka folytatása, a történelmi alakok kifestése, kivágása száradás után, a kollázs háttérének elkészítése – a szabadságharcok zászlóinak (ellenálló felek) megrajzolása és színezése, az alakok portréjának felragasztása korok és táborok szerint, kiállítás szervezése.

A projekt során a gyerekeknek bemutatom a kurucokat és labancokat, a magyar huszárokat és az osztrák császári katonákat és a harcok vezető személyiségeit. A negyedikesek feladata először is a tudásuk felidézése, mit tudtak meg Magyar olvasás órán a szabadságharcok vezetőiről és az eseményekről. Majd a csoportoknak meg kell rajzolni a hősök

94. ábra. A 4.osztályos tanulók ismerkedése a történelmi szereplőkkel

portróját, kifesteni hagyományos akvarell technikával, kivágni és kollázs készíteni. A kompozícióhoz nem teljes alakos ábrázolást képzeltem el.

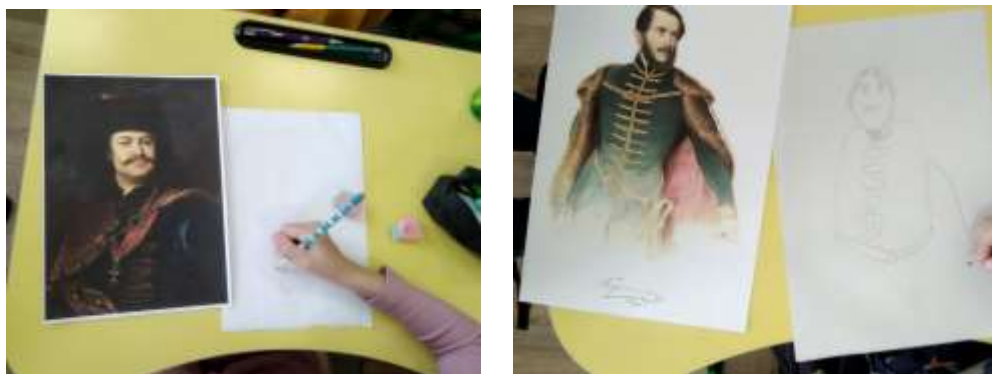
Az első Művészet óra menete

A gyerekek a Magyar olvasás órákon Krúdy Gyula *Március 15-e és Petőfi*, Illyés Gyula *Petőfi halása*, Petőfi Sándor *Nemzeti dal* és a *Csatadal* című művekkel ismerkedtek meg. Elmondták, hogy miért számít nagy ünnepnek ez a nap a magyarok számára, kik voltak a márciusi ifjak, mi történt azon a napon a Múzeum kertben és mit tudtak meg a forradalom további eseményeiről. Feltettem a kérdést nekik, kit ismernek még a márciusi ifjakon kívül, akik a magyarok szabadságáért küzdött. A negyedikesek visszaemlékeztek II. Rákóczi Ferencre, akiről R. Várkonyi Ágnes *A szabadulás* című történetében olvastak.¹⁶⁰ A beszélgetés után felhívtam a figyelmüket arra, hogy II. Rákóczi Ferenc és Petőfi és társai különböző korokban harcoltak a nép szabadságáért, mások voltak az ellenségeik is, másként nevezték a harcoló katonákat is. Képek segítségével bemutattam nekik a Rákóczit és a mellett harcoló kurucokat, majd az ellenséges poroszokat. Megfigyelték a két tábor katonáinak és a vezetőiknek a ruházatát, a viselet és a hadi zászlók színeit, felfedezték a jellegzetességeiket. A továbbiakban szemléltettem a március 15-ei forradalom és szabadságharc főbb alakjait – Petőfi Sándort, Kossuth Lajost, Batthyányi Lajost és a magyar huszárokat. Majd az osztrák császári vezért és a katonákat ismerték meg a képek segítségével. Elemeztük a ruházatukat, a hasonlóságokat és a különbségeket, a csapatzászlók színeit.

A negyedikes tanulóknak saját elképzelés és tervezés alapján már tudni kell megalkotni egy kompozíciót, így az ajánlottam nekik, hogy közösen állítsuk fel a projekt kivitelezésének a tervét. Az elméleti tudás megszerzése után az első feladat a csoportmunka megszervezése volt. A csoportokat történelmi korok szerint alakítottunk ki: *1. csoport* a Rákóczi szabadságharc szereplőivel dolgoztak, a *2. csoport* pedig az 1848-1849-es szabadságharc ismert alakjaival. Mindkét csoportban alcsoportokat is szerveztünk: azok, akik a magyar hősokeket rajzolják le, és azok, akik az ellenséges tábor képviselőit fogják ábrázolni. Fontos volt, hogy a táblán mindkét történelmi korszak szereplői egész idő alatt fent maradtak, hogy a korhű ruházatot, fejfedőket, kalapokat, csákókat megfelelően tudják a tanulók ábrázolni. Előzőleg a gyerekek megfigyelték, hogy mennyit változott a magyar népi hősök külseje és viselete a századok során. Ezt bele vitték a rajzokba is. Az óra befejező részében a tanulók összegezték az új ismereteiket ezekről a

¹⁶⁰ Lator-Perduk Ilona, Perduk János: Magyar nyelv és olvasókönyv. Tankönyv a magyar oktatási nyelvű általános középfokú tanintézetek 4. osztálya számára (két részben), II. rész, 86-96. oldal.

történelmi szereplőkről, korokról. Megbeszéltük, hogy a következő Művészet órán folytatjuk a munkát a portrék kifestésével.

95. ábra. A történelmi szereplők alakjának ábrázolása a rajzlapon

A második Művészet óra menete

A második Művészet óra szervezési része után fontosnak tartottam, hogy újra bemutassam a képeket, amelyeken korhű ruházatban láthatóak a két szabadságharc résztvevői és vezetői. Megfigyeltük a ruhák és sapkák színeit, formáit és díszítéseit. Az óra gyakorlati részét a munkafolyamatok megbeszélésével kezdtük: a ceruzarajzok kifestése, száradás után az alakok kontúrvonalainak megrajzolása, a figurák kivágása, a zászlók megrajzolása és színezése ceruzával, a kollázs megtervezése csoportok szerint, a történelmi szereplők felragasztása az A3-as lapokra, a kiállítás bemutatása. Az óra a tanulók gyakorlati tevékenységével folytatódott. A gyerekek maguk választották ki, hogy vízfestékekkel vagy színes ceruzával fogják kifesteni a portrékat. Mielőtt a kontúrvonalakat meghúzták volna a gyerekek, várni kellett a munkák száradására. Ez idő alatt meg kellett rajzolni a kollázsok háttérét.

96. ábra. A kollázsok háttérének megrajzolása és színezése csoportok szerint

Négy kompozíciót képzeltünk el: a Rákóczi Ferenc által vezetett magyar kuruc katonák és a velük szemben álló labancokat ábrázoló kollázsok, majd a március 15-ei forradalom vezetői a huszárokkal és az ellenük harcoló osztrák császári katonák kompozícióit. Háttérnek a koroknak és a szemben álló feleknek megfelelő harci zászlókat festették fel a gyerekek a

nagyméretű lapokra. Mindkét csoport kapott 2-2 darab A3-as rajzlapot. A csoportokon belüli elosztás szerint rajzolták meg a zászlók formáit és színes ceruzával közösen kifestették azokat. Megbeszéltük, hogy milyen sorrendben fogják a csoporttagok elkészíteni a kollázsukat. Először elkészült a Rákóczi Ferenc által vezetett szabadságharc szereplőinek a kompozíciója, majd az ellenfelé – a labancoké. Utána a 2. csoport tagjai ragasztották fel az 1848-1849-es forradalom vezetőinek figuráit és a huszárokat. Végül az osztrák császári katonák kerültek fel a helyükre. Így megvalósult a közösen eltervezett projekt, az osztályterem falán méltó helyet kaptak a magyarság két szabadságharcának szereplői. Az óra végén minden csoport büszkén mutatta be saját kompozícióját és néhány szóval jellemezte a figurákat és a történéseket.

97. ábra. Az 1. csoport kollázsai – *A Rákóczi szabadságharc szereplő*

98. ábra. A 2. csoport kollázsai – *Az 1848-1849-es forradalom történelmi alakjai*

Reflexió. Megfigyelések és vélemények a foglalkozással kapcsolatban

A 4. osztályban megtervezett projekt nagyon tetszett a gyerekeknek. Elsősorban azért, mert szeretik a mesék, történetek, mondák szereplőit lerajzolni. A történelmi eseményekről olvasottak megragadták a fantáziájukat, így örömmel fogadták az ötletet – a szabadságharc jellegzetes szereplőinek megelevenítését a kollázsokon. Másodsorban, közösen tervezhették meg a munkafolyamatokat, önállóan alakították ki a két nagy csoportban a magyar szabadságharcosokat és az ellenfeleiket ábrázoló kisebb csapatokat. Érdekes volt számukra a korabeli katonai egyenruhák megfigyelése és annak megjelenítése. A ruhák jellegzetességeinek

megragadása fontos volt a történelmi személyek ábrázolásánál. Ez segített abban is, hogy megkülönböztessék egymástól az ellenálló feleket. Felfigyeltek arra, hogy hasonló formájú csákót viseltek a fejükön a magyar huszárok és a császári katonák, csak a színezete és díszítése volt más. Újdonság volt számukra a szabadságharcokban használt magyar illetve ellenséges zászlók formája és színezete. Mindezek tanulmányozása gazdagította a gyerekek tudását, fejlesztette a kommunikációs készségüket az olvasottak, látottak és a művészeti alkotásokon keresztül. A projekt kivitelezéséhez szükség volt változatos feladatokra és technikák alkalmazására. Ezek szintén érdekessé tették az alkotói munkát. A portré megrajzolása, színezése, kivágása, a kollázs önálló megtervezése nem okozott nekik gondot. A csoporton belül folyamatosan kommunikáltak, együtt tudtak dolgozni. Az órák alatt aktívan végezték a munkafolyamatokat, segítettek egymásnak az adott szereplő hű megrajzolásában és kifestésében. Figyelmet fordítottak a jellegzetes arcvonásokra, bajusz és hajviseletre. Különösen a szabadságharcok vezetőit szerették volna hitelesen ábrázolni, hogy bárki, aki megnézi ezeket a kollázsokat, azonnal felismerje a kort és a történelem ismert szereplőit. Ezeknek a portréknak az elkészítését a jó kezűgyességgel rendelkező tanulók vállalták a csoportokon belül.

99.ábra. A 4. osztályos tanulók csoportmunkájának kiállítása. *„A magyar szabadságharcok (Rákóczi szabadságharc és az 1848-as forradalom) történelmi szereplői”*

A foglalkozások összefoglalása

Az alsó osztályokban két történelemhez kapcsolódó témakörben dolgoztam, amelynek során hat projekt valósult meg. Az első témakörben az ukrán népi hős, a kozák Mamai alakját ismerték meg és formázták meg a 2. és 3. osztályos tanulók applikáció és hagyományos akvarell festés technikákkal. Mindkét osztály Művészet programjában és a tankönyvben is megtalálható ennek a hősnek az alakja, része az ukrán népművészet megismerésének az iskolai órákon belül. Véleményem szerint, a gyerekek nagyon tetszett a kozák Mamairól szóló bemutató és a tervezett kompozíciók elkészítése. Megismerték az ukrán népi kultúra egyik kiemelkedő alakját, felkeltettem érdeklődésüket az ukrán kozákok történelmi szerepe iránt. Ezen a két Művészet órán fejlődött a kéz ügyességük, festészeti technikájuk, művészi látásmódjuk. Érdekesnek találom azt, hogy a gyerekek bár megállapították a népi festmények szomorú hangulatát, de legtöbbször vidám kozák Mamait ábrázolt az applikáción és a festett képeken. Megvalósult a saját gondolatok, érzelmek kifejezése a művészeti alkotásokon keresztül. Örültek annak, hogy sikerült ábrázolni az ukrán népi hőst, a kozák Mamait. Tréfásan megjegyezték, hogy Mamai képei ezentúl őket és az iskolát is védelmezni fogja.

A másik témakörben a Rákóczi szabadságharc és az 1848-as forradalom szereplőinek megjelenítésekor a gyerekek tudására, az integrált oktatási formára, a Magyar olvasás órán tanultakra támaszkodtam. Az 1-3. osztályokban a március 15-ei forradalom és szabadságharchoz kapcsolódó eseményekhez készítették a gyerekek a kompozíciókat. Az 1. osztályosok megjelenítették a magyar huszár portréját applikáció segítségével. A 2. osztályosok kokárdát, a forradalom jelképét festette meg számukra új pontozás technikával, majd kollázsot készítettek belőle. A 3. osztály szintén huszár ábrázolásával foglalkozott, de a hőst lovon rajzolták meg. Itt a kompozíció összetettségét az állat és a történelmi személy ábrázolása mozgás közben jelentette. A 4. osztályos tanulók által véghezvitt projekt két órát ölelt fel, amelyek alatt a Rákóczi szabadságharcban és a március 15-ei forradalomban résztvevő szereplők portréjából készítették a gyerekek kollázsokat. Ennek a korcsoportnak a fejlettségi szintje megengedte azt, hogy egy ilyen sokirányú, nagyobb és többalakos kompozíciót készítsenek el. Azért választottam ezeket a technikákat az adott osztályokban, mert figyelembe vettem a gyerekek életkori sajátosságait, ügyességét, felkészültségét, alaptudását a technikák alkalmazásából, illetve a befogadó képességüket az új információk és alkotási módszerek alkalmazásához. Minden osztály csatlakozott az iskola tereinek feldíszítéséhez, a március 15-ei ünnep méltó fogadásához. Mivel a 2. és a 3. osztályos tanulók foglalkoztak a magyar és az ukrán hősökkel is, ők párhuzamot vontak a két nemzet történelmi szereplői között. Felismerték, hogy a kozák Mamai és a magyar huszárok a népük szabadságáért

harcoltak, akiknek emlékét a mai napig tisztelik és őrzik. Megtudták, hogy minden kornak meg voltak a maguk hősei, el tudták őket helyezni időben és térben.

Az egyéni és a csoportmunka alatt a gyerekek aktívan és ügyesen dolgoztak, folyamatosan kommunikáltak egymással és a tanárral, saját ötleteiket is bevitték az alkotásokba, motiváltak voltak. Elmondható, hogy minden korcsoportot be lehetett vonni a munkába, nagyon érdekelte őket a történelmi szereplők megjelenítése. Pozitívan beszéltek az elkészült alkotásokról, magáról az alkotási folyamatokról, a változatos munkaformák lekötötték a figyelmüket. A szemléltetők, a festmények reprodukciói, a prezentációk segítettek a gyerekeknek abban, hogy jobban maguk elé képzeljék a történelmi szereplőket. Nagyon érdekesnek tartották ezeket az új képi információkat. Átaluk megismerték a régebbi korok ruházatát, haj- és bajuszviseletét, eszközeiket. Minden osztályban felfigyeltek erre a tanulók, a 4. osztályosok néhány szóban össze is hasonlították a mai és az akkori viseletet, az emberek külső megjelenésében való különbségeket. Az alsó osztályosok rájöttek arra, hogy nemcsak a képi világon keresztül lehet megismerni a történelmi szereplőket, hanem találkoznak velük az olvasás során is.

Összegzés

Dolgozatom írása alatt sokat kutattam a történelem és a művészet kapcsolatának feltárásában. Bebizonyosodott számomra, hogy a történelmi események feldolgozása a képzőművészet eszközeivel hosszú hagyományra tekint vissza. A munkámban korok szerint mutattam be, hogyan ábrázolták a művészek a hadjáratokat, csatákat, a nemzetek szabadságharcait, a forradalmakat és háborúkat, és az azokban résztvevő ismert és ismeretlen embereket. Továbbá betekinthez az olvasó abba, milyen művészeti ágak, műfajok segítségével tárták fel az alkotók a jelentős történelmi eseményeket, szereplőket.

Rájöttem arra, hogy bármilyen korban is járunk, legyen az az ókor vagy a modern kor, a művészeket érdekelték a történelmi események, a vezető személyiségek, az istenek és a hősök szerepe a társadalomban és azokat a kor eszközeivel örökítették meg munkáikban. A fő cél az volt ezen művek létrejöttében, hogy ismertté tegyék a kiemelkedő uralkodókat, hadvezéreket, azok cselekedeteit, hatásukat országuk vagy birodalmuk történelmének alakulására. Az ókorban a szobrok, a reliefek, a falfestmények, az obeliszkek, a diadalívek és oszlopok a királyok és császárok uralmát voltak hivatottak megerősíteni, vagy félelmet kelteni. Érdekes, hogy már azokban az időkben is felismerhető volt a hatalom által irányított propaganda. A művészet eszköz volt arra, hogy megerősítsék személyi kultuszukat.

Az európai nemzeti forradalmi eszmék megerősödésével a történelmi témák még nagyobb szerepet kaptak a művészetben. Sokan politikai műveket alkotottak, amelyekkel a kor eseményeire reagáltak. A historista festészet kiemelkedő szerepet játszott ebben az időszakban a 18. és 19. században, hiszen a művészek ezzel a stílussal mutatták be a különböző nemzetek szabadságharcait. Ezek a festmények és grafikák gondolatokat és érzelmeket váltottak ki a szemlélőkből, nemcsak a nézőközönségre voltak hatással, hanem magára a művészek életére is.

A 20. században új művészeti ágak és a képzőművészet eszközei jelentek meg, amelyek más nézőpontokat kínáltak a közönségnek az ismert események bemutatásakor. A haditudósítók és sajtófotósok szerepe rendkívül fontossá vált ebben a korban, hiszen felelősségteljes hozzáállásra volt szükség a történelmi események ábrázolásakor. Céljuk és feladatuk, hogy pontos és objektív tájékoztatást adjanak az eseményekről a helyszínen járva. Felhívják a figyelmet a háború szörnyűségeire és a következményekre, valamint tiszteletben tartás a civil áldozatokat és szenvedéseiket.

Diplomamunkám gyakorlati részében először megvizsgáltam a vizuális nevelés és a kulturális és történelmi kompetenciák formálásának a kapcsolatát. Az ukránai 1-4. osztályok művészet oktatásánál használt programok és tankönyvek vizsgálatakor azokat a lehetőségeket

kerestem, amikor be lehet csatolni egy adott történelmi esemény megemlékezéséhez egy vizuális nevelési tevékenységet. A történelmi események tanítása az alsó osztályokban nemcsak szóban és szöveg formájában történhet, hanem a képzőművészet eszközeivel is. Az általános iskola alsós korcsoportjaiban különösen fontos ezeknek a feldolgozása a művészeti eszközökkel. A gyerekek ebben az életkorban még nagyon befogadóak, könnyebben kapcsolódnak a történelmi témájú alkotások készítésének a folyamatába.

Dolgozatom további részében bemutattam 6 tematikus foglalkozást, amelyeket az 1-4. osztályok Művészet tantárgyának programjához igazítottam. Korcsoportoknak megfelelően kiválasztottam azokat a történelmi eseményeket és hősöket, amelyeket feldolgoztak a gyerekek. A gyakorlati foglalkozásokat a Kaszonyi Arany János Líceum alsó osztályaiban vezettem le. Két témakörben dolgoztam a gyerekekkel. Az első – az ukrán hős karakter- Kozák Mamai ábrázolása volt különböző technikákkal, amellyel a 2-3. osztályokban foglalkoztunk. A második témakörben – a magyar szabadságharcok (Rákóczi szabadságharc, 1848-as forradalom) szereplőinek megjelenítése az 1-4. osztályokban. Mindkét témakörben a történelmi események feldolgozása során a gyerekeknek lehetősége volt különböző technikákat alkalmazni: applikáció készítése papírból és természetes anyagokból, ceruzarajzok készítése és kifestése hagyományos akvarell technikával, vagy színes ceruzával, satírozás, festés pontozás technikával, kollázs készítése a hősök portréiból. Az osztályoknak kiválasztott témák a tanulók fejlettségéhez, felfogóképességéhez és alapismeretihez volt igazítva. Fontos volt számomra, hogy ábrázolni tudják az adott időszak jellegzetes eseményeit, személyiségeit vagy tárgyait, az alkotási folyamatban örömet leljék. Az órák során a tanulók megértették, hogy a történelem szoros kapcsolatban áll a művészettel, a népi kultúrával.

Minden korcsoportnál megfigyelhető volt, hogy a munkafolyamatok és a változatos technikák lekötötték a kisiskolások figyelmét. Az 1. és 2. osztályos tanulóknak nagyon érdekes volt a mértani alakzatok használata az alkotások első fázisában. Megkülönböztették a formákat, alakzatokat, amelyeket fel szerették volna használni az alkotási folyamatban. Az órák alatt fejlődött a kreativitásuk, kez ügyességük, finom motorikájuk, megfigyelőképességük, gondolkodásuk, művészi látásmódjuk, képzeletük. A gyakorlati foglalkozások alatt meggyőződtem arról, hogy az ilyen vizuális projektek segítségével a gyerekek jobban megérthetik a történelmi eseményeket és a hősök szerepét, szélesíthetjük a látókörüket. Az alsó osztályos tanulók ismereteiket, gondolataikat bele tudják vinni a kompozíciókba, megtanulnak kommunikálni a művészet eszközeivel. A munkák közös kiállításával új ismereteiket és elkészített munkáikat az iskolaközösségnek is bemutatták. Visszakérdezéskor és közös értékelések alatt a gyerekek válaszaiból és aktivitásából bebizonyosodott, hogy a vizuális

megjelenítés segítségével a gyerekek könnyebben emlékeznek a tanult témákra, az olvasottakra és az élményekre is.

Gyakorló pedagógusként tapasztaltam, hogy a tanár szerepe ezekben a projektekben nagyon fontos. Ő segít a gyerekeknek meghatározni a feladatokat, útmutatást nyújt a technikai kérdésekben. A Művészet órákon a tanító lehetőséget ad a gyerekeknek a véleményük kifejezésére és az alkotások megvitatására is. A jó kommunikáció tanító és diák között, a közös munka öröme és az együttműködés hatékonysága elengedhetetlen a sikeres kompozíciók elkészítéséhez. A történelmi események feldolgozása képzőművészeti eszközökkel így lehetőséget ad a gyerekeknek arra, hogy személyesebben és élményszerűbben tanulják meg a múlt eseményeit és fontos szereplőit. Megértették, hogy az olvasás és a történelmi események, hősök felkutatása által gazdagodik tudásuk és új érdekes alkotásokat készíthetnek. A foglalkozások alatt a kisiskolások meggyőződtek arról, hogy szoros kapcsolat van a történelem, a kultúra és a művészet között.

Резюме

Тема моєї дипломної роботи полягає в розкритті взаємозв'язку між історією та мистецтвом. Під час написання роботи я виявила, що використання засобів образотворчого мистецтва для відкриття історичних подій має довгу традицію. У роботі по історичним епохам показала, як митці зображували походи, битви, боротьбу націй за свободу, революції та війни, а також відомих і невідомих людей, які брали участь у них. Крім того, я розглядала, які види мистецтва допомагали творцям відкривати значущі історичні події та персонажі.

Я зрозуміла, що незалежно від вікової епохи, художників цікавили історичні події, роль правителів, богів та героїв. Вони хотіли показати та зробити відомими видатних монархів, воєводів, їхні дії, вплив на історію своєї країни чи імперії. У різні епохи статуї, рельєфи, фрески, обеліски, тріумфальні арки та колони були призначені для підтримання влади королів та імператорів, або для виклику страху. Цікаво, що навіть у той час було помітна впливова пропаганда, керована владою. Мистецтво було засобом підсилення їхнього ім'я, персонального культу. За допомогою творів вони хотіли, щоб народ пізнав їхню хоробрість, силу, владу, мудрість. Через них їхня пам'ять, образ та діяння збереглися для нащадків.

Пізніше, коли національні революційні ідеї почали набирати сили в Європі, історичні теми отримали ще більше значення в мистецтві. Багато художників створювали політичні твори, які реагували на події свого часу. У 18-19 століттях важливу роль в образотворчому мистецтві грав жанр історизму. Митці використовували цей стиль для відтворення боротьби різних націй та їх героїв за свободу. Ці картини і графіка викликали думки і почуття у глядачів. Вони не лише впливали на публіку, але й на життя самого художника.

У 20-ому столітті з'явилися нові види мистецтва та образотворчі засоби, які пропонували глядачам інші точки зору на важливі події. Роль військових кореспондентів та прес-фотографів у цей час стала надзвичайно важливою. Вони мали велику відповідальність за відображення історичних подій. Їх метою та завданням було надати точну та об'єктивну інформацію про події, привернути увагу до жахів війни та її наслідків, а також поважати цивільних жертв та їх страждання.

У практичній частині моєї дипломної роботи спочатку проаналізувала зв'язок між візуальним вихованням та формуванням культурних та історичних компетенцій. Під час дослідження навчальних програм та підручників з мистецтва для 1-4 класів НУШ

показала можливості включення до уроків зображення конкретних історичних подій або осіб. Викладання історичних подій у початкових класах може відбуватися не лише у формі усного розповідання або тексту, а й за допомогою засобів образотворчого мистецтва. Особливо важливо у початкових класах загальноосвітньої школи розглядати героїв чи історії за допомогою мистецьких засобів. Діти в цьому віці ще дуже зацікавлені та легко включаються у процес створення творів, присвячених історичним темам.

У моїй роботі представила створення 6 тематичних композицій, які були впроваджені на уроках мистецтва для учнів 1-4 класів. Я вибрала історичні події та героїв, які були вивчені дітьми, відповідно до їх віковим особливостям. Практичні заняття проводилися у початкових класах Косонського ліцею імені Арань Яноша. Працювала з дітьми у двох темах. Перша тема – це український козак Мамай, зображений різними техніками, з якими працювали учні 2-3 класів. Друга тема - це представлення учасників угорських визвольних війн (визвольна війна Ференца II Раковці та революція 1848 р.) у 1-4 класах. В обох темах діти мали можливість застосовувати різні техніки: виготовлення аплікацій з паперу та природних матеріалів, малювання олівцем та розфарбовування традиційним акварельним методом або кольоровими олівцями, тонування, малювання крапками, створення колажів з портретів героїв. Теми, вибрані для класів, відповідали рівню розвитку, сприйняттю та базовим знанням учнів. Важливим було для мене, щоб вони могли відображати характерні події, особистості даного періоду або їхні предмети, знаходити радість у творчому процесі. Учні зрозуміли, що історія тісно пов'язана з мистецтвом та народною культурою.

У кожній віковій категорії було помітно, що процеси праці та різноманітні техніки захоплювали увагу молодших школярів. Учні 1-2 класів цікавилися використанням геометричних фігур у першій фазі творчого процесу. Вони розрізняли форми та фігури, які хотіли використовувати під час творчої праці. Протягом уроків вони розвивали свою креативність, дрібну моторику, спостережливість, мислення, художній погляд, уяву. Під час практичних занять переконалася, що завдяки таким візуальним проектам діти краще розуміють історичні події та роль героїв, розширюють свої знання. Учні молодших класів можуть вкласти свої знання та думки у композиції, вони вчаться спілкуватися за допомогою мистецьких засобів. Через спільні виставки та колажі вони можуть передати інформацію та представити щось нове для глядачів. Під час повторення виявилось, що завдяки візуальним презентаціям і проектам діти легше запам'ятовують вивчені теми, прочитане та власні враження.

Як практикуючий педагог, помітила, що роль вчителя в таких проектах дуже важлива. Вчитель допомагає дітям визначати завдання, додає інструкції з технічних

питань. На уроках Мистецтва педагог дає дітям можливість висловлювати свої думки та обговорювати твори. Довірлива комунікація між вчителем і учнями, радість спільної роботи та ефективність співпраці необхідні для створення успішних композицій. Опрацювання історичних подій за допомогою засобами мистецтва надає можливість дітям більш особисто та наочно вивчити події минулих часів та важливих учасників. Вони розуміють, що завдяки читанню та дослідженню історичних подій і героїв їхні знання розширюються, і вони можуть створювати нові цікаві твори. Під час занять молодші школярі переконалися в тому, що між історією, культурою та мистецтвом є тісний зв'язок.

VII. Mellékletek: Irodalomjegyzék

A. J. P. Taylor: *Az első világháború képes krónikája*, Akadémia Kiadó, Budapest, 1988

Apáti Ildikó: *Karikatúra és sajtószabadság. Honoré Daumier, a 19. század krónikása*

Letöltés helye: https://www.hetek.hu/eletmod/201705/karikatura_es_sajtoszabadsag

[Letöltés ideje: 2023.11.04.]

Art HistoryCo: *Charlotte Corday: Paul-Jacques-Aimé Baudry*

Letöltés helye: <https://arthistory.co/charlotte-corday-paul-jacques-aime-baudry/>

[Letöltés ideje: 2023.11.04.]

Bács Tamás: „Bevezetés az ókori Egyiptom művészetébe”, Budapest, Gondolat Kiadó, 2017

Letöltés helye: <http://real.mtak.hu/74960/>

[Letöltés ideje: 2022.10.15.]

Bergendi Rita: „Művészettörténet a kezdetektől az ókor végéig”, Nemzeti Fejlesztési Ügynökség, 2011

Letöltés helye: <https://doksi.net/hu/get.php?lid=26294>

[Letöltés ideje: 2022.10.15.]

Bodovics Éva. *A pusztulás képei. Katasztrófa-fotográfia a 19. század második felében*

Letöltés helye: https://epa.oszk.hu/00400/00414/00064/pdf/EPA00414_korall_2018_73_018-043.pdf

[Letöltés ideje: 2024.01.03.]

Borbélyová Diána, Mészáros Tímea, Nagyová Csilla: „A vizuális nevelés elmélete és gyakorlata az alapiskola alsó tagozatán”, Selye János Egyetem Komárom, 2020

Letöltés helye: https://tkk.ujs.sk/documents/books/04_BORBELYOVA_et_al_A_vizualis.pdf

[Letöltés ideje: 2024.02.10.]

CAPA AT MUSEO CAMERA: *Iconic photographs by Robert Capa*. Robert Capa Kortárs Fotográfiai Központ, 2023.01.31.

Letöltés helye: <https://capacenter.hu/kiallitasok/capa-at-museo-camera/>

[Letöltés ideje: 2024.01.04.]

Cultura. A kulturális magazin: *A romantika festője, Delacroix*. 2013. augusztus 13. Kultúra, Képzőművészet

Letöltés helye: <https://cultura.hu/kultura/a-romantika-festojje-delacroix/>

[Letöltés ideje: 2023.05.30.]

Cultura. A kulturális magazine: *155 éve született Edvard Munch*. 2018. január 2. Kultúra, Képzőművészet

Letöltés helye: <https://cultura.hu/kultura/155-eve-szuletett-edvard-munch/>

[Letöltés ideje: 2023.11.04.]

Dr. Claire Black McCoy: *Daumier, Rue Transnonain*

Letöltés helye: <https://www.khanacademy.org/humanities/becoming-modern/avant-garde-france/realism/a/daumier-rue-transnonain>

[Letöltés ideje: 2023.05.30.]

Farkas Judit Antónia: *A képek, amelyek bejárták és megosztották az egész világot. A Life magazin 1956-os fotói*

Letöltés helye:

https://maimanohaz.blog.hu/2020/10/23/a_kepek_amelyek_bejartak_es_megosztottak_az_egesz_vilagot_a_life_magazin_1956-os_fotoi_farkas_judit

[Letöltés ideje: 2024.05.10.]

Dr. habil. Mogyoródi Emese: „*Antik eszmetörténet.*”, 2.téma. A görög művészet a geometrikus kortól az archaikus korig, Szegedi Tudományegyetem, 2016

Letöltés helye:

http://eta.bibl.uszeged.hu/2389/1/EFOP343_AP6_BTK3_Antik%20eszmet%C3%B6rt%C3%A9net_000_Mogyor%C3%B3di%20Emese_2019_11_30.pdf

[Letöltés ideje: 2023.01.15.]

D.Major Klára: *Lángoló világ. A második világháború története*, Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Budapest, 1981

Dupka Görög - Fuchs Andrea: *Kárpátaljai magyar képzőművészek arcképcsarnoka*, Intermix Kiadó, 2017

Letöltés helye: <https://mek.oszk.hu/17800/17860/17860.pdf>

[Letöltés ideje: 2023.11.05.]

Eduline.hu. Az egyiptomi építészet emlékei.

Letöltés helye: <https://eduline.hu/segedanyagtalalatok/letolt/2141>

[Letöltés ideje: 2023.01.10.]

Egyetemes történet. IV: *A legújabb kor története*. Első könyv. Az eszméktől a forradalmakig. Nyolcadik fejezet: A júliusi forradalom

Letöltés helye: <http://mek.niif.hu/07100/07139/html/0001/0005/0001/0002/0008-117.html>

[Letöltés ideje: 2023.11.02.]

E.H. Gombrich: „*A művészet története*”, Budapest, Gloria Kiadó, 2002

Galla Katalin: *Mednyánszky László, A Nagy Háború az irodalomban*, 2017. július 08.

Letöltés helye: https://nagyhaboru-az-irodalomban.blog.hu/2017/07/08/mednyanszky_laszlo

[Letöltés ideje: 2024.01.03.]

Gesztelyi Tamás, Dezső Tamás (főszerk.), Szántó Iván (szerk.):, *Ókori és keleti művészet. Oktatási segédanyag. Görög művészet*

Letöltés helye:

http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Okorkelet/Okori.es.keleti.muveszet/index.asp_id=229.html

[Letöltés ideje: 2022.10.15.]

Gesztelyi Tamás, Dezső Tamás (főszerk.), Szántó Iván (szerk.):, *Ókori és keleti művészet. Oktatási segédanyag. Római művészet*

Letöltés helye:

http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Okorkelet/Okori.es.keleti.muveszet/index.asp_id=229.html

[Letöltés ideje: 2022.10.15.]

Harmat Árpád Péter: *A vietnámi háború története (1955-1975)*, Történelem cikkek, 2015.03.02.

Letöltés helye: <http://tortenelemcikkek.hu/node/160>

[Letöltés ideje: 2024.01.05.]

Hausner Gábor: Csontváry Zrínyi kirohanása című képe irodalmi keretben

Letöltés helye: https://epa.oszk.hu/00400/00458/00646/pdf/EPA00458_korunk-09-2018_089-097.pdf

[Letöltés ideje: 2023.10.25.]

Helsinki Figyelő. Presshelsinki. 1989-1990: *A „tankember” sem tehetett csodát – Kína 1989-ben*, 2019.szeptember 23.

Letöltés helye:

https://helsinkifigyelo.444.hu/2019/09/23/a_tankember_sem_tehetett_csodat_kina_1989-ben

[Letöltés ideje: 2024.01.06.]

Hernádi Levente: *Manipulált kép a halál árnyékának völgye?*, Mai Manó Ház, 2017. március 03.

Letöltés helye:

https://maimanohaz.blog.hu/2017/03/03/manipulalt_kep_a_hala_l_a_rnye_ka_nak_volgye

[Letöltés ideje: 2024.01.03.]

Historia Cronológia. Újkor. 2. Modern kor.

Letöltés helye: <http://historia-cronologia.lapunk.hu/az-ujkor-reszei-es-allamai-1200400>

[Letöltés ideje: 2024.01.03.]

Irodalmi Rádió. D_menü: *Jacques Louis David*

Letöltés

helye:

https://www.irodalmiradio.hu/femis/muveszetek/4muveszek/d_menu/david.htm

[Letöltés ideje: 2023.11.04.]

Kákossy László: *„Ré fiai. Az ókori Egyiptom történetét és kultúrája”*, Budapest, Gondolat Könyvkiadó, 1979

Képzőművészet Magyarországon a kezdetektől a XX. század közepéig. *Mednyánszky László*

Letöltés helye:

<https://www.hungart.hu/frames.html?/magyar/m/mednyans/muvek/6/medny601.html>

[Letöltés ideje: 2024.01.03.]

Képzőművészet Magyarországon a kezdetektől a XX. század közepéig. *Mednyánszky László. Katonafej*

Letöltés helye: <https://www.hung-art.hu/frames.html?/magyar/m/mednyans/>

[Letöltés ideje: 2024.01.03.]

Kincses Károly: *Robert Capa*, Robert Capa Kortárs Fotográfiai Központ, 2005

Letöltés helye: <https://capacenter.hu/robert-capa/>

[Letöltés ideje: 2024.01.04.]

Lator-Perduk Ilona, Perduk János: *Magyar nyelv és olvasókönyv*. Tankönyv a magyar oktatási nyelvű általános középfokú tanintézetek 3. osztálya számára (két részben), II. rész, Lviv, “Szvit” Kiadó, 2020

Lator-Perduk Ilona, Perduk János: *Magyar nyelv és olvasókönyv*. Tankönyv a magyar oktatási nyelvű általános középfokú tanintézetek 4. osztálya számára (két részben), II. rész, Lviv, “Szvit” Kiadó, 2021

Mai Manó Ház: *Válogatás a II. világháború leghíresebb fotóiból (18+)*, 2020. május 08.

Letöltés helye:

https://maimanohaz.blog.hu/2020/05/08/valogatás_a_ii_vilaghaboru_leghiresebb_fotoiból

[Letöltés ideje: 2024.01.04.]

Magyar Múzeumok: MúzeumTrip 25. *Háború a lencsén keresztül, avagy betekintés a Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívumába*

Letöltés helye: <https://magyarmuzeumok.hu/cikk/muzeumtrip-25-haboru-a-lencsen-keresztul-avagy-betekintes-a-hadtorteneti-muzeum-fotoarchivumaba>

[Letöltés ideje: 2024.01.03.]

Magyar Nemzeti Galéria: *Az egri nők*

Letöltés helye: <https://mng.hu/az-egri-nok/>

[Letöltés ideje: 2023.05.25.]

Magyar vagyok. Galéria. Magyar képzőművészek: Révész Imre. Panem!

Letöltés helye: <https://www.magyarvagyok.hu/galeria/hiressegek/4892-Revesz-Imre/11971-Panem.html>

[Letöltés ideje: 2023.10.30.]

Maha László: Ukrajna története. Tankönyvszerű szöveggyűjtemény Ukrajna magyar tannyelvű iskoláinak 8. osztálya számára, 2016

Letöltés helye:

<http://karpatalja.com.ua/kmksz/tankonyvek/8/Ukrajna%20tortenete%20%28Maha%20L.,%20segedanyag%29.pdf>

[Letöltés ideje: 2023.10.30.]

Mednyánszky László: Sebesült katona – MúzeumDigitár

Letöltés helye: <https://hu.museum-digital.org/object/805640?navlang=hu>

[Letöltés ideje: 2024.01.03.]

Musée des Beaux-Arts d'Orléans: Cogniet Léon: Les drapeaux

Letöltés helye: <https://webmuseo.com/ws/mbao/app/collection/record/292>

[Letöltés ideje: 2023.11.04.]

Múlt-kor. Történelmi magazin: A Napóleon elleni harcra emlékeznek a spanyolok. 2008. március 7.

Letöltés helye: <https://mult-kor.hu/cikk.php?id=19968>

[Letöltés ideje: 2023.05.30.]

Múlt-kor. Történelmi Magazin: Máig kihat a spanyol társadalomra a 20. század egyik legvéresebb polgárháborúja, 2019. március 28.

Letöltés helye: <https://m.mult-kor.hu/maig-kihat-a-spanyol-tarsadalomra-a-20-szazad-egyik-legveresebb-polgarhaboruja-20190328>

[Letöltés ideje: 2024.01.04.]

Múlt-kor. Történelmi Magazin: 40 éves a vietnámi háború legsokkolóbb fotója

Letöltés helye:

https://multkor.hu/20120608_40_eves_a_vietnami_haboru_legsokkolobb_fotoja

[Letöltés ideje: 2024.01.05.]

Nagy Mária: 270 éve született Francisco José de Goya y Lucientes spanyol festő és grafikus. 2016.03.30., Győri szalon.hu, Győr könyvtárának kulturális magazinja

Letöltés helye: <https://www.gyoriszalon.hu/news/5640/66/270-%C3%A9ve-sz%C3%BCletett-Francisco-Jos%C3%A9-de-Goya-y-Lucientes-spanyol-fest%C5%91-%C3%A9s-grafikus>

[Letöltés ideje: 2023.05.30.]

Nagyszőlősi központi járási könyvtár: *Révész Imre, és Nagyszőlős*, Nagyszőlős 2009

Letöltés helye: https://vin-library.org/wp-content/uploads/2018/09/46_ICB.doc

[Letöltés ideje: 2023.10.30.]

Németh Lajos: „*A historizmusról*”.

Letöltés helye: <https://mek.oszk.hu/01500/01591/html/hatter.htm>

[Letöltés ideje: 2022.10.26.]

Novák György, Pándi Lajos(szerk.): „*A Bayeux-i faliszőnyeg*”, Szeged, JATE Történelem Diákkör, 1998

Letöltés helye: http://acta.bibl.u-szeged.hu/38276/1/doc_034.pdf

[Letöltés ideje: 2022.11.20.]

O. V. Hiszem, O. O. Martinyuk: *Ukrajna története*. Tankönyv az általános oktatási rendszerű tanintézetek 8. osztálya számára, „Ranok” Kiadó, Lemberg, 2016

Letöltés helye:

[https://kmksz.com.ua/tankonyvek/8oszt/Ukrajna%20tortenete%20\(2016,%20O.%20V.%20Hiszem\).pdf](https://kmksz.com.ua/tankonyvek/8oszt/Ukrajna%20tortenete%20(2016,%20O.%20V.%20Hiszem).pdf)

[Letöltés ideje: 2023.10.30.]

Pénzes Ottó: „*Történelem alapfokon*”. *A középkor, az újkor kezdete – Ismétlés*.

Letöltés helye: <http://tortenelem.kepesiskola.hu/a-kozepkor-az-ujkor-kezdetek-ismetles/>

[Letöltés ideje: 2023.05.25.]

Pfisztner Gábor: *Tank Man – képek a Tienanmen térről (1989.június 5.)*, Mai Manó Ház, 2014.június 05.

Letöltés helye: https://maimanohaz.blog.hu/2014/06/05/variaciok_tienanmen_ter_1989_junius

[Letöltés ideje: 2024.01.06.]

Pfisztner Gábor: *Robert Capa fotói a spanyol polgárháborúról (1938)*, Mai Manó Ház, 2014. december 03.

Letöltés helye:

https://maimanohaz.blog.hu/2014/12/03/robert_capa_fotoi_a_spanyol_polgarhaborurol

[Letöltés ideje: 2024.01.04.]

Pfisztner Gábor: *Robert Capa: A milicista halála, 1936.szeptember*, Mai Manó Ház, 2013.október 22.

Letöltés helye:

https://maimanohaz.blog.hu/2013/10/22/robert_capa_a_milicista_halala_1936_szeptember

[Letöltés ideje: 2024.01.04.]

Pusztai Virág: *Vizualitás és média.* Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged, 2020

Letöltés helye:

https://publicatio.bibl.u-szeged.hu/25776/1/Pusztai_Virag_Vizualitas_es_media_2020.pdf

[Letöltés ideje: 2024.01.03.]

Révész Béla: *Tíz híres fotó a vietnámi háborúról,* Honvédelem, Háttér, Multidéző

Letöltés helye:

<https://honvedelem.hu/hatter/multidezo/tiz-hires-foto-a-vietnami-haborurol.html>

[Letöltés ideje: 2024.01.05.]

Royal Collection Trust. Sir David Wilkie. *The Defence of Saragossa*

Letöltés helye: <https://www.rct.uk/collection/405091/the-defence-of-saragossa>

[Letöltés ideje: 2023.05.30.]

Rómaikor.hu: „*Arcus Septimii Severi - Septimius Severus diadalíve*”, VII Novembris MMXXII AD

Letöltés helye:

https://romaikor.hu/roma_az_orok_varos/forum_romanum__roma_okori_varoskozpontja/a_forum_romanum_epuletei/diadalivek/cikk/arcus_septimii_severi__septimius_severus_diadali_ve

[Letöltés ideje: 2022.10.30.]

RV. Balla Pál – *tárlattal egybekötött ünnepi megemlékezés Ungváron.* Kárpátalja hetilap, 1151.szám, 2023. március 15.

Letöltés helye: <https://karpataljalap.net/2023/03/15/balla-pal-tarlattal-egybekotott-unnepi-megemlekezés-ungvaron>

[Letöltés ideje: 2022.11.05.]

Snoj Péter: *Katonatörténelmi fotók nyomában... (4.rész)*

Letöltés helye:

<https://honvedelem.hu/hatter/multidezo/katonatortenelmi-fotok-nyomaban-4-resz.html>

[Letöltés ideje: 2024.01.05.]

Spéder Zsófia: *D – Day – Robert Capa fotói a normandiai partraszállásról (1944 június),* Mai Manó Ház, 2014. június 06.

Letöltés helye:

https://maimanohaz.blog.hu/2014/06/06/ma_70_eves_robert_capa_hires_sorozat_a_normandiai_partraszallasrol

[Letöltés ideje: 2024.01.04.]

Stark Tamás: *Hadak útján.* Fényképalbum, Corvina Kiadó, Budapest, 1991

Stier Gábor: *A szovjet Capa*, Magyar Hang, 2018.június 05.

Letöltés helye: <https://hang.hu/kulfold/a-szovjet-capa-102505>

[Letöltés ideje: 2024.01.05.]

Sulinet. Tudásbázis: Az 1956-os forradalom – összegző áttekintés.

Letöltés helye: <https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/tarsadalomtudomanyok/tortenelem/az-i-vilaghaborutol-a-ketpolusu-vilag-felbomlasaig/az-1956-os-forradalom/az-1956-os-forradalom-osszegezo-attekintes>

[Letöltés ideje: 2023.05.10.]

Sulinet. Tudásbázis: Művészettörténet. 7. évfolyam. *Középbirodalmi építészet I.*

Szeszósztisz király obeliszkje.

Letöltés helye:

<https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/muveszetek/muveszettortenet/muveszettortenet-7-efolyam/kozepbirodalmi-epiteszet/i-szeszosztisz-kiraly-obeliszkje>

[Letöltés ideje: 2023.01.10.]

Sulinet. Tudásbázis: Művészettörténet. 7. évfolyam. *A görög művészet geometrikus, orientalizáló és archaikus korszaka. Vázafestészet.*

Letöltés helye:

<https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/muveszetek/muveszettortenet/muveszettortenet-7-efolyam/agorog-muveszet-geometrikus-orientalizalo-es-archaikus-korszaka/vazafesteszet>

[Letöltés ideje: 2023.01.10.]

Sulyok Attiláné: *Július 13. - Leszúrnák Jean-Paul Marat francia forradalmárt (1793)*, Győri Zsalon.hu, Győr könyvtárának kulturális magazinja, 2020.07.13.

Letöltés helye: <https://www.gyoriszalon.hu/news/14281/66/J%C3%BAlius-13.-Lesz%C3%BArj%C3%A1k-Jean-Paul-Marat-francia-forradalm%C3%A1rt-1793>

[Letöltés ideje: 2023.11.04.]

[Letöltés ideje: 2023.11.04.]

Sümei György: „Thorma János Petőfi-képei”.

Letöltés helye: https://epa.oszk.hu/02900/02931/00272/pdf/EPA02931_forras_2023_02_052-080.pdf

[Letöltés ideje: 2023.09.10.]

Szabó Sándor. *Kiállítás: Tisztelgés a forradalom és költője előtt*, Kárpáti Igaz Szó, Ungvár, 2023.március 15.

Letöltés helye: <https://kiszozet.net/2023/03/15/tisztelges-a-forradalom-es-koltoje-emleke-elott-%E2%97%8F-karpati-igaz-szo/>

[Letöltés ideje: 2023.11.05.]

Száz szép kép – *Benczúr Gyula: Budavár visszavétele. Életrajzi adatok*

Letöltés helye: <https://mek.oszk.hu/04200/04278/html/eletrajz.htm>

[Letöltés ideje: 2023.10.30.]

Száz szép kép – *Benczúr Gyula: Budavár visszavétele. Műelemzések*

Letöltés helye: <https://mek.oszk.hu/04200/04278/html/elemzes.htm>

[Letöltés ideje: 2023.10.30.]

Száz szép kép – *Csontváry Kosztka Tivadar: Baalbek. Életrajzi adatok*

Letöltés helye: <https://mek.oszk.hu/05000/05096/html/szuletes.htm>

[Letöltés ideje: 2023.10.30.]

Száz szép kép – *Feszty Árpád: A magyarok bejövetele. A mű születése*

Letöltés helye: <https://mek.oszk.hu/01500/01591/html/szuletes.htm>

[Letöltés ideje: 2023.10.30.]

Száz szép kép – *Feszty Árpád: A magyarok bejövetele. Műelemzések*

Letöltés helye: <https://mek.oszk.hu/01500/01591/html/elemzes.htm>

[Letöltés ideje: 2023.10.30.]

Száz Szép Kép – *Mednyánszky László: Csavargófej. Életrajzi adatok*

Letöltés helye: <https://mek.oszk.hu/04800/04895/html/eletrajz.htm>

[Letöltés ideje: 2024.01.03.]

Száz Szép Kép – *Mednyánszky László: Szerbiában. A mű születése*

Letöltés helye: <https://mek.oszk.hu/04900/04901/html/szuletes.htm>

[Letöltés ideje: 2024.01.03.]

Száz szép kép – *Székely Bertalan: Egri nők. A mű születése*

Letöltés helye: <https://mek.oszk.hu/01400/01474/html/szuletes.htm>

[Letöltés ideje: 2023.05.25.]

Szépművészeti Múzeum: Kortársunk Daumier, Budapest, 2017

Letöltés helye: <http://on-line.szepmuveszeti.hu/daumier/>

[Letöltés ideje: 2023.05.25.]

Tóth Péter: „*Művészettörténet-3- Az újkor művészete*”, 11.változatlan kiadás, Mozaik Kiadó, Szeged, 2017

Letöltés helye: <https://m.mozaik.info.hu/Homepage/pdf/preview/MS-2637.pdf>

[Letöltés ideje: 2022.10.26.]

Timkó György: „*A magyar nyomdászat - történelem egyik fehér foltja: a könyomtatás*”, (Harmadik rész).

Letöltés helye: https://epa.oszk.hu/00800/00892/00012/pdf/200509_89-92.pdf

[Letöltés ideje: 2023.10.31.]

uobjournal.com: *Jacques Louis David festményének leírása "Marat halála"*

Letöltés helye: <https://hu.uobjournal.com/2486-description-of-the-painting-by-jacques-louis-david-th.html>

[Letöltés ideje: 2022.10.26.]

Ukrán nyelvű felhasznált irodalom

Данило Щербаківський. „*Козак Мамай (народна картинка)*”, журнал “Народне мистецтво”. Київ, 1997. №1, с.18-22.

Letöltés helye: <https://etnoua.info/novyny/kozak-mamaj-narodna-kartynka-dshcherbakivskyj-1913/>

[Letöltés ideje: 2023.10.31.]

Державний стандарт початкової освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87.

Letöltés helye: <https://mon.gov.ua>

[Letöltés ideje: 2023.10.30.]

І.М. Вериківська: *Тарас Шевченко. Енциклопедія життя і творчості. Малярство. Твори 1830-1839 рр. Смерть Богдана Хмельницького*

Letöltés helye: <https://www.t-shevchenko.name/uk/Painting/1833-39/ChmelnickyyDeath.html>

[Letöltés ideje: 2024.01.02.]

History. Історія України: *Пам'ятки архітектури та образотворчого мистецтва. 47.*

Портрет Григорія Гамалії. Кінець XVII ст.

Letöltés helye: <https://uahistory.co/zno/ukraine-history-zno-architecture-painting-2013/47.php>

[Letöltés ideje: 2023.12.20.]

Л.М.Масол:*Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво» у 1-2 класах на засадах компетентнісного підходу», Київ, «Генеза», 2019*

Letöltés helye:

[https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/navchalno-metodychny-posibnyky/dlya-pedpraysivnykiv/%D0%9C%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%BB_%D0%9C%D0%B8%D1%81%D1%82_%D0%9D%D0%A3%D0%A8%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4_2.%D1%83%D0%BA%D1%80_\(109-19\)_S.pdf](https://lib.imzo.gov.ua/wa-data/public/site/books2/navchalno-metodychny-posibnyky/dlya-pedpraysivnykiv/%D0%9C%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%BB_%D0%9C%D0%B8%D1%81%D1%82_%D0%9D%D0%A3%D0%A8%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4_2.%D1%83%D0%BA%D1%80_(109-19)_S.pdf)

[Letöltés ideje: 2024.02.20.]

Л.М.Масол: *Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво» у 3-4 класах на засадах компетентнісного підходу»*, Київ, «Генеза», 2020

Letöltés helye: <https://lib.imzo.gov.ua/navchalno-metodichn-posbniki/dlya-pedagogchnikh-pratsvnikv/navchalno-metodichniy-posbnik-nova-ukranska-shkola-metodika-navchannya-integrovanogo-kursu-mistetstvo-u-3-4-klasakh-na-zasadakh-kompetentnsnogo-pdkhodu/>

[Letöltés ideje: 2024.02.20.]

Максим Майоров: *Богдан Хмельницький. Гравюра Вільгельма Гондіуса 1651 року.* Лікбез. Історичний фронт 09.03.2015.

Letöltés helye: https://likbez.org.ua/ua/hondius_khmelnitsky_1651.html

[Letöltés ideje: 2023.12.20.]

Масол Л.М., Гайдамака О.В., Колотило О.М.: *Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 1 класу з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти.* Чернівці, Видавничий дім «Букрек», 2018

Масол Л.М., Гайдамака О.В., Колотило О.М.: *Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 2 класу з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти.* Чернівці, Видавничий дім «Букрек», 2019

Масол Л.М., Гайдамака О.В., Колотило О.М.: *Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 3 класу з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти).* Чернівці, Видавничий дім «Букрек», 2020

Масол Л.М., Гайдамака О.В., Колотило О.М.: *Мистецтво: підручник інтегрованого курсу для 4 класу з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти).* Чернівці, Видавничий дім «Букрек», 2021

Роксана Харчук: *Таємниці Шевченкових малюнків.* Радіо Свобода. Культураю 16.02.2016.

Letöltés helye: <https://www.radiosvoboda.org/a/27554022.html>

[Letöltés ideje: 2024.01.02.]

ZAXID.NET: *Таємниці козацьких портретів. Різні обличчя Мазепи, Хмельницький з рогами та інші секрети від Ольги Ковалевської,* 29.01.2015

Letöltés helye: https://zaxid.net/tayemnitsi_kozatskih_portretiv_n1513679

[Letöltés ideje: 2024.01.02.]

Типова освітня програма для 1-2 класів, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 року № 743-22.

Letöltés helye: <https://mon.gov.ua>

[Letöltés ideje: 2022.09.01.]

Типова освітня програма для 3-4 класів, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 року № 743-22.

Letöltés helye: <https://mon.gov.ua>

[Letöltés ideje: 2022.09.01.]

Ábrajegyzék.

1. ábra. *Khefren fáraó szobra*, Kr.e.2540-2505, Kairó, Egyiptomi Múzeum

Letöltés helye:

[Letöltés ideje: 2022.]

2. ábra. *Városostrom*. Középbirodalom, XII. dinasztia, I. Szenuszert uralkodása (Kr. e. 1956–1911). Közép-Egyiptom, Beni-Haszan, Amenemhat sziklásírja (BH2)

Letöltés helye: <http://real.mtak.hu/74960/>

[Letöltés ideje: 2022.10.15.]

3. ábra. *I Szeszósztisz obeliszkje*, Kairó, 20,41 m magas.

Letöltés helye:

<https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/muveszetek/muveszettortenet/muveszettortenet-7-evfolyam/kozepbirodalmi-epiteszet/i-szeszosztisz-kiraly-obeliszkje>

[Letöltés ideje: 2023.01.10.]

4. ábra. *III. Thotmesz kártusa*, Kairó, Egyiptom

Letöltés helye: <https://docplayer.hu/26104539-Egyiptom-muveszete-kozepbirodalom-i-atmeneti-kor-kr-e-kozepbirodalom-kr-e-ii-atmeneti-kor-kr-e.html>

[Letöltés ideje: 2023.01.10.]

5. ábra. „*Naramszin király emlékműve*” i.e.2270 körül, Susai lelet: kő,200 cm magas, Párizs. Louvre

Letöltés helye: E.H. Gombrich: „*A művészet története*”, Budapest, Gloria Kiadó, 2002

[Letöltés ideje: 2022.10.15.]

6. ábra. *Asszír seregek egy várat ostromolnak*, i.e.883-859 körül, alabástrom relief részlete, Asszurnaszirpál király nimród palotájából, London, British Museum

Letöltés helye: E.H. Gombrich: „*A művészet története*”, Budapest, Gloria Kiadó, 2002

[Letöltés ideje: 2022.10.15.]

7. ábra. Exekiasz. *Akhilleusz és Aiasz kockajátéka*. Kr. e. 540-530 körül. Attikai, feketealakos amphora. Mag. 61 cm. Lh. Vulci. Róma, Vatikáni Múzeum

Letöltés helye: E.H. Gombrich: „*A művészet története*”, Budapest, Gloria Kiadó, 2002

[Letöltés ideje: 2023.01.10.]

8. ábra. *Odüsszeusz és Aiasz vitája Akhilleusz fegyverei miatt*, részlet

Letöltés helye:

<https://jenikirbyhistory.getarchive.net/topics/ajax+the+great+in+ancient+greek+pottery>

[Letöltés ideje: 2023.01.10.]

9. ábra. Exekiasz. *Aiasz öngyilkossága*

Letöltés helye:

<https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/muveszetek/muveszettortenet/muveszettortenet-7-efolyam/a-gorog-muveszet-geometrikus-orientalizalo-es-archaikus-korszaka/vazafesteszet>

[Letöltés ideje: 2023.01.10.]

10. ábra: *Az aiginai Aphaia-templom keleti oromzatának haldokló harcosa.* Hossza 1,85 m, magassága 64 cm. München, Glyptothek

Letöltés helye:

http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Okorkelet/Okori.es.keleti.muveszet/index.asp_id=229.html

[Letöltés ideje: 2022.10.15.]

11. ábra: *Az olümpiai Zeusz-templom nyugati oromzata.* Rekonstrukciós rajz. Eredetije Kr. e. 460 körül készült. Paroszi márvány. Az oromzat magassága 3,30 m, hosszúsága 26,40 m. Olümpia, Múzeum

Letöltés helye:

http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Okorkelet/Okori.es.keleti.muveszet/index.asp_id=229.html

[Letöltés ideje: 2022.10.15.]

12. ábra: *Kentaurok és lapithák harca.* Kr. e. 447-432. Metopék a déli oldalról. Mag. 1,34 m, hossz. 1,27 m. London, British Museum

Letöltés helye:

http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Okorkelet/Okori.es.keleti.muveszet/index.asp_id=229.html

[Letöltés ideje: 2022.10.15.]

13. ábra: *Athéna és Poszeidón versengése.* A Parthenón nyugati oromcsoportjának rekonstrukciója. Kr. e. 438-432. Magassága közepén kb. 3,50 m, hossza 29 m

Letöltés helye:

http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Okorkelet/Okori.es.keleti.muveszet/index.asp_id=229.html

[Letöltés ideje: 2022.10.15.]

14. ábra: *Septimius Severus császár diadalíve.* Kr. u. 203. Márvány. Mag. 20,6 m. Róma, Forum Romanum

Letöltés helye:

http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Okorkelet/Okori.es.keleti.muveszet/index.asp_id=229.html

[Letöltés ideje: 2022.10.15.]

15. ábra: *Hadrianus mellképe*. Kr. u. 117-138. Márvány. Mag. 62 cm. Róma, Museo Capitolino

Letöltés helye:

http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Okorkelet/Okori.es.keleti.muveszet/index.asp_id=229.html

[Letöltés ideje: 2022.10.15.]

16. ábra: *Marcus Aurelius mellképe*. Kr. u. 170-es évek, márvány, Róma, Palazzo Braschi

Letöltés helye:

http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Okorkelet/Okori.es.keleti.muveszet/index.asp_id=229.html

[Letöltés ideje: 2022.10.15.]

17. ábra: *Caracalla mellképe*. Kr. u.

Letöltés helye:

http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Okorkelet/Okori.es.keleti.muveszet/index.asp_id=229.html

[Letöltés ideje: 2022.10.15.]

18. ábra: *Traianus oszlopa*. Kr. u. 114. Márvány. Mag. 38 m, a fríz hossza 200 m. Róma

Letöltés helye:

http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Okorkelet/Okori.es.keleti.muveszet/index.asp_id=229.html

[Letöltés ideje: 2022.10.15.]

19. ábra: *Marcus Aurelius oszlopa*. Kr. u. 193. Márvány. Mag. 42 m. Róma

Letöltés helye:

http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Okorkelet/Okori.es.keleti.muveszet/index.asp_id=229.html

[Letöltés ideje: 2022.10.15.]

20. ábra: *Traianus oszlopának részlete*. Kr. u. 114. Márvány. Mag. 38 m, a fríz hossza 200 m.

Róma

Letöltés helye:

http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Okorkelet/Okori.es.keleti.muveszet/index.asp_id=229.html

[Letöltés ideje: 2022.10.15.]

21-22. ábra. *A bayeux-i szőnyeg*, 1080 körül. Harold király hűségét esküszik Normandiai Vilmosnak, majd visszatér Angliába. (A fríz magassága 50 cm, Bayeux, Musée de la Tapisserie)

Letöltés helye: <https://www.bayeuxmuseum.com/la-tapisserie-de-bayeux/decouvrir-la-tapisserie-de-bayeux/explorer-la-tapisserie-de-bayeux-en-ligne/>

[Letöltés ideje: 2023.01.29.]

23. ábra. *A Halley-üstökös ábrázolása*

Letöltés helye: <https://www.bayeuxmuseum.com/la-tapisserie-de-bayeux/decouvrir-la-tapisserie-de-bayeux/explorer-la-tapisserie-de-bayeux-en-ligne/>

[Letöltés ideje: 2023.01.29.]

24. ábra. *Normann hajó ábrázolása a falikárpiton*

Letöltés helye: <https://www.bayeuxmuseum.com/la-tapisserie-de-bayeux/decouvrir-la-tapisserie-de-bayeux/explorer-la-tapisserie-de-bayeux-en-ligne/>

[Letöltés ideje: 2023.01.29.]

25. ábra. *Hódító Vilmos két testvérével, Odo bayeux-i püspökkel és Roberttel*

Letöltés helye: <https://www.bayeuxmuseum.com/la-tapisserie-de-bayeux/decouvrir-la-tapisserie-de-bayeux/les-personnages-de-la-tapisserie/>

[Letöltés ideje: 2023.01.17.]

26. ábra. *II. Harold angol király elesik a hastingsi csatában*

Letöltés helye: <https://www.bayeuxmuseum.com/la-tapisserie-de-bayeux/decouvrir-la-tapisserie-de-bayeux/la-bataille-hastings/>

[Letöltés ideje: 2023.01.29.]

27. ábra. *The tapestry at its current home in Bayeux, northern France. Photograph: Handout/Reuters*

Letöltés helye: <https://www.theguardian.com/world/2018/jan/19/bayeux-tapestry-a-brag-a-lament-an-embodiment-of-historys-complexity>

[Letöltés ideje: 2023.01.29.]

28. ábra. Feszty Árpád: *A magyarok bejövetele (részlet)*, 1895, olaj, vászon, Nemzeti Történelmi Emlékpark, Ópusztaszer

Letöltés helye: <https://mek.oszk.hu/01500/01591/html/elemzes.htm>

[Letöltés ideje: 2023.10.30.]

29. ábra. *Feszty körkép.* Ópusztaszer. Fotó: Bodrogi Attila, 2020

Letöltés helye: <https://promenad24.hu/2020/08/29/kirandulas-opusztaszerre-ii-resz/>

[Letöltés ideje: 2023.10.30.]

30. ábra. Székely Bertalan. *Egri nők.* 1867, olaj, vászon, 227x176,5 cm, Magyar Nemzeti Galéria

Letöltés helye: <https://mek.oszk.hu/01400/01474/html/szulettes.htm>

[Letöltés ideje: 2023.05.25.]

31. ábra. Csontváry Kosztka Tivadar. *Zrinyi kirohanása*, 1903, olaj, vászon, 82 x 131 cm, Janus Pannonius Múzeum, Pécs

Letöltés helye: <https://www.hung-art.hu/frames.html?magyar/c/csontvar/muvek/3/csont301.html>

[Letöltés ideje: 2023.10.25.]

32. ábra. Benczúr Gyula. *Budavár visszavétele a töröktől 1686-ban*, 1896, olaj, vászon, 356x705 cm, Magyar Nemzeti Galéria

Letöltés helye:

<https://www.facebook.com/nemzetigaleria/photos/a.413030333244/10158197620303245/?type=3>

[Letöltés ideje: 2023.11.30.]

33. ábra. Révész Imre. *Panem!*, 1889, olaj, vászon, 182 x 255,5 cm, Szépművészeti Múzeum, Magyar Nemzeti Galéria

Letöltés helye: <https://mng.hu/mutargyak/54511/>

[Letöltés ideje: 2023.10.30.]

34. ábra. Barabás Miklós. *Széchenyi István portréja*, 1860, Kolozsvári Művészeti Múzeum

Letöltés helye: <https://muvelodes.net/galeria/tobb-evtizedes-elzartsag-utan-elokerult-erdelyi-magyar-portrek>

[Letöltés ideje: 2023.09.10.]

35. ábra. Barabás Miklós. *Batthyány Lajos képmása*, 1883, olaj, vászon, 137 X 97,5 cm, Magyar Nemzeti Múzeum

Letöltés helye:

<https://gallery.hungaricana.hu/hu/TortnelmiKepcsarnok/1002160/?list=eyJxdWVyeSI6ICJU SVBVUz0oRmVzdG1cdTAwZTlueSkifQ>

[Letöltés ideje: 2023.09.29.]

36. ábra. Barabás Miklós *A 13 aradi vértanú*, 1867, litográfia, Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, Budapest

Letöltés helye: <https://deba.unideb.hu/deba/emlekezethely/dok.php?id=61#prettyPhoto>

[Letöltés ideje: 2023.09.10.]

37. ábra. Thorma János: *Talpra magyar!*, 1898-1937, olaj, vászon, 400 x 600 cm, Thorma János Múzeum, Kiskunhalas

Letöltés helye: <https://www.hung-art.hu/frames.html?magyar/t/thorma/muvek/thorma05.html>

[Letöltés ideje: 2023.09.20.]

38. ábra. Balla Pál. *Petőfi képek*, Magyarország Ungvári Főkonzulátusa. Fotó: Kárpáti Igaz Szó

Letöltés helye: <https://kiszo.net/2023/03/15/tisztelges-a-forradalom-es-koltoje-emleke-elott-%E2%97%8F-karpati-igaz-szo/>

[Letöltés ideje: 2023.11.05.]

39. ábra. Ismeretlen szerző. *Hrihorij Hamalija portréja*, XVII. század vége, Kijevi Ukrán Művészeti Múzeum

Letöltés helye: <https://ukrartstory.com.ua/tekst-statti-23/portrait-of-eastern-ukraine-second-half-xvii-ct.html>

[Letöltés ideje: 2023.12.20.]

40. ábra. Ismeretlen szerző. *Bohdan az ezredekkel*, XVIII. sz., másolat, az eredeti elveszett

Letöltés helye:

<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%BC%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%87%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B0>

[Letöltés ideje: 2023.12.20.]

41. ábra. Abraham van Westerfeld művész, Wilhelm Hondius metsző. *Bohdan Hmelnickij portréja*, 1651. Ukrán Nemzeti Művészeti Múzeum, Kijev

Letöltés helye: <https://localhistory.org.ua/videos/bez-bromu/kozatski-portreti-olga-kovalevska/>

[Letöltés ideje: 2023.12.20.]

42. ábra. Wilhelm Hondius. *Hmelnyickij számárfülekkel, 1651*, Volodimir Zabolotnyij Építészeti és Építőipari könyvtár, Kijev

Letöltés helye: <https://localhistory.org.ua/rubrics/painting/getman-z-visliuchimi-vukhami/>

[Letöltés ideje: 2024..01. 02.]

43. ábra. Tarasz Sevcsenko. *Bohdan Hmelnickij halála*, 1836-1837. Pétervár, papír, tus, 30,8x45,2, Tarasz Sevcsenko Nemzeti Múzeum, Kijev

Letöltés helye: <https://www.t-shevchenko.name/uk/Painting/1833-39/ChmelnickyDeath.html>

[Letöltés ideje: 2024..01. 02.]

44. ábra. Ismeretlen festő: *Mamaj kozák* (népi kép)

Letöltés helye: <https://etnoua.info/novyny/kozak-mamaj-narodna-kartynka-dshcherbakivskyj-1913/>

[Letöltés ideje: 2023.10.31.]

45. ábra. Ismeretlen festő: *Mamaj kozák* (népi kép)

Letöltés helye: <https://etnoua.info/novyny/kozak-mamaj-narodna-kartynka-dshcherbakivskyj-1913/>

[Letöltés ideje: 2023.10.31.]

46. ábra. Ismeretlen festő: *Mamaj kozák* (népi kép)

Letöltés helye: <https://etnoui.info/noviny/kozak-mamaj-narodna-kartynka-dshcherbakivskyj-1913/>

[Letöltés ideje: 2023.10.31.]

47. ábra. Jacques-Louis David. *Labdaházi eskü*, 1791, toll, barna tinta, 66 x 101 cm, Musée National du Chateau de Versailles, Versailles

Letöltés helye: <https://qph.cf2.quoracdn.net/main-qimg1f49033df2b1a04c433cf1c6c8342746-lq>

[Letöltés ideje: 2023.11.04.]

48. ábra. Jacques Louis David. *Marat halála*, 1793, olaj, vászon, 165x128 cm, Belga Királyi Szépművészeti Múzeum

Letöltés helye: <https://hu.painting-planet.com/marat-halala-jacques-louis-david/>

[Letöltés ideje: 2023.11.04.]

49. ábra. Paul-Jacques-Aimé Baudry. *Charlotte Corday*, 1860, olaj, vászon, 203 x 154 cm, Nantes-i Művészeti Múzeum

Letöltés helye: <https://www.worldhistory.org/image/16541/the-assassination-of-marat/>

[Letöltés ideje: 2023.11.04.]

50. ábra. Edvard Munch. *Marat halála*, 1906-1907, aláírva 1912, litográfia, papír, 43,7 x 35,4 cm, MW Lassally, Berlin

Letöltés helye: <https://www.moma.org/collection/works/76059>

[Letöltés ideje: 2023.11.04.]

51. ábra. Honoré Daumier, *Gargantua*, 1831, litográfia, 23,5 x 30,6 cm, Yale Egyetemi Művészeti Galéria

Letöltés helye: <https://www.khanacademy.org/humanities/becoming-modern/avant-garde-france/realism/a/daumier-rue-transnonain>

[Letöltés ideje: 2023.11.02.]

52. ábra. Honoré Daumier, „*Ki ne kezdjeteK vele!*”, 1834, litográfia, 306 x 429 mm, Szépművészeti Múzeum, Budapest

Letöltés helye: <http://on-line.szepmuveszeti.hu/daumier/>

[Letöltés ideje: 2023.11.02.]

53. ábra. Honoré Daumier. „*Le a függönnyel, a bohózatnak vége!*”, 1834, litográfia, 200 x 277 mm, Szépművészeti Múzeum, Budapest

Letöltés helye: <http://on-line.szepmuveszeti.hu/daumier/>

[Letöltés ideje: 2023.11.02.]

54. ábra. Honoré Daumier. *Július hőse*, 1831. május, 1832, litográfia, 21,7 x 18,8 cm, magángyűjtemény

Letöltés helye: <https://drouot.com/it/1/20479206-honore-daumier-18081879-un-ero>

[Letöltés ideje: 2023.11.02.]

55. ábra. Léon Cogniet. *A zászlók*, 1830, olaj, vászon, 19 x 24 cm, Orléansi Szépművészeti Múzeum

Letöltés helye: <https://webmuseo.com/ws/mbao/app/collection/record/292>

[Letöltés ideje: 2023.11.04.]

56. ábra. Eugène Delacroix. *A szabadság vezeti a népet*, 1830, olaj, vászon, 2,6 m x 3,25 m, Louvre, Párizs

Letöltés helye: <https://cultura.hu/kultura/a-romantika-festoj-e-delacroix/>

[Letöltés ideje: 2023.05.30.]

57. ábra. Sir David Wilkie. *Saragossa védelme*, 1828, olaj, vászon, 94,2 x 141,5 cm, Buckingham-palota, London

Letöltés helye: <https://www.rct.uk/collection/405091/the-defence-of-saragossa>

[Letöltés ideje: 2023.05.30.]

58. ábra. Francisco José de Goya. *1808. május 3.: Madrid védőinek kivégzése*, 1814, olaj, vászon, 268 x 347 cm, Museo del Prado, Madrid

Letöltés helye: <https://www.museodelprado.es/coleccion/obra-de-arte/el-3-de-mayo-en-madrid-o-los-fusilamientos/5e177409-2993-4240-97fb-847a02c6496c>

[Letöltés ideje: 2023.05.30.]

59. ábra. Mednyánszky László. *Szerbiában*, 1914, olaj, vászon, 67,6 x 100 cm, Magyar Nemzeti Galéria, Budapest

Letöltés helye:

<https://www.hungart.hu/frames.html?/magyar/m/mednyans/muvek/6/medny601.html>

[Letöltés ideje: 2024.01.03.]

60. ábra. Mednyánszky László. *Vonuló foglyok*, olaj, szén, 60 x 75 cm, Janus Pannonius Múzeum, Pécs

Letöltés helye: <https://www.hung-art.hu/frames.html?/magyar/m/mednyans/>

[Letöltés ideje: 2024.01.03.]

61. ábra. Mednyánszky László. *Sebesült katona*, 1916, olaj, falemez, 34,5 x 23 cm, Hermann Ottó Múzeum, Miskolc

Letöltés helye: <https://hu.museum-digital.org/object/805640?navlang=hu>

[Letöltés ideje: 2024.01.03.]

62. ábra. Mednyánszky László. *Katonafej*, 1915 körül, olaj, dekli, 48,5 x 38 cm, Deák gyűjtemény, Városi Képtár, Székesfehérvár

Letöltés helye: <https://www.hung-art.hu/frames.html?/magyar/m/mednyans/>

[Letöltés ideje: 2024.01.03.]

63. ábra. Roger Fenton. *A halál árnyékában (A halál árnyékának völgyében)*, 1855. április 23. Science Society Picture Librar / Europress / Getty

Letöltés helye:

https://maimanohaz.blog.hu/2017/03/03/manipulalt_kep_a_hala_l_a_rnye_ka_nak_volgye

[Letöltés ideje: 2024.01.03.]

64. ábra. Grausz Sándor. *A cs. és kir. ungvári 66. gy. ezd. (olasz front), O-M 1916 M. 22,5 cm aknavető a Krn tetőn / cs. és kir. Péter Ferdinánd főherceg nevét viselő 66. számú gyalogezred*, Leltári szám: 56233, Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma, Budapest

Letöltés helye: <https://www.magyarezredek.hu/hadtor-i-leaflet/contents/image-gallery.jsp>

[Letöltés ideje: 2024.01.03.]

65. ábra. Grausz Sándor. *A cs. és kir. ungvári 66. gy. ezd. (olasz front), gyalogság felvonulás hegyi terepen / cs. és kir. Péter Ferdinánd főherceg nevét viselő 66. számú gyalogezred*, 1915-1917, Leltári szám: 56232, Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma, Budapest

Letöltés helye: <https://www.magyarezredek.hu/hadtor-i-leaflet/contents/image-gallery.jsp>

[Letöltés ideje: 2024.01.03.]

66. ábra. Posgay Miklós. *Tüzérek ágyúval az I. világháborúból*. 1916, fotópapír, 6 x 9 cm, archív fotó, leltári szám F 2461, Thorma János Múzeum, Kiskunhalas

Letöltés helye: https://mandadb.hu/tetel/481816/Tuzerek_agyival_az_I_vilaghaborubol

[Letöltés ideje: 2024.01.03.]

67. ábra. Robert Capa. *A milicista halála. Cerro Muriano, Cordoba*, 1936. szeptember 5., leltári szám 67.21, Magyar Fotográfiai Múzeum, Budapest

Letöltés helye:

http://fotomuzeum.hu/fotografiai/capa_robert_a_milicista_halala_cerro_muriano_cordoba_1936_szeptember_5

[Letöltés ideje: 2024.01.04.]

68-69. ábra. *Picture Post magazin, December 3, 1938* (részlet)

Letöltés helye:

https://maimanohaz.blog.hu/2014/12/03/robert_capa_fotoi_a_spanyol_polgarhaborurol

[Letöltés ideje: 2024.01.04.]

70. ábra. Robert Capa: *Normandy. June 6th, 1944*, Robert Capa, International Center of Photography, New York

Letöltés helye:

https://maimanohaz.blog.hu/2014/06/06/ma_70_eves_robert_capa_hires_sorozata_a_normandiai_partraszallasrol

[Letöltés ideje: 2024.01.04.]

71. ábra. Robert Capa: *Amerikai katonák, Normandia*, 1944 június-július, Robert Capa, International Center of Photography, New York

Letöltés helye: <https://www.icp.org/browse/archive/objects/american-soldiers-normandy>

[Letöltés ideje: 2024.01.04.]

72. ábra. Joe Rosenthal. *Győzelmi zászló kitűzése Iwo Jima felett*, 1945. február 23., fotó, National Archives and Records Administration, Washington

Letöltés helye: <https://honvedelem.hu/hatter/multidezo/katonatortenelmi-fotok-nyomaban-4-resz.html>

[Letöltés ideje: 2024.01.05.]

73. ábra. Jevgenyij Haldej. *Szovjet zászló a Reichstag felett, 1945. május 2.*, fotó

Letöltés helye: <https://kultura.hu/aki-elsokent-tuzhetett/>

[Letöltés ideje: 2024.01.05.]

74. ábra. John Sadovy: *Szabadságharcosok a Corvin köznél álló ISZU-152-es szovjet rohamlövegeken*. Balra a Kilián laktanya, a háttérben kíváncsiskodók gyűrűjében egy tornyát vesztett szovjet JSZ-3-as nehézharckocsi. Budapest, 1956. október vége, fotó

Letöltés helye: <https://fotomagazin.hu/kiallitas/john-sadovy-1956-os-kepei-a-forradalomrol/>

[Letöltés ideje: 2024.05.10.]

75. ábra. Bojár Sándor: *Budapest, 1956. október 25.* Szovjet harckocsik és békésen tüntető tömeg a Parlament előtt, fotó MTI

Letöltés helye: <https://1956.mti.hu/Pages/Gallery.aspx?GalleryID=1>

[Letöltés ideje: 2024.05.10.]

76. ábra. Henri Huet. *A kudarc*, 1967. június 17., fotó

Letöltés helye:

<https://honvedelem.hu/hatter/multidezo/tiz-hires-foto-a-vietnami-haborurol.html>

[Letöltés ideje: 2024.01.05.]

77. ábra. Nick Ut. *Napalm Girl. A napalmos lány*, 1972. június 8, fotó, AP Images

Letöltés helye:

https://mamanohaz.blog.hu/2016/06/16/megrazo_video_kerult_elo_a_pulitzer-dijas_foto_keszitesenek_pillanatairol

[Letöltés ideje: 2024.01.05.]

78. ábra. Stuart Franklin. *Tienanmen tér, Peking, Kína, 1989. június 5.*, Magnum Photos

Letöltés helye: https://mamanohaz.blog.hu/2014/06/05/variaciok_tienanmen_ter_1989_junius

[Letöltés ideje: 2024.01.06.]

79.ábra. Prezentáció bemutatása a 2.osztályban

Saját fénykép. 2024. 03.20.

80.ábra. „Kozák Mamai”. A tanító bemutató kompozíciója.

Saját fénykép. 2024. 03.20.

81.ábra. A 2. osztályos tanulók kész munkái. „Kozák Mamai”.

Saját fénykép. 2024.03.20.

82.ábra. A tanító bemutató kompozíciója. „Kozák Mamai”.

Saját fénykép. 2023.03.20.

83.ábra. A 3. osztályos tanulók kész munkái. „Kozák Mamai”.

Saját fénykép. 2023.03.20.

84. ábra. A tanító kész kompozíciója. „Huszár portréja”

Saját fénykép. 2024. 03.12.

85.ábra. A tanító magyarázata a 1.osztályban

Saját fénykép. 2024. 03.12.

86. ábra. Az 1. osztályos tanulók kész munkái. „Huszár portréjának ábrázolása”

Saját fénykép. 2024. 03.12.

87. ábra. A tanító bemutató kompozíciója. „Kokárda”

Saját fénykép. 2024. 03.12.

88. ábra. Az órán használt segédeszközök

Saját fénykép. 2024. 03.12.

89. ábra. A 2. osztályos tanulók munkáinak kiállítása. „Kokárda”

Saját fénykép. 2024. 03.12.

90.ábra. Az 1. és 2. osztály közös kiállítása.

Saját fénykép. 2024. 03.12.

91.ábra. A tanító bemutató kompozíciója. „Huszár a lovon”

Saját fénykép. 2024. 03.13.

92.ábra. A 3. osztályos tanulók kész munkái. „Huszár a lovon”

Saját fénykép. 2024. 03.13.

93. ábra. Az 1-3. osztályos tanulók kiállítása az iskola épületében.

Saját fénykép. 2024. 03.13.

94. ábra. A 4.osztályos tanulók ismerkedése a történelmi szereplőkkel

Saját fénykép. 2024. 03.13.

95. ábra. A történelmi szereplők alakjának ábrázolása a rajzlapon

Saját fénykép. 2024. 03.13.

96. ábra. A kollázsok háttérének megrajzolása és színezése csoportok szerint

Saját fénykép. 2024. 03.14.

97. ábra. Az 1. csoport kollázsai – *A Rákóczi szabadságharc szereplő*

Saját fénykép. 2024. 03.14.

98. ábra. A 2. csoport kollázsai – *Az 1848-1849-es forradalom történelmi alakjai*

Saját fénykép. 2024. 03.14.

99. ábra. A 4. osztályos tanulók csoportmunkájának kiállítása. „*A magyar szabadságharcok (Rákóczi szabadságharc és az 1848-as forradalom) történelmi szereplői*”

Saját fénykép. 2024. 03.14.

Foglalkozástervek

Kozák Mamai témára megvalósuló Művészeti foglalkozás a 2. osztályban

Téma: Applikáció készítése mértani alakzatokkal és természetes anyagok felhasználásával a 2. osztályban. „A kozák Mamai”

A foglalkozás menete

Ráhangelődés. A foglalkozás I. része. (15 perc)

A Művészet óra elején a gyerekekkel megbeszéltem, hogy milyen eszközöket készítsenek elő: grafit és színes ceruzákat, vonalzó, színes papírt, rajzlapot, ollót, ragasztót. Ezután beszélgettünk az előző ének-zene órán tanultakról, vagyis felsoroltuk a népi hangszereket. Megkerestük azokat a tankönyvben is. Majd prezentáció segítségével a gyerekekkel megismertettem a kozák Mamai népi hős alakját, annak megjelenését a népművészetben. A bemutató után ismertettem a tanulókkal az óra témáját, célját és feladatait. A tanulók felsorolták, milyen mértani alakzatok szükségesek a kozák testrészeinek megrajzolásához.

Gyakorlati rész. A foglalkozás II. része (30 perc)

A kompozíció megvalósításának 2. része – a *Kozák Mamai* applikáció készítése mértani alakzatok és természetes anyagok felhasználásával. Először bemutattam az általam megtervezett kompozíciót. A gyerekek megfigyelték a formákat, az elemek összehangolását, a díszítést. Megbeszéltük, hogy nagyban hasonlít az általam készített kozák alakjának elemi azzal, amit ők terveztek gondolatban. A színek kiválasztása a népi festményekhez igazodott: kék nadrág, fehér vagy sárga ing, piros csizma. A képeken Mamait bandurával a kezében festették meg, ezért a gyerekek feladata volt a hangszer applikálása is. A kozák Mamai körül minden népi festményen tölgyfát láthattunk, amit az applikáción is meg szeretnénk volna jeleníteni. A kész kompozíción én színes papírból készítettem el a fát és a leveleket, a lehullott leveleket pedig természetes anyaggal helyettesítettem. A munkához az osztály levélgyűjteményéből választottunk tölgyfa leveleket. Majd következett a munkafolyamat megbeszélése.

A tanulók előkészítették a rajzlapot, az A-4-es méretű színes papírok közül kiválasztották a háttér alapszínét, majd ráragasztották a fehér rajzlapra. Azoknak, akiknek volt karton színes lapja, arra dolgoztak. Következett a kozák alakja eleminek elkészítése. A tanulók a színes papír hátoldalára megrajzolták a testrészek mértani alakzatait:

- a karok és a lábak háromszög alakúak (2x6 cm, 2x8 cm),
- a felsőtest négyzet alakú (6x6x3 cm),

- a fej kör alakú (átmérője 3 cm),
- csizma (ovális),
- sapka (kocka lekerekített szélekkel)
- öv téglalap alakú (1x5 cm).

A felsőtestnél figyelni kellett arra, hogy a négyzet egyik oldalának hossza 6 cm, a szemben lévő oldalé pedig 3 cm. A gyerekeknek elmondtam, hogy a páros testrészeknél és a csizmánál egyszerre mindkettőt ki tudják vágni, ha a papírt ketté tűrik. Az alakzatok mérése, rajzolása és kivágása nem okozott különösebb gondot a tanulók többségének, hiszen már több esetben alkalmazták ezt az ábrázolási módszert. Kivéve a felsőtest megrajzolása, amiben néhány tanuló segítségre szorult. A kozák alak elemei után a bandurát kellett megrajzolni a színes papírra. Útmutatást adtam a gyerekeknek: vágjanak le egy 8x10 cm-es papírcsíkot, hosszában tűrjék ketté, a tűrés szélénél rajzoljanak rá egy körteformának a felét, így szimmetrikus alakzatot kapnak, majd vágják ki.

A munkafolyamat következő szakasza volt az elemek összeillesztése. A tervezés után a gyerekek ráragasztották az alakzatokat a lapra. Figyelni kellett arra, hogy a karok és a lábak esetében a háromszögek csúcsánál kellett az illesztéseket elvégezni, hiszen a Mamai ingjének és nadrágjának a szára alul bő. A sapkának a lekerekített része kerüljön felülre. Majd a bandura ráragasztása jött sorra, amit a kézhez illesztették a gyerekek.

A munka folytatásában a természetes anyagok felhasználásával kialakították a kozák Mamai környezetét. A gyerekek a kompozíció magát a tölgyfát egy vagy két levéllel ábrázolták.

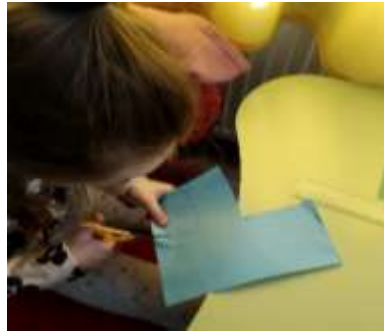
A munkafolyamat utolsó szakasza a díszítés, a fej részeinek felrajzolása filctollal. A tanulókat megkérdeztem, milyen kiemelkedő elem volt a Mamai fején. Emlékeztek, hogy fekete hosszú bajsa volt. A gyerekek filctollal megrajzolták a bajuszt, az arc részeit. Utána kidíszítették Mamai ingjét, megjelenítették a hímzést az ingujjon és a gallér részén.

Az óra végén elmondták a gyerekek, mit tudtak meg kozák Mamairól, az ukrán nép védőszentjéről és hősről. Frontális munkaforma keretében beszámoltak a munkafolyamatokról, a tapasztalataikról: mi volt könnyű, mi volt számukra nehéz elkészíteni az óra folyamán. A kész munkákat kiállítottuk az osztályterem falára, bemutatták egymásnak azokat. Majd a tanulók rendet raktak saját munkaterületükön.

Az applikáció elkészítésének folyamata

1. lépés. Mérés és az alakzatok rajzolása

2. lépés. Az elemek kivágása

3. lépés. Tervezés

4. lépés. Az alakzatok felragasztása

5. lépés. A falevél felragasztása

6. lépés. Díszítés. Az arc részeinek megrajzolása

Kozák Mamai témára megvalósuló Művészeti foglalkozások a 3. osztályban

Téma: „A kozák Mamai” című kép festése hagyományos akvarell technikával a 3. osztályban

A projekt két Művészet óra keretében valósítható meg.

Az 1. foglalkozás a 3. osztályban (45 perc)

A Művészet óra beszélgetéssel kezdődött. Megismételtük, mit tudunk meg az előző órákon a kozákság koráról, kik is voltak a kozákok, mit jelent a „kozák” szó. A gyerekekkel megbeszéltük, hogyan jelennek meg a kozákok a festészetben, szobrászatban, szépirodalomban, a népi kultúrában, filmekben és a rajzfilmekben. Elmondták, hogy a „kozák” szó „szabad harcos”-t jelent. A zaporozsjei kozákok védelmezték a szülőföldjüket, bátorságukról, hőstetteikről, a haza iránti hűségéről voltak híresek. A művészek dicsőítették őket, de nemcsak a régi időkben, hanem napjainkban is tisztelik és értékelik cselekedeteiket. A festmények közül újra megnéztük a tankönyvben látható Ilja Repin *A zaporozsjei kozákok levelet írnak IV. Mohamed szultánnak* reprodukciót, amelyen a zaporozsjei kozákok levelet írnak a török szultánnak. Majd összehasonlításokkal folytatódott az óra: a rajzfilmszereplők és

a képzőművészeti alkotásokon látható kozákok külső jellemvonásait vetettük össze. A gyerekek kiemelték, hogy a ruházat, a fegyverzet, a hajviselet és bajusz, a harci szellem ábrázolása minden alkotáson hasonló. Majd ráirányítottam a figyelmüket a reliefre, amelyen a kozák hangszerrel van ábrázolva. Ezután megismertettem őket a kozák Mamai hős nevével, akit az ukrán nép védőszentként tisztel és megtestesíti a szabadság iránti szeretetüket. Prezentáció segítségével bemutattam a tanulóknak, hogyan ábrázolták őt a népi festők, megnézték a róla készült festmények reprodukcióit. Közben a gyerekekkel megfigyeltettem, hogy a képeken milyen hasonlóságokat fedeznek fel. Elmondták, hogy a kozák Mamait ülő helyzetben festették le, kezében a bandurával, mellette ivóedények, kardja, a háttérben a lova, lándzsája. Felhívtam a figyelmüket arra, hogy mindig tölgyfa van a háttérben, ami az erőt szimbolizálja. A népi kultúrában nemcsak a festményeken jelenítették meg a kozák Mamai alakját, hanem díszítő mintaként a házak falain, az ajtókon vagy az ablakokon, illetve az edényeken.

Az óra második részében a kozák Mamai megrajzolása volt a feladat grafit ceruzával. A tanulók előkészítették a rajzlapokat és a ceruzákat. Bemutattam az általam készített képet a kozák Mamairól. Közös fogalmaztuk meg a rajz elkészítésének folyamatát: a kép központi alakját, az előtér és a háttér részleteit.

Első lépés volt a rajz elhelyezésének kiválasztása, vagyis hogyan helyezkedik el a kozák Mamai a térben és a síkon. Mivel a kozák Mamait a népi festők mindig ülő pozícióban festették meg, ezért a rajzlapot vízszintesen helyezték el a gyerekek a padon. Továbbiakban következett a horizont vonal megrajzolása, a kozák Mamai ábrázolása az előtérben a lap közepén. A főszereplő rajzolásánál a kerek formákat használtuk. A gyerekek a fej kialakításánál figyeltek a kozákok jellegzetes hajviseletére, a hosszú bajuszára. Majd megrajzolták a bandurát is. Utána következett a kép háttérének kialakítása: a tölgyfák, a harci eszközök megrajzolása, amely során figyelembe vették a megfelelő arányokat. A munkafolyamat végén az apró részletek, a másodlagos elemek kidolgozására került sorra, vagyis a népi hős mellé feltüntették az ivóedényeit, egyesek a fára felakasztott kürtöt és sapkáját is megrajzolták. Az óra végén megkértem a tanulókat, hogy mondják el, érdekes volt e számukra a kozák Mamai története, mit tudnak elmondani róla. Összefoglaltuk, milyen jellegzetességei vannak ennek az ukrán hősnek a népi festményeken, hol láthatóak még az őt ábrázoló képek. Megbeszéltük, mi volt számukra nehéz illetve könnyű a munka során. A kész rajzokat beraktuk a tanulók munka mappájába, hogy a következő Művészet órán tovább folytassuk a kép festését hagyományos akvarell technikával.

A 3. osztályos tanulók ceruza rajzai. „Kozák Mamai”

A 2. foglalkozás a 3. osztályban (45 perc)

A következő Művészet órán folytatódott „A kozák Mamai” festése hagyományos akvarell technikával. A gyerekek előkészültek a festéshez, megtöltötték a vizespoharakat, a saját munkamappáikból elővették a rajzaikat és az ecseteiket. A színkeveréshez is előkészítették a lapokat. A prezentáció segítségével felelevenítettük a kozák Mamiról tanultakat. Mielőtt hozzáfogtak volna a kozák kifestéséhez, újra megbeszéltük a népi festményeken látott színeket és árnyalatokat, mely színeket használták leggyakrabban Mamai ábrázolásakor. Figyelmet fordítottunk a kozák Mamai öltözkéneke a színezetére: a nadrágja általában kék vagy piros színű, inge fehér, a felöltője arany vagy barna árnyalatú, csizmája piros vagy fekete, az ingnyakon és elülső részén népi hímzés látható. Kiemeltük a reá jellemző fekete hosszú bajuszt és a fején a kozák hajviseletet.

A gyakorlati munka folyamatát frontális munkaformában beszéltük meg. Első lépés – a háttér és az előtérben megrajzolt domboldal, a nagyobb felületek kifestése volt. Második lépés – a kozák Mamai alakjának festése. Harmadik lépés – a bandura, az ivóedények, a fa lombjának festése, az apró részletek kiigazítása volt. Negyedik lépés – a kontúrvonalak megrajzolása filctoll segítségével.

A Művészet óra folytatódott a tanulók gyakorlati munkájával. A kozák Mamai képek a reprodukciókon általában sötét árnyalatúak voltak, így a gyerekek többsége szintén sötét hátteret és az előtérben megrajzolt domboldalt képzelt el és valósított meg. De akadtak olyanok,

akik mindezt világos színekkel ábrázolták. A színek keverését külön lapon végezték el. Rá kellett mutatni arra, hogy a széleknél óvatos az ecsetvonásokkal dolgozzanak, lehetőleg ne hagyják figyelmen kívül a megrajzolt kontúrvonalakat. Ügyelni kellett arra, hogy a festék keverésénél ne használjanak túl sok vizet, vagy egyes tanulóknál ne legyenek szárazak az ecsetvonások. A domboldal és a háttér festése után következett a kozák Mamai alakjának színezése. Az óra további részében a másodlagos elemek kifestése következett: az üveg és a pohár, a kard, a kürt, a bandura és a fák lombjának kiigazítása. Akik a Mamai hűséges lovát is megrajzolták, ők is a festésnek ebben a stádiumában tették meg ezt. Miden lépésnél ügyelni kellett arra, hogy a főszereplő és a környezetének színezése ne folyjon össze. Közben a kép folyamatosan száradt, így lehetett a munkafolyamat utolsó fázisára térni. A tanulók fekete filccel kiemelték a rajz kontúrvonalait.

A „Kozák Mamai” kép festésének munkafolyamata

1. lépés. A nagyobb felületek kifestése

2. lépés. A kozák Mamai kifestése

3. lépés. A másodlagos elemek kifestése

4. lépés. A kontúrok kiemelése

Az 1-4. osztályokban levezetett foglalkozások „A magyar szabadságharcokhoz (Rákóczi szabadságharc és az 1848-as forradalom) kapcsolódó történelmi személyek ábrázolása a művészet eszközeivel” témakörben

Huszár portréjának ábrázolása applikáció segítségével az 1. osztályban

I. rész. Ráhangelődés. (10 perc)

Az óra szervezési részében a gyerekek előkészítették az általam kért eszközöket: a rajzlapot, színes lapokat, ollót, ragasztót, ceruzát és vonalzót, színes ceruzát vagy filctollat. Ezután frontális beszélgetéssel folytatódott a Művészet óra. Megismételtük, milyen verseket olvastak Magyar olvasás órán, milyen évszakot írtak le a költők. Ezután rátértünk a tavaszi ünnepekre. Beszéltem nekik az 1848. március 15-ei szabadságharcról és szereplőiről. Képeken bemutattam Petőfi Sándort és a huszárokat. A továbbiakban szemléltetőkön gyerekek megfigyelték a huszárokat, akik általában lovon ülnek, elemezték az öltözküket, az arany gombos és zsinóros kabátot, a piros sapkát és rajta a kokárdát. Elmondtam nekik, hogy a sapkáját csákónak nevezik. Megbeszéltük annak formáját. Kiemelték, hogy a huszároknak hosszú fekete bajsza van. Megfigyeltetem velük, hogy a bajuszt felfelé vagy lefelé pödörték. Kézzel mutattuk, hogy a huszár felfelé pödri a bajszát. A rávezetés után közöltem az elsősökkel az óra témáját, feladatát és célját. Bemutattam az általam készített kompozíciót, melynek formáit is színeit elemeztük.

Gyakorlati rész. A foglalkozás II. része (25 perc)

Az óra második része a *Huszár portréjának ábrázolása applikáció segítségével*. Az 1. osztályosoknak már vannak alapismereteik a mértani alakzatokról. Felismerték, hogy az arc és a csákó négyzet alakú, a kokárda három színű körből áll, a csákón található díszítő csík pedig téglalap formájú. Megbeszéltük, hogy a bajuszt sablon alapján fogják megrajzolni. Az orr, a száj és szemek majd filctollal kerülnek fel az applikációra. Ismertettem a gyerekekkel a munka menetét:

- az arc részének kivágása és ragasztása a rajzlapra,
- a csákó megrajzolása, kivágása és ragasztása,
- a bajusz megrajzolása sablon segítségével, annak kivágása és ragasztása,
- a kokárda körök és a díszítő csíkok rajzolása, kivágása és felragasztása,
- a huszár szájának, orrának és szemeinek megrajzolása.

Mielőtt hozzáfogtunk volna a munkához, felhívtam a figyelmüket az olló biztonságos használatára. Az alkotói tevékenységet az ujjak és kezek bemelegítésével kezdtük, különböző játékos ritmusos gyakorlatokat végeztünk. Az óra a tanulók gyakorlati munkájával folytatódott, amikor is kiválasztották az applikációhoz a megfelelő színes lapokat. A gyerekeknek A4-es

méretű színes papíruk volt. A huszár arcához elegendő volt annak a fele, így ketté hajtották a bézs színű lapot, majd elvágták és függőlegesen a rajzlap közepére ragasztották. Következett a csákó méretének felrajzolása a piros lapra, a 12x15 cm négyzetet levágták és ráragasztották az arc felső részére. A gyerekek között szétosztottam néhány bajusz sablont, ami segítségével könnyen megrajzolták azt. Aki készen volt a fekete bajusz megrajzolásával, az átadta a sablont az osztálytársának. Felragasztáskor ügyeltek arra, hogy a bajusz hegye felfelé álljon. Következett a csákó díszítése. Először is levágtak egy 2x15 cm hosszú fekete csíkot, ami a csákó simléderét jelképezte, majd a csákó alsó szélére ragasztották. Következett a kokárda körök megrajzolása és kivágása, ami mértani alakzatok segítségével történt. Amikor felragasztották a piros, fehér és zöld színű köröcskéket, arany vagy sárga színű 2x8 cm-es csíkokat vágtak ki. Ezek a csíkok jelképezték a zsinóros díszítést a huszár csákóján. Utolsó részben a gyerekek megrajzolták a huszár arcának részleteit: a szemeket, az orrát és a száját. Voltak, akik csak színes ceruzát használtak, de akadtak olyanok, akik filctollal dolgoztak. Az utóbbiak munkáin jobban kirajzolódtak az arc részletei, a ceruzával készültek halványaknak bizonyultak.

A munkafolyamat menete. *A huszár portréjának ábrázolása applikáció segítségével*

1-2. lépés. Az arc és a csákó elemeinek kivágása és felragasztása

3-4. lépés. A csákó simléderének és bajusznak a megrajzolása, kivágása és felragasztása

5-6. lépés. A kokárda és a díszítő csíkok elkészítése

7. lépés. Az arc részleteinek megrajzolása

A Művészet óra végén megkértem az elsősöket, hogy mondják el kit ábrázoltunk és milyen technikával. A gyerekek elmondták, hogy huszár képét alkottuk meg applikáció segítségével, felelevenítettük a munkafolyamat állomásait. A kész munkákat bemutatták osztálytársaiknak, majd a szünetben felhelyeztük az osztályterem falára. Végezetül rendet raktak a saját padjukon és a teremben.

Kokárda rajzolása mértani alakzatok segítségével és annak festése pontozás technikával a 2. osztályban. Kollázs készítése kokárdákból

A foglalkozás menete

I. rész. Ráhangolódás. (10 perc)

A 2. osztályban levezett óra szervezési részében a tanulók előkészítették a tanító által kért eszközöket: rajzfüzetet, grafit ceruzát, vízfestéket és vizes poharakat. Frontális beszélgetés zajlott arról, hogy milyen tavaszi ünnepekről olvastokról és az iskolában látott kiállításról.

Az óra további részében képeket mutattam be Petőfiről és a márciusi ifjakról, akik ezen a napon kokárdát viseltek. Elmeséltem nekik a kokárda eredetét, valamint Petőfi és a márciusi ifjak viselték először Magyarországon. A forradalom hatására a magyar zászló is ilyen színeket kapott. Minden színnek megvan a maga jelentése: a piros jelképezi az erőt, a fehér a hűséget és a zöld a reményt. A kokárda viselete szorosan összekapcsolódott a március 15-ei ünneppel, amikor kitűzőként viselik. Elmondtam a gyerekeknek az óra témáját és célját.

II. rész. Gyakorlati rész. (30 perc)

A Művészet óra gyakorlati részében először bemutattam az általam festett kokárdát, amelyet közelről megfigyelték a gyerekek. Felfedezték, nem hagyományos ecsetvonásokkal van kifestve, hanem sűrűn egymás mellé festett pontokkal. Ismertettem velük, hogy ezt pontozásos vagy pöttyözéses módszernek hívják. Megkérdeztem, hogy ők már mivel festettek eddig. Elmondták: ecsettel, ujjakkal és tenyerükkel, foltokat fújtak szívószállal. Kíváncsiak voltak

erre az új technikára is. De mielőtt megismerkednek ezzel a festési módszerrel, meg kell rajzolni a kokárdát. Megkérdeztem a másodikosokat, szerintük milyen mértani alakzatok szükségesek a kokárda megrajzolásához. A gyerekek azonnal el tudták mondani, hogy 3 különböző méretű körből és 2 egyforma téglalapról tevődik össze. Ezután elmagyaráztam a munkafolyamatokat:

- a kokárda köreinek megrajzolása különböző méretű mértani alakzattal,
- a kokárda szalagjának megrajzolása téglalappal vagy vonalzóval,
- a kokárda festése pontozásos technikával,
- a tárgy kivágása száradás után.

Megkezdjük a gyakorlati munkát. A matematika órán használt mértani alakzatokat használtuk a különböző méretű körök megrajzolásához, amelyeket a tanulók maguk választották ki. Figyelni kellett a körök közötti egyforma távolságra, hogy festéskor egyenlő szélességűek legyenek a fodrok színei. A szalagokat egyes tanulók téglalapokkal rajzolták meg, majd vonalzóval három egyforma részre osztották. Mások a munkafolyamat ezen szakaszában csak vonalzóval dolgoztak. Továbbiakban mindenki megrajzolta a szalagok végére a bevágások helyét is. Következett a festés, amihez elővettük a vizes poharakat és a festékeket. Itt magyaráztam el a pontozásos festési módszert, amihez fültisztító pálcikát használunk majd. A feloldott festékbe mártjuk a pálcikát, majd sűrűn egymás mellé pontokat teszünk. Fontos, hogy megfelelő mennyiségű festéket oldjunk fel. Elkezdődött a tanulók önálló munkája. Figyeltünk a színek sorrendjére és arra, hogy a pontozást a kokárda belsejéből kifelé haladva végezzék a gyerekek. Precíz munkára volt szükség, ügyelni kellett arra, hogy a vonalakon belül maradjanak, szorosan egymás mellé kerüljenek a pontok, elegendő festék legyen feloldva. Akiknek a kez ügyessége kevésbé fejlett, azoknak segítséget nyújtottam.

A kokárda elkészítésének a menete

1-2. lépés. Rajzolás mértani alakzatokkal

3. lépés. Kokárda festése pontozásos technikával

4. lépés. A kész munkák száradása.

5. lépés. A kokárdák kivágása.

A kész munkáknak száradni kellett, majd körbe vágtuk a kokárdákat. A továbbiakban a kis kokárdákból a falra kollázst készítettünk. A felragasztáshoz blutack gyúrható ragasztót használtunk. Először is megterveztük, hány kicsi jelvényből fog állni a nagy kokárda fodros része és hányból a szalagok. Ezután következett a terv kivitelezése. Minden gyerek felhelyezte a falra a saját kicsi kokárdáját.

Az óra végén összegeztük a munkánkat, mi újat tanultunk a történelmi események jelképeiről és a festési módokról. A tanulók rendet raktak a munkaterületükön.

Színes ceruza rajz készítése a 3. osztályban „Huszár a lovon” címmel

A foglalkozás menete

I. rész. Ráhangelődés. (10 perc)

A 3. osztályban levezetett foglalkozást az előkészületekkel kezdődött. Minden gyerek elővette a munka mappájából a rajzfüzetet és színes ceruzákat. Közös beszélgetést folytattunk arról, hogy milyen ünnep közeleg, mit olvastak róla a magyar olvasás órán. A tanulók elmondták néhány mondatban, mit tudnak a március 15-ei ünnepéről, kik voltak azok, akik vezették a szabadságharcot, kiknek a nevére emlékeznek. Meghallgattuk a *Megütik a dobot* című népdalt, amelynek szövegével már megismerkedtek az olvasás órán. Ebben a nótában hallható, hogy a

legények indulnak a szabadságharcba. Elmondtam a gyerekeknek, hogy ezeket a katonákat huszároknak hívták. Mutattam róluk néhány képet. A tanulók megfigyelték a huszárok öltözetét, annak színezetét. Megállapították, hogy a huszárok lovas katonák voltak. Ezután közöltem velük a Művészet óra témáját és célját.

II. rész. Gyakorlati rész. (35 perc)

A gyakorlati rész elején bemutattam az általam készített rajzot, amit saját elképzelésük alapján kibővíthetnek. Első lépésként megbeszéltük a rajzlap elhelyezését. A kompozícióhoz a vízszintes irány a megfelelő. Második lépésként elemeztük a bemutató rajz készítésének a folyamatát: grafit ceruzával való munka, domboldal vonalainak meghatározása, a kompozíció központi szereplőinek elhelyezése a térben, a táj kialakítása, festés színes ceruzával, a huszár egyenruhájának és csákójának díszítése, a kontúrvonalak kiemelése filctollal. A gyakorlati munka a domboldal megrajzolásával kezdődött. A következő lépésben a képen két fontos szereplőt kellett a gyerekeknek megrajzolni – a huszárt és a lovat, az utóbbihoz sablont is használhattak. A harmadikosoknak lehetőségük volt választani – a huszárt álló helyzetben vagy a lova hátán ülve ábrázolják, illetve az állat mozgását is bele kellett vinni a rajzba. A munkafolyamat a tájkép tetszés szerinti megrajzolásának fázisában minden gyerek egyénileg döntötte el, hogy mik lesznek a képen a másodlagos elemek: a fák, felhők, a nap. A kész rajzok kifestése következett színes ceruzával. A gyerekek megfigyelték, hogy a huszárok ruházatában a piros, a kék és a zöld színek jelennek meg általában, így ők is azokat használták fel. A lovat tetszésük szerint színezték, volt barna, szürke és fehér ló is. A környezet kifestésekor emlékeztettem a harmadikosokat a satírozás módszerét is alkalmazták. Ezt a technikát a táblán mutattam be. A munkafolyamatok végén a huszár ruhájának díszítése zajlott, megjelentek a zsinóros menték. A lovas arcának részleteit is kidolgozták, ügyelve arra, hogy a bajusz mindig felfelé pödörték a katonák. A rajz befejezése a kontúrok kiemeléséből állt, amivel hangsúlyosabbá váltak a kép szereplői és a táj ábrázolása.

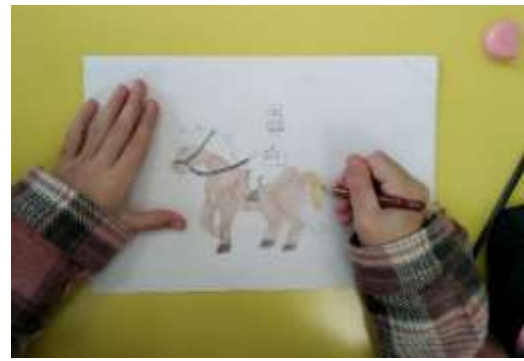
A „Huszár a lovon” c. rajz elkészítésének munka folyamata

1. lépés. A domboldal és a ló megrajzolása

2. lépés. A huszár megrajzolása

3-4. lépés. A háttér kialakítása és a rajz kifestése színes ceruzával.

5. lépés. A kontúr vonalak kiemelése.

Az óra befejező részében a gyerekek lehetőséget kaptak arra, hogy elmondják a tapasztalataikat, mi volt új vagy ismert, könnyű vagy nehéz számukra. Röviden összefoglalták, kik azok a huszárok, hol harcoltak. Az osztályterem melletti folyosó falán alakítottuk ki a kis tárlatunkat. Az óra végén rendet raktak az osztályban.

Kollázs készítése a magyar szabadságharcok (Rákóczi szabadságharc és az 1848-as forradalom) történelmi szereplőiről a 4. osztályban

A projekt megvalósításához 2 Művészet órára van szükség.

Az első Művészet óra menete

I. rész. Ráhangolódás. (15 perc)

A Művészet óra első szakaszában frontális beszélgetést folytattunk a márciusi ünnepekkel kapcsolatban. A gyerekek a Magyar olvasás órákon olvasottakról számoltak be, II. Rákóczi Ferenc és Petőfi és társainak szabadságharcáról. Képek segítségével bemutattam nekik a Rákóczit és a mellett harcoló kurucokat, majd az ellenséges poroszokat. Szemléltettem a március 15-ei forradalom és szabadságharc főbb alakjait és az ellenséges az osztrák császári vezért és a katonákat. Megfigyeléseket végeztek, külső megjelenésükben miben hasonlítanak, illetve különböznek a más korban élő katonák és harci eszközeik, zászlóik. Ezután közöltem

velük, hogy milyen projektet terveztem – kollázs készítése az általuk ismert szabadságharcok történelmi szereplőivel.

II. rész. Gyakorlati rész. (30 perc)

A negyedikes tanulókkal közösen állítottuk fel a projekt kivitelezésének a tervét.

Először is a kollázs elkészítéséhez csoportmunkát ajánlottam nekik. A csoportokat történelmi korok szerint alakítottam ki: *1. csoport* a Rákóczi szabadságharc szereplőivel dolgoztak, a *2. csoport* pedig az 1848-1849-es szabadságharc ismert alakjaival. Mindkét csoportban alcsoportokat is ki kellett alakítani: azok, akik a magyar hősöket rajzolják le, és azok, akik az ellenséges tábor képviselőit fogják ábrázolni. A munkafolyamat további terve:

- ceruzarajzok elkészítése a csoportok beosztása szerint,
- a portrék kifestése – színes ceruzával vagy akvarellal,
- az alakok kontúrvonalainak a megrajzolása,
- a figurák kivágása,
- a kollázsok háttérének megrajzolása és kiszínezése
- a kollázsok megtervezése és a történelmi személyek felragasztása a megfelelő csoportok szerint,
- kiállítás szervezése.

Ezután következett a tanulók csoportokon belüli munkája. A Rákóczi szabadságharc csoporton belül a gyerekek megbeszéltek egymás között, hogy ki fogja a fejedelem portréját lerajzolni, majd kik rajzolják a kurucokat és kik a labancokat. Ugyanígy a másik csoport tanulói is megbeszéltek, hogy ki rajzolja le Petőfi portréját, ki fogja Kossuthét, majd Batthyányiét és kik a huszárokat, az osztrák császári vezért és a katonáit. A portré rajzolásánál figyeltünk a rajzlap elhelyezésére. A gyerekek függőlegesen helyezték el a lapot, hogy elférjen a fej, a felsőtest egy része és koronként a jellegzetes katonai fejfedők. Előzőleg a gyerekek megfigyelték, hogy mennyit változott a magyar népi hősök külseje és viselete a századok során. Emléktettem őket, a bajusz rajzolásánál vegyék figyelembe, hogy a kurucok hosszú bajsza lefelé, a huszároké pedig felfelé pödörödik. Az arcvonások után következett a ruházat egy részének megrajzolása: a katonai kabátok díszítése, sapkák és csákók ábrázolása az adott történelmi szereplő viseletéhez hűen. Aki készen volt, az elkezdhetette a színezést is. Választhattak, hogy színes ceruzával vagy vízfestéssel fognak dolgozni. Az óra befejező részében összegeztük, mit valósítottunk meg a projektből az első órán. Vissza kérdeztem, mi újat tanultak meg ezekről a történelmi szereplőkről, melyik korban kik voltak az ellenségei a magyar hősöknek. Csoportonként bemutatták, ki milyen szereplőt jelenített meg, majd össze

szedtük a rajzokat és rendet raktunk a padokon. Megbeszéltük, hogy a következő Művészet órán folytatjuk a munkát a portrék kifestésével.

1. csoport ceruza rajzai: kurucok és labancok (4. osztály)

A 2. csoport ceruza rajzai: Petőfi, Kossuth, magyar huszár és osztrák katona (4. osztály)

A második Művészet óra menete

I.rész. Ráhangolódás. (5 perc)

A második Művészet óra szervezési részében a tanulók előkészítették a festéshez szükséges eszközöket és a színes ceruzákat. Elővettük a ceruzarajzokat és csoportok szerint szétosztottuk azokat, mindenki kiválasztotta a saját maga rajzolt történelmi figurákat. Újra bemutattam a képeket, amelyeken korhű ruházatban láthatóak a két szabadságharc résztvevői és vezetői. Megfigyeltük a ruhák és sapkák színeit. Megbeszéltük, milyen színű ruhákat viseltek a kurucok és a labancok, illetve a magyar huszárok és az osztrák katonák. Felhívtam a figyelmüket a sapkák és a csákók formáira, színeire és díszítésére is. Akik a szabadságharcok vezető személyeit rajzolták, ismét megfigyelték a ruházatot és annak díszítő elemeit.

II. rész. Gyakorlati rész. (40 perc)

Az óra gyakorlati részét a munkafolyamatok megbeszélésével kezdtük. Az óra a tanulók gyakorlati tevékenységével folytatódott. A kollázshoz először ki kellett festeni a szabadságharcok szereplőinek a portréját. A gyerekek maguk választották ki, hogy vízfestéssel vagy színes ceruzával fognak dolgozni. Azok a tanulók, akik már előző órán hozzáfogtak az

alakok kifestéséhez, ugyanazzal a technikával folytatták tovább a munkát. Az 1. csoport tagjai a kurucok festéséhez piros, kék és zöld színeket használtak, az ellenük harcoló labancoknál az egyenruha fehér alapszínét kézzel díszítették, de volt, akinél a kék szín dominált. Mindkét tábor sapkáit fekete színnel jelenítették meg. II. Rákóczi Ferenc portréjának kifestésénél a ruházathoz sötétkék és vörös színeket használt a tanuló. Jellegzetes hosszú göndör hajjal és bajusszal festette meg őt. A 2. csoport az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc huszárainál a piros és zöld színekkal dolgoztak, megrajzolták a kabátok zsinóros díszítését is. Petőfit hagyományos fekete felső kabátban, Kossuth Lajost zöld színű díszöltözetben, Batthyányi Lajost pedig vörös dolmányban ábrázolták a negyedikesek.

A gyakorlati feladat folyamata (4. osztály)

1. lépés. Az alakok kifestése

2-3. lépés. Az alakok kontúrjának megrajzolása és a portrék kivágása.

4. lépés. A kollázs háttérének megrajzolása és színezése csoportok szerint

Mielőtt a kontúrvonalakat meghúzták volna a gyerekek, várni kellett a munkák száradására. Ez idő alatt meg kellett rajzolni a kollázsok hátterét. Háttérnek a koroknak és a szemben álló feleknek megfelelő harci zászlókat festették fel a gyerekek a nagyméretű lapokra. Ezeket újra megfigyelték a szemléltetőkön. Mindkét csoport kapott 2-2 darab A3-as rajzlapot. A csoportokon belüli elosztás szerint rajzolták meg a zászlók formáit és színes ceruzával közösen kifestették azokat. Közben a gyerekek alkalmazták a satírozás és az összemosás technikákat, hogy a ceruza vonalak egyneművé váljanak a lapon és esztétikailag is szebben mutasson. A történelmi szereplők portréi megszáradtak, így következett a kontúrvonalak megjelölése és az alakok kivágása. A továbbiakban megterveztük, hová és milyen rendszerben kerülnek fel a figurák a kifestett zászlókra. A munkafolyamat folytatásában felhelyeztük a nagyméretű lapokat az osztályterem falára. Megbeszéltük, hogy milyen sorrendben fogják a csoporttagok elkészíteni a kollázsukat. Először elkészült a Rákóczi Ferenc által vezetett szabadságharc szereplőinek a kompozíciója, majd az ellenfélé – a labancoké. Utána a 2. csoport tagjai ragasztották fel az 1848-1849-es forradalom vezetőinek figuráit és a huszárokat. Végül az osztrák császári katonák kerültek fel a helyükre. A ragasztáshoz blutacket használtak a tanulók.

A kollázsok elkészítésének folyamata

1. lépés. A kollázsok megtervezése.

2. lépés. A figurák felragasztása az A3-as lapokra

Az osztályterem falát díszíti a magyarság két szabadságharcának szereplői. Az óra végén minden csoport büszkén mutatta be saját kompozícióját és néhány szóval jellemezte a figurákat és a történéseket. A foglalkozás befejező részében a negyedikesek rendet raktak a munkaterületeiken és az osztályteremben

Beleegyző nyilatkozat

Ember Évának hívnak, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tanító mesterszakos hallgatója vagyok, második évfolyamon. Diplomamunkám témája: *Történelmi események feldolgozása a képzőművészet eszközeivel az általános iskola alsó osztályaiban.*

A tervezett tevékenység bemutatása: Ezzel a nyilatkozattal szeretném a segítségüket és beleegyezésüket kérni ahhoz, hogy a diplomamunkám gyakorlati részét az Önök intézményében vezethessem le. Az 1-4. osztályokban a foglalkozások során szeretném megismertetni a gyerekeket a történelmi események és szereplők ábrázolásával különböző technikák segítségével. A pedagógusoknak be akarom mutatni, hogy az elemi osztályokban a gyakorlatban miként lehet bevinni a történelmi események és hősök megjelenítését a Művészet órák témái közé. Az órákon a tanulók életkori sajátosságainak, befogadó képességének megfelelően kiválasztott történelmi témájú kompozíciók elkészítése a cél. Két témakörben szeretném levezetni a foglalkozásokat. A kész alkotásokat bemutatónk és kiállítást szerveznénk.

I. témakör

2. osztály órájának témája „*A kozák Mamai*”. Ehhez a munkához egy Művészet órára lesz szükség: a tanulók megismertetése a kozák Mamai személyével, prezentáció bemutatása, applikáció készítése mértani alakzatokkal és természetes anyagok felhasználásával.

3. osztály órájának témája: „*A kozák Mamai*”. Két foglalkozást igényel a kompozíciók elkészítése. Az első Művészet órán a tanulók megismerkednek az ukrán népi hőssel, a prezentáció alatt megfigyeléseket végeznek, elkészítik a ceruzarajzokat. A második órán - kép festése hagyományos akvarell technikával tevékenységet terveztem.

II. témakör

1. osztály órájának témája: „*Huszár portréjának ábrázolása*”. Egy Művészet órára lesz szükség: a huszárok bemutatása, a huszár portréjának elkészítése színes papírból applikáció segítségével.

2. osztály órájának témája: „*Kokárda rajzolása mértani alakzatok segítségével és annak festése pontozás technikával*”. A kompozíció elkészítéséhez egy órára lesz szükség. Majd kollázs készítését terveztem a kivágott kokárdákból.

3. osztály órájának témája: „*Huszár a lovon*”. A téma feldolgozása egy Művészet órát igényel. A képek kifestéséhez a gyerekeknek színes ceruzákra lesz szüksége.

4. **osztály** órájának témája: „Kollázs készítése a magyar szabadságharcok történelmi szereplőiről”. Két foglalkozást igényel a munkafolyamat. Az első Művészet órán a tanulók új információkat hallanak majd a magyar szabadságharcok hőseiről, megfigyeléseket végeznek a bemutatott szemléltetőkön, megszervezzük a csoportmunkát, majd a történelmi szereplők alakjának megrajzolása következik. A második óra célja: a történelmi alakok kifestése, kivágása száradás után, a kollázs hátterének elkészítése a szabadságharcok zászlóinak (ellenálló felek) megrajzolása és színezése, az alakok portréjának felragasztása korok és táborok szerint, kiállítás szervezése.

Foglalkozás dokumentálásának formája: Az órákról fotókat készítenék, amelyeken rögzíteni szeretném a munkafolyamatokat és a gyerekek kész alkotásait. A fényképeken nem lenne látható a gyerekek arca, csak a kezek, eszközök és a munkák. A tanulók kilétét, nevét teljes diszkrécióval kezelném. Diplomamunkámban a gyerekek neve nem szerepel majd, csak az osztályok megnevezése.

A felmerülő kérdéseiket a lenti elérhetőségeken tehetik fel.

Tisztelettel, Ember Éva.

Mobil: +380956794250

E-mail: embereva32@gmail.com

Oktatási intézmény neve: Kaszonyi Arany János Liceum

Iskola címe: Kaszony, Bocskai út 16.

Iskolavezető: Jánosiné Angéla

Звіт про перевірку схожості тексту Oxsico

Назва документа:
Ember Éva.pdf

Ким подано:
Greba Ildiko

Дата перевірки:
2024-05-27 11:17:28

Дата звіту:
2024-05-27 11:39:56

Ким перевірено:
I + U + DB + P + DOI

Кількість сторінок:
119

Кількість слів:
31121

Схожість 3%	Збіг: 31 джерела	Вилучено: 0 джерела
Інтернет: 25 джерела	DOI: 0 джерела	База даних: 0 джерела
Перефразовування 0%	Кількість: 15 джерела	Перефразовано: 111 слова
Цитування 2%	Цитування: 60	Всього використано слів: 1699
Включення 0%	Кількість: 5 включення	Всього використано слів: 55
Питання 0%	Замінені символи: 0	Інший сценарій: 2 слова